

Encomium in matrem

1. Τῇ μητρὶ τὸ ἐγκώμιον· ἀλλ' οὐχ ὡς τεκούσῃ τὸν λόγον καταχαρίζομαι, οὐδὲ τὴν εὐφημίαν πεφιλοτίμημαι, ἀλλὰ καὶ τῇ φύσει «τὸ δίκαιον ἀποδίδωμι» ὄφλημα καὶ τῇ ἀρετῇ τὴν πρέπουσαν εἰσάγω συνεισφοράν, οὐχὶ διαιρῶν ἐκάτερα, ἀλλ' οὕτω τυχόν, διὰ μιᾶς ὑποθέσεως τὸ εἰκὸς ἀμφοῖν ἐπιμεριζόμενος.

Εἰ γὰρ καὶ διηρημένον ἐκάτερον τοὺς ἐπαινέτας λόγους ἐφέλκεται, ἐκεῖνο μὲν διὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆς φύσεως τοῦτο δὲ διὰ τὸ τῆς οὐσίας ἀξίωμα, πῶς οὐ δεῖ συμπλακεῖσιν ἀλλήλοις καὶ γενομένοις παρ' ἐκατέρων καλλίωσι καὶ τοὺς ἐκ τῶν λόγων ἐπαινούς μετὰ τοῦ κρείττονος συνεισενγκεῖν σχήματος; οἷς γὰρ παρ' ἑαυτῶν ἐν μεγέθει τὸ ἀγαθόν, τούτοις καὶ παρὰ τῶν εὐδοκιμούντων ἐν λόγοις λαμπροτέραν δεῖ προσεῖναι τὴν εὐφημίαν, καὶ τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ περ καὶ ὁ τὸν λόγον ἐξεργαζόμενος οὐκ ἀλλοτρίᾳ χρῆται τῇ πείρᾳ, ἀλλ' οἰκείᾳ καὶ συγγενεῖ· ὅπερ καὶ ἡμῖν «συμβέβηκεν εὖ ποιοῦν». Οὐ γὰρ δεῖ τοὺς μὲν ἀλλοτρίους καὶ πόρρω τοῦ γένους ἐγκωμιάζειν θαρρούντως λαμπρὰς ἀφορμὰς τοῖς ἐγκωμίωσι παρεσχηκότας, κατολιγωρεῖν δὲ τῶν οἰκειοτάτων, καὶ διὰ τοὺς ἔξωθεν ὑποπεύοντας ἀποστερεῖν ἐκείνων τὴν προσήκουσαν τῆς εὐφημίας ἀξίωσιν, ἴν' οὕτως ἢ ἀλλοτρίωσι νικῶν τὴν οἰκειότητα καὶ πλεον ἔχη τὸ ξένον τοῦ συγγενοῦς. καλοῦ γὰρ ὁμολογηθέντος πατράσι τε καὶ μητράσι καὶ τοῖς ἄλλως οἰκειοτάτοις «χάριν ἐκτίνειν» ὀπόση δυνατὴ, πῶς ἀναλυτέον ἡμῖν τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν, ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις ἴσως τὰς συνθήκας φυλάττουσιν, ἐν δὲ τοῖς καιρίοις ἐλλείπουσι, καὶ ζῶσι μὲν ἐκείνοις παρέχουσι τὰς εὐλόγους συνεισφοράς, ἀποθανοῦσι δὲ τῆς ὁσίας καταμελοῦσι καὶ τὸν κοσμοῦντα λόγον ἀφαιροῦσι μόνον ἐκείνοις καταλελειμμένον πρὸς ἑτέραν ζωὴν μεταλλάξασιν; Ἐπειτα τοῦτον μὲν «φοβητέον τὸν φόβον» ἐκείνοις οἷς ἐς «τοὺς ἄνω τοῦ γένους» πεποίηται τὰ ἐγκώμια, ὧν ἴσως τὰς ἀρετὰς οὐκ ἴσασι οἱ τῶν λόγων ἀκροαταί, ἀλλὰ νῦν πρῶτον ἀκούουσι τῆς εὐφημίας, ὁμοῦ μὲν ἱστορούσης ὁμοῦ δὲ καὶ κοσμούσης. ἐγὼ δὲ κἀνταῦθα τεθάρρηκα ἐν εἰδόσι τῇ μητρὶ τὸν λόγον διδοῦς καὶ ὧν πολλοὶ μάρτυρες, ταῦτα ἐκείνη ἀνατιθεῖς· ἅμα δὲ καὶ ἀδικοῖην ἂν τὴν μητέρα ἐλλείπων τοῦτον τὸν ἔρανον, ἐξ ἐκείνης μὲν τοὺς λόγους λαβῶν, ὡς προϊόντες ἐροῦμεν, καὶ μηδὲ βραχὺ τι μέρος τοῦ χρέους ἀποπληρῶν. οὐ τοίνυν τοῦτον ἐγὼ «φοβοῦμαι τὸν φόβον», μὴ τις ἡμᾶς ὑποπεύσειε ψευδεσθαι τὰ πλείω τῶν ἐγκωμίων, ἀλλὰ μὴ πολλοὶ καταγοῖεν τῆς ἀτελοῦς τῶν λόγων δυνάμεως, ὡς ὀρμήσαντας μὲν τὸ ἐγγενὲς χρέος τῇ μητρὶ διαλύσασθαι, ἐλάττους δὲ ὀφθέντας τῆς προθυμίας, καὶ διδόντας οὐχ ὅσον δέον διδόναι, ἀλλ' ὅσον ἡμεῖς βεβουλήμεθα ἢ δεδυνήμεθα. καὶ ἀπώκνησα ἂν τὴν ἐγχείρησιν, εἰ μὴ καὶ τοῦτο τῇ μητρὶ ὑπόληψιν ἐδίδου μείζονος ἀρετῆς, κρείττονι φανείσῃ τῆς ἡμετέρας βουλήσεως καὶ δυνάμεως. Ἐπεὶ οὖν ἐκ πάντων ἡμῖν ὁ πρὸς ἐκείνην λόγος ἀσφαλέστατος ἀπεδείχθη καὶ πρεπωδέστατος, ἀρκτέον τῶν ἐγκωμίων. σὺ δέ μοι ἴλαθι, μήτερ, εἰ μὴ σοὶ τῇ ἀρετῇ ἐξισώσω τὴν εὐφημίαν· οὐ γὰρ τοῦτο ποιεῖν ἐπιβέβλημαι, ἀλλ' ὥστε παρασκιάσαι τοῖς ἀγνοοῦσι τὴν εἰκόνα τῶν σῶν ἀρετῶν. οἱ γὰρ εἰδότες οὐ τῷ λόγῳ προσέξουσιν, ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ προσμαρτυρήσουσι. τοῖς δὲ γε μεθ' ἡμᾶς τοσοῦτον προδιαστέλλομαι, ὅτι οὐ τῷ σῶ μέτρῳ καὶ τῇ σῇ τοῦ καλοῦ δυνάμει, τῷ δὲ γε τῆς ἐμῆς προθυμίας ὁ λόγος παραμεμέτρηται.

2. Τῇ ἐμῇ τοίνυν μητρὶ ἄνωθεν καὶ παρὰ τοῦ γένους, κατὰ κληρὸν ὥσπερ,

προήλθεν ἡ ἀρετή, ἐκ τῆς ἀμφοῖν τῶν γεννησαμένων συζυγίας, ὥσπερ ἐκ δυοῖν ποταμῶν, εἰς μίαν συρρεύσασα θάλασσαν· τοσοῦτον γὰρ ἐκείνη δίδωμι πρὸς τοὺς ἀρχηγέτας τῆς φύσεως. φροντὶς γὰρ ἐκείνοις οὐ περιφανεστέρας ζωῆς καὶ λαμπροτέρας διαγωγῆς· λέγω δὲ περιφάνειαν καὶ λαμπρότητα ἅπερ οἱ πολλοὶ οὕτω κατονομάζουσι, τάχα καὶ διὰ τὴν πλάνην οἰόμενοι. οἱ γὰρ κρείττους ἐφ' ἕτερα «μεταφέρειν» εἰώθασι «τὰ ὀνόματα», οἷς οὐκ ἐπικέχρωσται τὸ περιφανές καὶ λαμπρόν, οὐδ' ἔξωθεν ταῦτα ἐφάπτεται, ἀλλὰ κάτωθεν καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἢ τῆς λαμπρότητος «ἀναβλύζει πηγὴ»· οὐκ οὖν ἐκείνοις λόγος τῶν ἐπαινετῶν μέχρις ὀνόματος, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀντιθέτων τούτοις ἐκοσμοῦντο καὶ κατελάμποντο· ἤδεισαν δὲ μόνον ἀλλήλους ἀμφοτέροι καὶ δι' ἐκατέρων ὡς οἰκειοτάτων παραδειγμάτων πρὸς τὸ καλὸν ἐρρυθμίζοντο, μορφοῦντες ὁμοῦ καὶ μορφούμενοι, πρωτότυπα τε ὄντες ἀλλήλοις καὶ μιμήματα· τὸ θαυμασιώτατον καὶ λαμβάνοντες μὲν ὃ διδόασιν, διδόντες δὲ αὐθις τὸ λαμβανόμενον. Τῇ μὲν μεγαλωνύμῳ ταύτῃ πόλει ὡς πατρίδι περιγραφόμενοι, ἀπερίγραφοι δὲ τῷ παντὶ τῷ μεγέθει πεφυκότες τῶν ἀρετῶν· ἴσοι τὸ μέτρον ἐκατέρας ζωῆς, τῆς τε ἰσταμένης καὶ λυομένης, τῆς ἐτέρας τὴν ἐτέραν εἰκονίζουσης, τῆς ἄχρι πολλοῦ προϊούσης τὴν ἀόριστον καὶ ἀπέραντον. καταταυτὸ γὰρ ὥσπερ ἐς τὴν τῆδε προεληλυθότες ζωὴν καὶ δι' ὁμοίας τῆς ἡλικίας ἐπανατείλαντες, ἐν ταύτῳ δὴ σχεδὸν χρόνου μέρει καὶ τὸ λαχὸν αὐτοῖς τοῦ αἰῶνος μέρος καταλελύκασι, τοσοῦτον θατέρου προδραμόντος μέρους ὅσον θατέρῳ τὴν προσήκουσαν «ἄνω ζωὴν» ἐτοιμάσασθαι καὶ ὥσπερ ὑποδέξασθαι ἐν προσηκούσῃ παρασκευῇ. Ἐκ τοιούτων καὶ τηλικούτων γεννητόρων ἢ ἐμὴ προελήλυθε μήτηρ, πρώτη μὲν τὰς μητρικὰς ὠδῖνας λύσασα, πρώτη δὲ καὶ τῶν «πατρικῶν εὐχῶν» κληρονομήσασα ὥσπερ εἰκὸς ἦν. εἰ μὲν οὖν μὴ φιλόσοφος ἦν, τοῦ κεκρυμμένου μόνου κάλλους «ἐπαινέτης καὶ ἐραστής», τὸ δὲ ἐν συμμετρίᾳ καὶ χρώμασιν οὐ πάνυ προσοικειούμενος, εἴρηκα ἄν, ὁπόσον φασί, τὸ κάλλος εὐθύς γεννωμένη διὰ παντὸς διέρρει τοῦ σώματος. τὸ γὰρ ἐν τῇ ψυχῇ τέως ἀθέατον ἦν, οὐπω τῆς ἡλικίας χωρούσης τὴν δύναμιν· ὥσπερ γὰρ ἔνια τῶν ἀνθέων εὐθύς τῆς γῆς ἀνατέλλοντα τὴν βαφὴν ὄλην τοῦ κάλλους δείκνυσι, καὶ ἔστι τὸ πρῶτως φανέν τοιοῦτον οἷον δὴ καὶ ἀκμαῖσαν ὁρᾶται, οὕτω δὴ μοι καὶ τῇ μητρὶ λέγουσι περιεχύσθαι τὸ κάλλος, ἐν συμμετρίᾳ μελῶν ἐν ἄνθη τριχῶν, ἐν στίλψει χρωτὸς, καὶ εἴρηκα δ' ἂν πλείονα ὁπόσα τῆς μητρὸς ἐκείνης καὶ τοῦ πατρὸς ἦκουσα, ἐπισκικρῶντων τῷ εἶδει τῆς θυγατρὸς. Ἐπεὶ δέ μοι «πεδᾶ τὴν γλώτταν» τὸ ἐπιτήδευμα, τοῦτο μὲν ἀφήσειν μοι τὸ μέρος δοκῶ, ἐπὶ δὲ τὰ ἐξῆς τοῦ λόγου τρέψομαι. εἰ δέ που καὶ τούτῳ φανήσομαι παραχρῶμενος, συγγνώμη τῷ λόγῳ ἐντεῦθεν, ὅπῃ παρείκοι, τὰ ἀναγκαϊότατα διῶντι τῆς ὑποθέσεως· εἰ δὲ μή, ἂ μηκέτι σύννοϊδα ταῦτα ἐπικεχείρηκα διηγεῖσθαι ἅμα καὶ ἐπαινεῖν, θαυμάζειν οὐ χρή· τὰ μὲν γὰρ πλείω παρ' αὐτῆς τῆς μητρὸς διηγουμένης ἀκήκοα, τὰ δ' ἄλλα, ὅσα «κομψόν» τι ἔχει καὶ «γλαφυρόν», παρὰ τῶν προσηκόντων τῷ γένει μεμάθηκα.

3. Ἔφασαν οὖν ὅτι, ὥσπερ τινος μεγάλου λαμπτήρος, ἢ διαφανοῦς καὶ «ἀερίου πυρσοῦ», ἢ διαφεγγοῦς φωστήρος ἀνατολῆς, ἀκτίνες τινες καὶ διαύγεια προεφαίνοντό τε καὶ τὴν ἐκείνης προκατήγγελλον ἀρετὴν, οὐ τοῦ σωματικοῦ μόνον κάλλους «τὸ τῆς ψυχῆς εἶδος» ἐξεικονίζοντος, οὐδὲ τοῦ «γοργοῦ ὄμματος» τὸ ἔτοιμον τοῦ ἠθους διασημαίνοντος, οὐδὲ τοῦ λευκοῦ χρώματος τὸ καθαρὸν τῆς γνώμης διατυποῦντος, οὐδὲ τῆς εὐσταθοῦς γλώττης τὸ στάσιμον ἠχούσης τῶν λογισμῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς τοὺς οἰκειοὺς χαρακτήρας ἐν ἀτελεῖ ἐπιλαμπούσης τῷ σώματι, ὥστε μηδὲ ἐξεῖναι τοὺς πολλοὺς διαγιγνώσκειν πότερον ἢ τῆς ἡλικίας ὥρα τῶν ψυχῆς προτρέχει χαρίτων, ἢ αὐταὶ τῆς σωματικῆς προανατέλλουσι χάριτος, ἢ σύνδρομα τᾶμφω καὶ τὸ οἰκεῖον τάχος

ισόδρομα καὶ ἰσόμετρα τὸ ἀξίωμα, ἀνταυγάζοντος θατέρου θατέρω, καὶ τοῦ μὲν τοὺς τῶν ἀπάντων ὀφθαλμοὺς εἰς ἑαυτὸ ἔλκοντος, τοῦ δὲ τὰς διανοίας ἐκπλήττοντος. Τὰ μὲν γὰρ πρὸς «ἰστόν» καὶ ὅσα γυναικῶν χεῖρες «ὕφαινουσιν», ἢ ὅσα γινῶμαι εὐφυεῖς ἀναπλάττουσιν, ὧν καὶ αὐτὸς πολλάκις γέγονα θεατῆς, οὐδεμία τῶν ἀπασῶν γυναικῶν ἐκείνη ἐρίσειεν, οὐδ' ἢ παρὰ τῷ Σολομῶντι ἐπὶ τούτοις μαρτυρηθεῖσα· τοσοῦτον γὰρ φημι ὅτι ἄπερ ἐκείνη ὁ τοῦ σοφοῦ λόγος ἀνέπλασε, ταῦτα τῇ ἐμῇ μητρὶ διπλῶ τῷ μέτρῳ προσμεμαρτύρηται. ἢ δὲ τούτων μὲν ἦττον ἐφρόντιζεν, ὅτι μὴ καὶ κατωλιγῶρει τὰ πλείω· ὅτι δὲ μὴ ἄρρενα τὴν φύσιν ἔλαχε, μηδὲ ἐξῆν ταύτη ἀδεῶς λόγοις προσομιλεῖν, ἐν δεινῷ ἐποιεῖτο· ὅπου δὲ τὴν μητέρα λάθοι, τὰς τῶν γραμμάτων ἀρχὰς παρὰ του μόνας λαβοῦσα, εἶτα δὴ ἀφ' ἑαυτῆς συνετίθει καὶ συλλαβὰς ἐποίει καὶ λόγους, μηδὲν προσδεομένη τοῦ στοιχειώσοντος. Ἦν δὲ καὶ τοῖς θείοις ναοῖς οὐ παρὰ τῆς μητρὸς δεδομένη, οὐδ' ὡσπερ ἄψυχον ἀνατεθειμένη ἀνάθημα, ἀλλὰ προσιοῦσα ἐκ προαιρέσεως καὶ φθάνουσα τῆς μητρὸς τὴν ὑπόσχεσιν καὶ οἴκοθεν λειτουργοῦσα Θεῷ καὶ λατρεύουσα. ἐντεῦθεν ἢ μὲν ἡμέλει τοῦ σώματος, τὸ δὲ οὐκ ἐδεῖτο τῆς προσποιήσεως, ἀλλ' ἦν ὡσπερ τὰ ρόδα, ἐπιθέτου κάλλους μὴ προσδεόμενον, καὶ ἦν αὐτῇ τὸ ἡμελημένον καὶ ἀσχημάτιστον προσθήκη μᾶλλον ἀνεπιτήδευτος καὶ φυσικὴ τις ἐπαύξησις. καὶ τὸν μὲν ἥλιον παρασκιάζει ἀχλὺς ὑποτρέχουσα καὶ τὴν ἀκτῖνα ἐπέχει νέφους ὑποδρομή, ὅθεν τληκαῦτα οὐδ' ἴσμεν ὅπη φωτίζει τοῦ οὐρανοῦ ὁ φωστήρ· ἐκείνη δὲ τὸ κάλλος οὐδὲν ἐπεκάλυπτεν, οὐδὲ ἢ ἐπιμελεστάτη τῆς ὥρας ἀμέλεια, ὅθεν ὡσπερ λαμπτήρος φέγγος ἀπανταχῇ κατεφαίνετο, ὥστε πάντας σχεδὸν τὸ ἐκείνης εἶδος ἢ «ιδόντας» που ἴστασθαι «θαμβηθέντας» ἢ ἀκούοντας καταπλήττεσθαι. ἐνίοις μὲντοι γε καὶ εὐτύχημα ἄλλως ἐδόκει, εἴ που ἐκείνην θεάσαιτο· λέγω δὲ οὐκ ἔραστὰς μόνον τοῦ προβεβλημένου κάλλους, ἀλλὰ καὶ ὅσοι φιλοσόφως ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ἐνταῦθα ἐπὶ τὸ νοητὸν καὶ ἀόρατον παραπέμπονται. Ἄλλ' ὡ «τῆς ἐκτροπῆς τοῦ λόγου», ὅπη με τὸ ἀναγκαῖον τῆς συνεχείας ὑφεῖλε καὶ παρεξένευσεν. ὁ γὰρ ὅσον ἐπὶ τῷ λόγῳ κάλλος ἠτίμακα, τοῦτο τῇ γειναμένη ὡσπερ ἐσχάτην κορωνίδα προσμαρτυρῶ, οὐ τοῦτο βουλόμενος, ἀλλ' ὅτι ἐντεῦθεν αὐτῇ τὸ πρὸς βίον νεῦσαι προσέγεγονε. ξυνεῖχε γὰρ ἅπαντας ἢ περὶ αὐτὴν φήμη καὶ συνεδέσμευε ἄλλον ἐπ' ἄλλῳ ἐφελκομένη, καὶ πάντας κεκηνότας ἴστη, μᾶλλον δὲ ἀνηρημένους τοὺς μὲν πλείους τῆς ἀκοῆς, ἐνίους δὲ τῆς ὀράσεως. ἀλλὰ τί μὴ τὸ ἕτερον λέγω καὶ ὁ μάλιστά μοι λέγειν καθήκει; οὐ γὰρ τὸ θεατὸν αὐτῆς εἶδος τοσοῦτον ὑπήγετο τοὺς πολλοὺς ὅσον τὸ κεκρυμμένον τε καὶ ἀθέατον, φημὶ δὴ τῆς ψυχῆς, ὥστε συμβαίνειν, εἰ καὶ μὴ θάτερον παρῆν, διὰ γε θάτερον ἐκπεπλήχθαι τοὺς ἀκροατὰς ἢ θεατὰς· λέγω δὲ διηρημένως ὅσοι τε ἐκτὸς ὀρῶσι καὶ ὅσοι ἐς ψυχὴν παρακύπτουσιν. ἐπεὶ δ' ἄμφω ἦσθην καὶ ἑκατέρω μερὶς τῶν ἀνθρώπων παρῆν, οἱ τε τὸ φαινόμενον ἀσπαζόμενοι καὶ οἱ περιπτυσσόμενοι τὸ νοούμενον, ἀλλὰ δὴ καὶ ἢ τρίτη καὶ μέση, οἱ ἀμφοτέρων ἐχόμενοι τε καὶ ἐξεχόμενοι, πρῶτα τοίνυν ὁ ἐκείνης πατὴρ πείραν τινὰ κοινωνίας αὐτῇ προβαλόμενος καὶ «λόγους κινήσας» πολλοὺς, ἐπεὶ μὴ πειθομένην εἶχεν, ἀφείδεν τὴν ἐκ τῶν λόγων πειθῶ ἐπὶ τὴν βίαν ἀπέκλινεν, ὡς δὲ καὶ ἀρὰν αὐτῇ προσεποιεῖτο. φθάνει τῇ κατανεύσει τὴν προσποιήσιν· ἠγνοεῖτο γὰρ αὐτῇ τὸ πλάσμα, ὡς ὕστερον διεξήει τὸ δρᾶμα. πολλῶν τοιγαροῦν ἐπ' αὐτὴν συντρεχόντων ἢ προτρεχόντων, νικᾷ οὐχ ὁ μείζων τὴν τύχην, ἀλλ' ὁ πλείων τὴν ἀρετὴν, λέγω δὴ τὸν ἐμὸν πατέρα, ᾧ δὴ τοῦτο ἔλλειμμα πρὸς εὐδαιμονίαν ἦν, εἰ τοιαύτης ἀπεστέρητο γυναικός, ὡσπερ δὴ πλήρωμα ταύτης τετυχηκότι. 4. Ἦν μὲν οὖν, ὡς φασι, τληκαῦτα «πρῶτος ὑπηνήτης» καὶ ἀγαλαματίας τὸ εἶδος, οὐ μὴν ταύτη μόνον ἐκείνη προσόμοιος, ἀλλὰ καὶ ἢ τῶν ἠθῶν κοινωνία βραχὺ τὸ διάφορον ἔχουσα, καὶ ἦν ὡσπερ συνδρομή

ψυχῶν ἐπεγνωκυῶν ἀλλήλας διὰ μέσου τοῦ σώματος· οὕτω γοῦν συνηλθέτην ἀλλήλοιν ἐκ τῆς αὐτῆς ὁμοιότητος εἰς τὴν ἴσην ὁμόνοιαν. ἐκάστη μὲν οὖν τῶν ἡλικιῶν οὐ παντὶ κατάλληλός ἐστι πράγματι, ἀλλ' ἢ μὲν ἀτελής παιδιᾶ, καὶ ἢ ἀκμάζουσα βίω, καὶ ἢ τελεία κρείττοσιν ὑποθέσει, καὶ αὐθις ἢ μὲν τις πρὸς τόδε μᾶλλον ἐστὶν ἐπιτήδειος, ἢ δὲ πρὸς ἕτερον, καὶ τῶν βίων διηρημένων εἰς τε πράξιν καὶ λόγον, ἢ μὲν τις πρακτικωτάτη ἐστίν, ἢ δὲ τις θατέρω προσνένευκε. τῇ δὲ ἐμῇ μητρὶ οὔτε διαίρεσιν ταῦτα ἔσχηκε καὶ ὁμοῦ πάντα συννένευκε καὶ ἐν ταύτῳ καιρῷ, καὶ ταῦτα ἤδη τῆς ὥρας τὸ ἄνθος ἔχοντι, ἢ τε «φρόνησις» παρῆν καὶ ἢ «σύνεσις», ἢ τε πρὸς τὸν λόγον τάξις καὶ ὁ πρὸς τὴν πράξιν λόγος, καὶ τὸ διηρῆσθαι πρὸς τάναντία καὶ μὴ διηρῆσθαι, καὶ ἐκατέρου μὲν ἔχασθαι, δοκεῖν δὲ θατέρου, ὡς μήτε Θεοῦ ἀπολελεῖσθαι ποτέ, μήτε τῆς ἀκριβοῦς οἰκουρίας, ἀλλὰ Θεῷ μὲν προσιοῦσα, μᾶλλον δὲ προσοῦσα ἀεί, οὐδὲν ὤετο δεῖν μεμνησθαι πραγμάτων, τούτοις δὲ οὐκ ἄλλως προσῆν ἢ μετὰ Θεοῦ. αὐτὴ τε γοῦν ηὔξανετο καὶ τὸν οἶκον ἐπηύξανε, τοῖς τε οὔσι δεξιῶς χρωμένη καὶ τὰ οὐκ ὄντα προστιθεῖσα ἐπιμελῶς. Τῷ τοίνυν ἐμῷ πατρὶ, τὸ μὲν ἄνωθεν γένος ἐς ὑπάτους ἀνήκτο καὶ πατρικίους, τὰ δὲ κατ' ἐκεῖνον πράγματα οὐκ οὕτω δεξιῶς εἶχεν, ἀλλ' εἴ τις ὡσπερ ἐπὶ ζυγοῦ αὐτὸν μὲν ἐπὶ τῆς μιᾶς πλάστιγγος μετὰ τῆς ἐμῆς θείῃ μητρός, τὸ δὲ λοιπὸν γένος ἐπὶ τῆς ἑτέρας, νικῶν δ' ἂν οὗτος παρὰ πολὺ τῷ σταθμῷ τῆς μητρός, τᾶλλα ἐκεῖνων ἐλλελεμμένος. ἢ μὲν οὖν παρὰ τοῦ σοφοῦ ἐπαινουμένη γυνὴ γλίσχρως μοι δοκεῖ καὶ ἰδιωτικῶς ἡφθαι τῶν πράξεων, ὅσον ἄτρακτον μεταχειρίσασθαι καὶ «δισσὰς τῷ ἀνδρὶ χλαίνας» ἐργάσασθαι, ὡς μὴ βούλεσθαι πλέον, ἢ μηδὲ δύνασθαι καὶ τᾶλλα τοιαῦτα ποιεῖν. ἢ δὲ ἐμῇ μήτηρ μεγαλοπρεπεστέρα ἐκείνης πολλῶ οὐκ «ἄτρακτον» μόνον «στρέφουσα», ἀλλὰ καὶ εἴ τι ἕτερον ὄργανον μεταχειριζομένη προσῆκον γυναικωνίτιδι. «χλαίνας δὲ τῷ ἀνδρὶ» μὲν οὐκ ἐποίει, οὐ γὰρ οὕτως ἀτυχῶς εἶχεν ἐκεῖνος, ἑαυτῇ δὲ καὶ ταῖς θεραπαινίσι καὶ τῶν ἐκ γένους πολλοῖς καὶ τῶν ἄλλως ἀτυχησάντων τοῖς πλείοσι συνεξύφαινε, ὧν αἱ πλείους μετὰ τοῦ «περιττοῦ κάλλους» οὔσαι ἐτύγχανον. Ἐπεὶ δὲ καὶ παῖδα ἔτεκε, θυγάτριον δὲ τὸ τεχθὲν ἦν οἶον οὐκ ἄλλο, εἴ τις τὴν τεκοῦσαν ἐξέλοι, καὶ οὐ «κόμπος ὁ λόγος»· διὰ θάμβους γὰρ ἔτι τοῖς πλείοσιν ἢ ἐκείνης ὥρα, περὶ ἧς «ὁ λόγος προῖων» τρανότερον γνωριεῖ. ἐπεὶ τοιγαροῦν μήτηρ ὤφθη καὶ ἢ ἀπαρχὴ τοῦ τόκου πρέπουσα τῷ δόντι Θεῷ, ἔτι μᾶλλον πρὸς ἑαυτὴν συνέλεκτο καὶ πλέον τῷ βίῳ συντέτατο, οὐχ ὡς αἱ πλείους τῶν γυναικῶν ἐντεῦθεν πρὸς τὸν σύντονον βίον ὀλιγορήσασα καὶ καταρραθυμήσασα τὴν ζωὴν, ἀλλὰ ῥωσθεῖσα πλέον ἢ ἀτονήσασα καὶ ῥωμαλεώτερον διατεθεῖσα καὶ τὴν φύσιν ὁμοῦ καὶ τὴν γνώμην. ἢ μὲν οὖν φύσις ὡσπερ ἑαυτὴν ἀγαπήσασα καὶ θαυμάσασα ὅτι τοιοῦτον κάλλος ἐξήνεγκε, τὴν ἐμὴν μητέρα φημί, εἴτα δὴ καθαπερὲ λογισαμένη ὡς οὐκ ἂν τοιοῦτον ἐνδείξεται, εἴ μὴ παρ' ἐκείνης, ἐκεῖθεν ἐξεικονίζει τὴν ἐμὴν ἀδελφὴν, ὡς ἂν ἔχοι, καὶ τοῦ πρωτοτύπου διαρρυνέντος, ὁμοιότατον τὸ εἰκόνημα. ἢ μὲν οὖν φύσις οὕτως, ὁ δὲ γε Θεὸς ἑτέρως τὸ πρᾶγμα ποιεῖ, καὶ ὁ λόγος ἐρεῖ τοῦτο κατὰ καιρὸν. Δεύτερος αὐθις τόκος, καὶ πάλιν τὸ τεχθὲν θῆλυ, καὶ οὐ πάνυ τοῦτο πρὸς ἡδονὴν οὔτε τοῖς τεκοῦσιν οὔτε τῷ λοιπῷ γένει, ἀλλ' ὡσπερ αἱ ἄτοκοι καὶ τοῦ τυχόντος τόκου ἰμείρουσιν, οὕτως ἐκείνη θατέρου πλέον τοῦ ἄρρενος. ἀλλ' αἱ ὠδίνες ἐπ' ἀμφοῖν τοῖν γενοῖν ἐπεσχέθησαν, ὡσπερ τῆς φύσεως παρασκευαζομένης καὶ χρόνου τινὸς πρὸς τὸν τοκετὸν δεομένης. ἐπεὶ δὲ ἔδει «ἐπήκοόν» ποτε τὸ Θεῖον τῶν ἐκείνης «γενέσθαι» δεήσεων, ἢ τε νηδὺς ἐπετάχθη τὴν πλάσιν καὶ ὁ τῆς ὠδίνος παρῆν καιρὸς, καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐξερράγη τῆς φύσεως, πολλῶν μὲν εὐχῶν πολλῶν δὲ ἐλπίδων προηγησαμένων, μεγάλου δὲ παιᾶνος καὶ θείου ἐπὶ τῷ τόκῳ ἀσθέντος, εἰ καὶ μὴ τοιοῦτος ὁ τόκος οἶα δὴ τὰ αἴτια τῆς γεννήσεως.

5. Τὸ μὲν οὖν ἐμὸν μέρος ἀφείσθω νῦν, ἐχέσθω δὲ τῆς μητρὸς ὁ λόγος· εἰ δέ τι καὶ περὶ ἑμαυτοῦ διηγοίμην, μεμφέσθω μηδεῖς, οὐ γὰρ περιαιτολογία τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' αἰτιολογία, ὅπη παρείκοι, τῶν τῆς μητρὸς καλῶν. ἀδικοίην γὰρ ἂν ἐκείνην πάντη τῶν ἐλπίδων δεικνύων ἔστερημένην καὶ τῶν εὐχῶν ἀτυχῆ· οὐχ οὕτω δὲ ταῦτα ἔξει, εἰ μὴ τὸ ἐλπισθὲν ἔχον τι τῶν προηγησαμένων φανείη καὶ μὴ πάντη πρὸς ἐκείνην ἀπαῖδον. ὅσα μὲν οὖν μοι τὸ γένος ἐπιφημίζει τεχθέντι, τὸ μήτε κλαυθυρίσαι ποτέ, μηδ' ἐν ταῖς ἀναγκαιοτάταις χρείαις τῆς φύσεως, μήτ' ἄλλην θηλήν καταδέχεσθαι ἢ τὴν τῆς μητρὸς, γνωρίζειν τε ταύτην ὡς γειναμένην ὡσπερ ἀπὸ γνώμης, οὐκ ἀπὸ συνηθείας, ἢ καὶ τᾶλλα περὶ ὧν οὐδὲν δέομαι λέγειν, ἀφήμι τῇ γυναικωνίτιδι· ὅσα δ' αὐτὸς τυγχάνω εἰδὼς «τῆς φρονούσης ἡλικίας» ἀψάμενος περὶ τε ἑμαυτοῦ καὶ τῆς μητρὸς, αὐτὰ δὴ λέξω σαφέστερον, «μηδὲν ἐνδοιάσας» μηδὲ τὰς τῶν βασκαινόντων ὑπειδόμενος γλώσσας. Τὴν ἐμὴν τοίνυν μητέρα ἐπήγετο μὲν πρὸς «λόγου παραδοχὴν» αὐτὸ τε τὸ περὶ τοὺς λόγους ἔραστον καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ πράγματος, μᾶλλον δὲ πρὸς τοῦτο καὶ ἡ ἐμὴ φύσις ἐπέρρωσεν, αὐτόθεν τε θαυμαζομένης τῷ ἐτοίμῳ τῆς γνώμης κὰν τοῖς πράγμασι δὲ βεβαιουμένης τῷ εὐροοῦντι περὶ τὴν μάθησιν. φασὶ γοῦν τῶν περὶ τὸ γένος οἱ πλείους ὅτι μοι καὶ παιδί ὄντι οὐδὲν τῶν λεγομένων μάτην ἐπέρρει τῇ ἀκοῇ, ἀλλ' ἅπας λόγος ἐκσφράγισμα τῆς ψυχῆς ἦν. ἐντεῦθεν οὖν ἡ μήτηρ πρὸς τὰ κρείττω χειραγωγούμενη, εἰς πέμπτον ἔτος τελέσαντα διδασκάλῳ ἐφίστησι, καὶ ἦν μοι τὸ μάθημα οὐ μόνον εὐχερές, ἀλλὰ καὶ ἡδὺν ἄντ' ἄλλης τινὸς παιδείας· ἡνιώμην γοῦν εἰ μὴ μοι διὰ πάσης ἡμέρας διδοίη τὰ παιδικά, καὶ ἦν μοι παιδιὰ μὲν ἡ σπουδὴ, σπουδὴ δὲ ἡ παιδιὰ, οὐχ ὡς ταῦτα παίζοντι ἐκεῖνα δὲ σπουδάζοντι, ἀλλ' ἐκείνων μὲν ἐχομένῳ διὰ τὸ ἡδύ, τούτων δὲ ἀπεχομένῳ διὰ τὸ τραχύ. λέγω γοῦν ταῦτα οὐκ ἑμαυτὸν βουλόμενος ἐπαινεῖν, ἀλλ' ἐνδεικνύμενος ὁπόθεν μοι ἡ περὶ τοὺς λόγους ἐγεγόνει σπουδὴ. Βραχὺς ἐπὶ τούτοις χρόνος ἐπέρρευσε καὶ μοι ὄγδοος τῆς ἡλικίας «ἐνειστήκει καιρὸς» καὶ πρὸς τὰ κρείττω μαθήματα ἡ φύσις ἀνήγε. πολλοῖς μὲν οὖν τοῦ γένους παρίστατο μὴ εἰς τοῦτό με ἐφείναι τὸ πέλαγος, μᾶλλον δὲ ἀφείναι, ἀλλ' εἰς ἄλλο τι τῶν ῥάστων μεθέντας καὶ διαπεραιωσαμένους ἐπὶ λιμένος ἐγκαθορμίσαι. ἐμοὶ δὲ δυσχερές ἦν ἄλλως, καὶ μέχρις ἀκοῆς, ἄλλο τι πρὸ τῶν λόγων ἐμπορεύεσθαι· ἐπεκλίνετο δέ μοι τῇ γνώμῃ καὶ ἡ μήτηρ μάλα ἀσμένως, καὶ τέως ἀμφισβητήσιμος ἦν τῇ τε ἐμῇ προθυμίᾳ ταῖς τε τῶν πολλῶν ἐπιτροπείαις καὶ διατάξεσιν· ἔκρινε δὲ τὸ ἀμφίβολον, εἶπεν ἂν ὅστις εἰ ἀνάστασιν εὐραμένη παρά του τῶν κρειττόνων ἡ μήτηρ τῷ λόγῳ παρῆν· ἐκείνη γὰρ ἂν κάλλιον ἦν εἶδεν ὄψιν ἡρμήνευσε. τὰ δὲ ὀφθέντα διττά, καὶ τὸ μὲν παρ' αὐτῆς ἡκηκόειν, τὸ δὲ πεπυσμένος ᾧ ἐκείνη ἐπίστευσε ἐγνώκειν ὕστερον. ἔλεγε γοῦν μοι ἡ μήτηρ ὡς ἅπαξ ποτὲ εἰς ὕπνον διαχυθεῖσα ἔδοξεν αὐθις περὶ τῶν ἐμοὶ καθηκόντων ἀμφισβητεῖν· ὡς δὲ πολλάκις τοῖς λογισμοῖς ἀντιπίπτουσι κατακεκλόνητο, ἀνήρ τις τῶν ἀφωμοιωμένων Θεῶ, συνήθης ἐκείνη καὶ πρὸς τὸν χρυσοῦν τὴν γλῶτταν [Ἰωάννην] παρεικασμένος, λέγω δὴ τὸν Ἀντιοχέα τε καὶ ἡμέτερον, «μὴ δῆτα κυμαίνου-φησίν-, ᾧ γύναι, ταῖς ἐνθυμήσεσιν, ἀλλὰ μιᾷ νικώσῃ ψήφῳ λόγοις συμβίβαζε τὸν υἱόν. ἐγὼ δὲ καὶ ὡς παιδαγωγὸς ἔσομαι τούτῳ καὶ ὡς διδάσκαλος ἐμπλήσω παιδεύσεως». Ταύτην μὲν οὖν τὴν ὄψιν παρὰ τῆς μητρὸς ἐδεδέγμην· ἦν δὲ μέλλω ἐρεῖν ἄτερος τῶν ἐκείνης ἀδελφῶν, μεταλλαξάσης ἐκείνης, ὑφηγήσατό μοι, «ὄρκους» ἀρρήτους «ὀμνύς». ἔφησε γὰρ, ὡς διηγείτο αὐτῷ ἅπαξ ἡ ἀδελφὴ ὅτι, διαιρουμένης τοῖς περὶ ἐμὲ λογισμοῖς, τοιοῦτος ἐπῆρεν ὄνειρος ἐπὶ μίαν διάνοιαν. ἐδόκει γὰρ τὸν σηκὸν εἰσιέναι τῶν Ἀποστόλων, μάλα σεμνῶς, δορυφορούντων αὐτὴν ἐνίων οὐσπερ ἡγνόμεν· ἐπεὶ δὲ πρὸς τῷ βήματι γένοιτο-ἐθάρρει γὰρ τὰ κρείττω κὰν ταῖς σκιαῖς-, γυναικὰ τινα τῶν

δυσθεάτων ἰδεῖν, ἔσωθεν ἀπαντήσασαν καὶ παρακελευομένην ἐκτὸς ὑπομεῖναι ὡς ἐξιοῦσαν. ἡ δέ, ἐπεὶ ἐνταῦθα γεγόνει, πρὸς μὲν τὴν μητέρα μηδὲν εἰπεῖν, πρὸς δὲ τοὺς ἐκατέρωθεν ἐφεστηκότας στραφεῖσά τε καὶ μεταστραφεῖσα, «ἐμπλήσατέ-φησι-τὸν ταύτης παῖδα γραμμάτων· ὁρᾶτε γὰρ ὡς με κατασπάζεται». ἀπήγγελλε δὲ καὶ τῶν ἐκατέρωθεν ἐστηκότων τὸ εἶδος· ἄμφω γάρ, φησι, πολιῶ ἦσθιν, ἀλλὰ τῷ μὲν ἡ κεφαλὴ μεγάλη τε καὶ στρογγύλη καὶ ἀκριβῶς λευκὴν ἀναβλαστάνουσα τρίχωσιν, ἢ τε ῥίς οὐκ ἀπεκρέματο καὶ «τὸ γένειον» οὐ πάνυ «καθεῖτο», τῷ δὲ καὶ ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα βραχύτερον, πλὴν ὅσον ὁ πώγων μακρῷ θατέρου μακρότερος, ταύταις οὖν ταῖς δυσὶν ὄψεσιν ἐπ' ἐμοὶ ἡ μητὴρ ἀναθαρρήσασα, τὴν ὑπὲρ ἐμοῦ ψῆφον ἐκφέρει καὶ ἐς τὰ προτέλειά με ἄγει τῶν παιδευμάτων.

6. Ἄλλ' οὐκ οἶδα τί πάθοιμι· πῶς δ' ἂν τῷ λόγῳ χρησαίμην; ἑτέραν γὰρ ὑπόθεσιν ἐνσησάμενον ἐφ' ἑτέραν με ὁ λόγος ἄγει φερόμενος, καὶ βούλομαι μὲν μηδὲν τῶν ἐμῶν ἐγκαταμίξαι τοῖς ἐκείνης καλοῖς, οὐκ ἔχω δὲ ἄλλως ἐκπληρῶσαι αὐτῇ τὸ ἐγκώμιον, μᾶλλον δὲ τὴν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις ἀλήθειαν, μὴ τὸ ἑαυτοῦ παρενείρων. ἢ πῶς ἂν αἰτίαν αὐτὴν ἀποδείξω τῆς ἐμῆς «ἐν τοῖς λόγοις εὐδοκιμήσεως», μὴ ταῖς ἀρχαῖς ἐφίεις ἀφ' ὧν εἰς τοῦτο ὑπήχθην; καί, ἢν βούλοιτό τις, τοσοῦτον ἑκατέροις ἀπομεριζέσθω, ἐκείνη μὲν τὸ τὰ κρείττω ἐμοὶ καὶ γινῶναι καὶ διελέσθαι, ἐμοὶ δὲ τὸ μὴ ἐπεξιέναι τούτοις εἰς τέλος. διαιτῶμαι δὲ φιλοσκώμμοσιν ἀνδράσι καὶ φιλαίτιοις, ἐπεὶ ὅ γε μὴ βασκαίνων ἀκροατὴς οὐδὲν ἂν μοι προσάψῃ αἰτίαμα ἀπολαύοντι τῆς μητρικῆς ἀρετῆς κἂν ταῖς περὶ ἐκείνην ἱστορίαις καὶ διηγῆσιν. Ἄλλ' ἀνακτέον αὐθις τὸν λόγον ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἀρχὴν καὶ προσεκτέον τῇ ὑποθέσει τὰ ἐφεξῆς· μᾶλλον δὲ ἐνταῦθά μοι γενομένῳ αὐτοῖ μοι προσμαρτυρεῖτωσαν, οἱ τὰ πρῶτα δεδωκότες μαθήματα, ὡς διήειν ἐπιτροχάδην αὐτά, ὡς συνίην τῶν πολλῶν πλέον· ἵνα μηδὲν πλέον ἐρῶ, ὡς εὐφυῶς ἀνελάμβανον, ὡς ἐμμόνως κατεῖχον, ὡς ἀπήγγελλον εὐφραδῶς, ὡς ἐπὶ μιᾶς τοῦ φωστήρος περιόδου τὰ τέ μοι τῆς ὀρθογραφίας ἠκρίβωτο καὶ ἡ πᾶσα ἀπήγγελτο Ἰλιάς, οὐ τὴν ἐποποιῖαν ἀπλῶς εἰδοῖ, ἀλλὰ καὶ σχῆμα καὶ τρόπον καὶ λέξιν, καὶ μεταφορὰν εὐκαιρον καὶ ἀρμονίαν συνθήκης. ἢν δὲ με μὴ πάνυ φαίητε ὄνειρόφρονα, κἀγὼ τι βραχὺ τῶν ἐμῶν ὑμῖν διηγῆσομαι ὄψεων. Οὐπὼ δεκέτης ἦν, ἢ ἴσως ἐπιβεβήκειν τοῦ ἔτους, καὶ με νυκτὸς θήρα τις ἐπῆρε καὶ εἰς ἐλεύθερον ἀέρα μετήνεγκεν. εἰ μὲν οὖν ἐθήρων, οὐκ οἶδα, τεθηρακέναι δὲ ὤμην ὄρνιθε δύο τῶν μουσικῶν, ὧν ἡ μὲν ψιττακίῳ ἐώκει, ἡ δὲ ἦν ἀκριβῶς κίττα, καὶ ὑπὸ τὸν κόλπον ἄμφω ἐνεδεδύκει. καὶ μοι ἐπὶ τούτοις διεχεῖτο καὶ ἐγαννύσκετο ἡ ψυχὴ καὶ πολλάκις ταῖς χερσὶ διωμάλιζον καὶ προσήρμοττον τοῖς πτεροῖς· ἀλλὰ τὰ γε ὄρνεα, «μὴ τυράννει ἀνθρωπικῶς-ἔφασαν-, μὴδὲ βία λαβῶν· οἶα δὴ νόμῳ, δεσπότης κυρίευε. ἀλλ' ἐξελὼν λογικῶς τε συγγίνου καὶ διαλέγου. κἂν μὲν πείσης, ἐκεῖθεν ἡμῶν ἄρξαι· εἰ δ' οὖν, ἄφες ἡμῖν ἐλεύθερον τὸ πτερόν». Ἔδοξα γοῦν αὐτὰ λέγειν τι τῶν δεόντων καὶ ἑκατέραις ἀπρὶξ ἀμφοτέρων δραξάμενος τῶν πτερῶν, φιλοσόφους τινὰς ὤμην πρὸς ἐκεῖνα «λόγους ἀνακυκλεῖν», ὥσπερ τότε πρώτως ἀφαιρεθείσης μοι τῆς ἀχλύος ἦν ἡ γένεσις ἐπιτίθησι τῇ ψυχῇ. τὰ μὲν οὖν πρῶτα «ἰσόρροπος» ἀμφοῖν «ὁ λόγος» καθίστατο, ἐνθυμουμένων ὥσπερ κἀκείνων καὶ συλλογιζομένων καὶ πρὸς τὰς ἐμὰς ἀντιθέσεις ἀντιπιπτόντων· ὡς δ' ἡ συνουσία ἐπὶ μῆκιστον παρεξέτεινε τὸν διάλογον κἀγὼ τι πλέον ἐκείνων ἐστωμυλλόμην· «πέπαυσο-ἔφασαν-ἐπειδὴ σοὶ καὶ παρ' ἡμῶν τὸ νικᾶν ἡμᾶς ἐπεψήφισται». τότε μὲν οὖν οὐ πάνυ συνίην τῆς ὄψεως, ἀλλὰ τοῦ ἀλογωτέρου μέρους τῆς ψυχῆς ἀνάπλασιν ὤμην τὸ ὄραμα, ὕστερον δέ, ἐπειδὴ μουσικῆς ἠψάμην καὶ τῆς ἀκριβεστέρας μαθήσεως, εἰς τοὺς λόγους τὰς ὄψεις ἐτεκμαιρόμην, ἐπειδὴ κἀκεῖνα κωτῖλα καὶ μουσικὰ καὶ ἀνθρωπικὴν πολλάκις

ιέντα φωνήν.

7. Ἄλλ' ἐπειδή μοι ἐς τόδε ὁ λόγος ἀπετελεύτησε, νῦν τὴν ἀρχὴν τοῖς ἐγκωμίοις ἐφίστημι τῆς μητρὸς· οὐπω γὰρ ἠψάμην ἐπεγνωκώς, ἀλλὰ τὰ μὲν πατρός, τὰ δὲ μητρὸς ἤκουσα, τῶν ἐκείνην γεννησαμένων, τὰ δὲ ἐτέρων τῶν εἰδόντων αὐτὴν ἀκριβῶς, τὰ δὲ αὐτὸς ἀνεμνήσθη καὶ εἴκασα· τὰ δ' ἐντεῦθεν καὶ ἐωράκειν καὶ ἠκηκόειν καὶ συνίην φιλοσοφώτερον. καὶ ἀποφήσαιμ' ἄν, ἐν κεφαλαίῳ τὸ ζύμπαν ποιούμενος, ὡς οὔτις ἐκείνη τῶν θνητῶν ἐρίσειε γυναικῶν, ἐὼ γὰρ ἐκείνας αἷς δὴ μόναίς ἐπιπεφήμισται τὸ ἀθάνατον. τίς γὰρ ἐκείνης ἢ τὴν γνώμην ἐτοιμοτέρα ἢ εὐσχημονεστέρα τὸ ἦθος, ἢ τίς ἢ σταθηροτέρα τὸν λογισμὸν ἢ κριτικώτερα τῶν λαλουμένων ἢ πραττομένων; μέτρα δὲ γλώσση καὶ λαλούση καὶ σιωπῶση τίς μᾶλλον ἐπέθηκεν; αἰδοῖ δὲ τίς οὕτως ἄλλη κεκόσμητο; τὰς δὲ τῶν ἐναντίων μίξεις τίς καταλλήλως ἐκέρασεν, ἀκρίβειάν φημι καὶ ἀπλότητα, ἐπιστασίαν τε εὐκαιρον καὶ πραότητα ἔμμετρον, ὑψηλὸν τε φρόνημα καὶ ὑπεσταλμένην διάνοιαν; Ὡς σῶφρων ἐκείνης ὀφθαλμὸς «ἐς γῆν» μὲν «κεκυφώς» καὶ τὰ πόρρω κατειληφώς, ὧς «χεῖρες ἀπαλαί» μὲν τῇ φύσει καὶ τῇ ἡλικίᾳ, ταῖς δὲ πρὸς τὸ θεῖον ἐς γόνυ κλίσειε τε καὶ ὑποκλίσειε τὴν τραχύτητα εἰσδεξάμεναι, ὧς πᾶσα μὲν αἰσθησις πρὸς τὸ φίλον θεῶν ἀπηκριβωμένη, πᾶσα δὲ νεῦσις πρὸς ἐκεῖνο μόνον συντεταμένη. ὧς γραφαὶ καὶ «ὑπογραφαὶ» τῇ ἐμῇ μητρὶ μόνῃ μὴ γινωσκόμεναι, ὧς «δολερὸν ἄνθος» καὶ λευκότης ἐπέισακτος, ἐκείνη κοινῶς ὑποσταλέντα τε καὶ ὑποχωρήσαντα, ὧς «κόμης προσθέσεις» οὐκ ἔχουσαι ὧς προσθήσεσθαι, ἀλλ' ἀσυγκρίτως ἠττώμεναι. ὧς νοῦς ὀμμάτων καὶ ἦθος ὀφρύων καὶ φρόνημα πάσαις αἰσθήσεσιν ἐγκαθήμενον, ὧς μηδὲν εἰδυῖα θῆλυ, πλὴν ὅσον τῆς φύσεως, τὰ δ' ἄλλα ῥωσθεῖσα τὴν ψυχὴν καὶ ἀρρενωθεῖσα μᾶλλον δὲ στερροτέρα φανεῖσα καὶ τῆς ἐτέρας μερίδος τοῦ γένους καὶ πάντας καὶ πάσας νικήσασα, τὰς μὲν τῷ ἀσυγκρίτῳ, τοὺς δὲ τῷ πλείονι. Ἄλλὰ πῶς ἂν σου τίς διηγῆσαιτο τὴν κεκρυμμένην σὺν τῷ θεῷ ζωὴν καὶ διαγωγὴν, τὰς νυκτερινὰς στάσεις καὶ ἐπορθρίους, τὴν πτέρωσιν τῆς ψυχῆς, τὴν «ἔκστασιν τοῦ νοός», τὴν ἔλλαμψιν, τὴν ἀνάβασιν; ὧς, πῶς ἂν μηδενὸς ἐφεισάμην τῶν σῶν; ἐβουλόμην ἀλλοτρίου εἰδέναι τὰ σά, εἶτα δὴ καὶ ἐγκωμιάζειν βούλεσθαι ἵνα μὴ σου ὁ ἔπαινος ὑπωπτεύετο· ὄφελον ὑπὸ ἀδεκάστοις λέγειν κριταῖς καὶ ἀνυπόπτοις διαιτηταῖς, ἵνα μηδεὶς τὸν λόγον ὑφεωρᾶτό μοι. νῦν δὲ δύο τε τῶν μειζόνων διαμαρτάνω καὶ βάλλομαι ἐκατέρωθεν· πεφεισμένως γὰρ τὰ σά διηγούμενος καὶ τὰ πλείω καὶ κρείττω σιγῶν, ἔτι καὶ περὶ τῶν ἐλαττόνων διαμφισβητοῦμαι πλὴν τῶν εἰδόντων, τοῖς πλείοσιν. οὐκ οἶδα δὲ «ἐς τὸν βυθὸν» τῶν σῶν «ἐμπεπτωκῶς» ἀρετῶν ποῖον πρῶτον ἀπόσομαι τῶν ἐπεισερόντων κυμάτων ἢ ποῖον εἰσδέξομαι ὀμαλῶς. Πῶς δὲ γε διανηξάμενος πόρρω τῆς ἐκατέρωθεν ἐπιροῆς στήσομαι; οὐκ οἶδα δὲ καὶ τίνι δώσω τὰ πρῶτα, πάντων πρῶτων εἶναι νενικηκότων καὶ «κύκλω περιῖσταμένων» με καὶ ἐκάστου πρὸς ἑαυτὸ ἀντισπῶντός τε καὶ ἐφέλκοντος. βούλομαί σου τὴν σωφροσύνην θαυμάσαι καὶ ἀνθέλκει με ἢ πρὸς τὰ κρείττω ἀναγωγὴ τῆς ψυχῆς· ἀνήγμαι ἐκεῖσε καὶ καθέλκει με τὸ βάθος τῆς σῆς ταπεινώσεως. ἐντεῦθεν πάλιν ἢ πραότης πρὸς ἑαυτὴν μετατίθησι καὶ αὐθις ἄλλη καὶ πάλιν ἐτέρα μεταβιβάζει καὶ μεθιστᾷ, ὥστε μηδὲν τι μέρος τῶν σῶν εὐφημεῖν ἱκανῶς δύνασθαι, ἀνθελκόμενον καὶ μετατιθέμενον καὶ χορείαν ταύτην κενὴν ἀνελίττοντα, μᾶλλον δὲ πορείαν ἀνήνυτον· ἢ γὰρ ἄπειρος πληθὺς τῶν σῶν ἀρετῶν ὑποστροφὴν ἐπὶ τὰς πρῶτας οὐ δίδωσιν.

8. Ἐγὼ μὲν οὖν πολὺ τῶν σῶν ἐλπίδων ἐλάττων γενόμενος εὐθύναίς σοι ὑποκείσομαι μὴ κατὰ τὰς ὑποθήκας πολιτευσάμενος. σὺ δὲ γε ἐξ ἀρχῆς, ὡς περ αἱ μαῖαι τὰ ἄρτι γεννώμενα, πᾶσαν μὲν μοι ἐρρύθμιζες αἰσθησιν, πᾶσαν δὲ μοι «θεῖαν ἐνήχεις

φωνήν», οὐδὲ καταμυθολογεῖσθαι με παρὰ τῆς τίτθης ἔωσα. ἀναμιμνήσκομαι γάρ, ἀναφέρων ὡσπερ ἀπὸ βυθοῦ, ὅτι με καὶ κλαυθυρίζοντα χαλάσαι βουλομένη πρὸς ὕπνον, ἀντὶ τῶν μύθων καὶ τῆς μορμολυττούσης λαμίας διήεις νῦν μὲν τὸν Ἰσαὰκ ἀγόμενον ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ θυόμενον καὶ πάντα πειθόμενον τῷ γεννήτορι, νῦν δὲ καὶ τὸν Ἰακώβ εὐλογίας τυγχάνοντα πατρικῆς ὅτι κατὰ τὰς ὑποθήκας πεποίηκε τῆς μητρός, νῦν δ' ἄλλο τι τῶν θειοτέρων καὶ ἐπὶ πᾶσι «τὸν νέον Ἀδάμ», τὸν σὸν φημι Θεὸν καὶ δεσπότην, «ὑποτασσόμενον» τοῖς τοκεῦσι<ν>. Μέμνημαί σου καὶ τῶν περὶ παρθενίας λόγων καὶ τῶν ἀκηράτων ἐκείνων συμβουλιῶν, εἰ καὶ μὴ οὕτως τὰ καθ' ἡμᾶς γέγονεν. οὐκ ἐπιλέλησμαι σου, οὔτε τοῦ πυρὸς οὔτε τοῦ φωτός, ὧν τῷ μὲν τοὺς σωφρονοῦντας κατέλαμπε, τῷ δὲ τοὺς ἀκολάστους κατέφλεγες· παρήσω δέ σοι οὐδ' ἐκεῖνο τὸ ἔργον, ὃ με λαθεῖν βουλομένη οὐκ ἔλαθες. ἐπόθει μὲν γὰρ ἡμᾶς ἡ μήτηρ, πῶς ἂν εἴπη τις, σφοδρῶς καὶ περικαῶς καὶ ἐζήτει πολλάκις τῷ τραχήλῳ περιφῦναι καὶ κατασπάσασθαι, ἐπέιχε δὲ τὸν πόθον νόμῳ κρείττονι καὶ κρίσει καλλίονι, ἵνα μὴ καταθαρρήσας αὐτὸς ἀπειθέστερός πως γενοίμην ταῖς ἐκείνης ἐπιταγαῖς. ὡς δὲ τὸ φίλτρον ἠνάγκαζεν, ἐγὼ μὲν ἐώκειν ὑπνώττειν, ἦν δὲ τὸ πρᾶγμα μέχρι τῆς «ἐπιμύσεως τῶν βλεφάρων»· ἡ δὲ, ἀγνοήσασα καθάπαξ τὸ σχῆμα, πρόσεισί μοι καὶ ὁμαλῶς πάνυ περιλαβοῦσα τοῖς πήχεσι, πολλάκις ἐφίλει τὸ πρόσωπον, εἶτα δὴ καὶ δακρύσασα «ἀστακτί», «ὦ σπλάγγνον ποθούμενον-ἔφη-, ποθῶ μὲν σε, φιλεῖν δέ σε πολλάκις οὐ δύναμαι». οὕτω μοι καὶ τὴν σχέσιν ἐφύλαττε καὶ τὴν παιδευσιν παρεφύλαττεν· ἦν γὰρ ὡς ἀληθῶς καὶ τὸν τῆς ψυχῆς χαρακτήρα τοιαύτη, ἀλλὰ πρὶν τοῦτο εἴποισι, κοινότερον περὶ τούτου διέλωμαι. Οὐ μίαν ἐγὼ τὴν ἰδέαν ὀρώ τῶν πρὸς ἀρετὴν τεταμένων ψυχῶν, ἀλλ' αἰ μὲν ἀπλαῖ τινές εἰσι καὶ χάριτος γέμουσαι καὶ τοῖς προσιοῦσιν ἡμερον ἐπιβλέπουσιν, αἱ δὲ δριμεῖαι δὲ αὐταὶ καὶ σκυθρωπαὶ καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου ἐπιστυγνάζουσαι, τραχύτεραί τε τὸ ἦθος καὶ ἀπρόσιτοι τοῖς πολλοῖς καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀβουλήτων παροξυνόμεναί τε καὶ δυσχεραίνουσαι, κακίαν δὲ μισοῦσαι μᾶλλον ἢ πρὸς ἀρετὴν μεταβάλλουσαι. τῇ δὲ γε ἐμῇ μητρὶ ἐξ ἀμφοῖν τούτων ἡ ἀρετὴ συνεκέκρατο· τίς γὰρ ἐκείνης ἢ ἰλαρότερον ἔβλεψεν ἢ χαριέστερον προσωμίλησεν ἢ πραοτέρῳ τῷ ἦθει τὸ ἀμαρτανόμενον διωρθώσατο; τοῦτο μὲν οὖν αὐτῇ τὸ μέρος ἔμφυτον ἦν, θάτερον δὲ πολλοῖς καὶ πολλάκις ἐπιτετῆδευτο καὶ ἦν τὸ φοβοῦν μέχρι τῆς τῶν ὀφρύων συννεύσεως. ὃ δὲ τοῖς ἄλλοις ἦθος σκαιοῦσιν ἢ τραχύτητι πρόσσεσι, φημί δὴ τὸ ἀπρόσιτον ἢ δυσπρόσιτον, καὶ τὸ ἐνίους τῶν προσιόντων καταπτοῦν, τοῦτο ἐκείνη διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ὑπερέχον ἐδέδοτο. ἀμέλει οὐχ οἱ πολλοὶ μόνον ἐδεδίεσαν ταύτην καὶ ὑπεστέλλοντο, ἀλλὰ καὶ οἱ τεκόντες, καὶ ταῦτα ἐν βαθείᾳ τῇ πολιᾷ, ὡσπερ τινα κρείττονα φύσιν προσεκύνουν καὶ ἐσεβάζοντο καὶ «νόμον» ἐκείνην ἐλογίζοντο «ἔμψυχον», παράδειγμά τε εἶχον καὶ πράξεως καὶ λόγου καὶ σιωπῆς, εἰ καὶ πολὺ τῆς ἀρχετυπίας ἀπελιμπάνοντο· εἴ τε γοῦν ταραττομένοις αὐτοῖς ἐξαπίνης ὥφθη, τὸ ἀστατοῦν αὐτοῖς κατέταττε τῆς ψυχῆς, εἴ τε θυμουμένοις διέλυε τὸν θυμόν, εἴ τ' ἄλλο τι ποιοῦσιν ἢ πάσχουσι πρὸς τὸ κρείττον αὐτοῖς τὴν ἕξιν μετέβαλλεν. εἰ δὲ τι ἐκείνην ἔλαθον πλημμελήσαντες, παρεφύλαττοντο μὴ γινῶναι ταύτην τὸ γεγονός. Λέγω δὲ ταῦτ' οὐχ ὡς ἐκείνης τῆς τῶν τεκόντων κατεπαιρομένης ψυχῆς· ποία γὰρ οὕτως τῶν ἀπασῶν γυναικῶν γονέας τεθεράπευκε καὶ τετίμηκεν; ὑπήρειδέ τε γὰρ αὐτοὺς γεγηρακότας καὶ παρεμυθεῖτο καὶ λόγοις καὶ πράξεσι, νοσοῦσί τε παρεκάθητο καὶ ἀλγυνομένοις συνήλγει καὶ ἀγρυπνοῦσιν «ἀνύστακτον» εἶχε τὸ ὄμμα. οὐ τοίνυν μεῖζον δεῖν ὠήθη τῶν γονέων φρονεῖν, ἀλλ' ἐκεῖνοι καὶ οὕτως ἔχουσιν διαφερόντως ἐτίμων, οὐ πρὸς τὴν ἐκείνης περὶ ἐκείνους γνώμην ὀρώντες, ἀλλὰ τὸ ὑπερέχον αὐτῇ τῆς ἀρετῆς ἐκπληττόμενοι. εἶχε δὲ καὶ πᾶσι τὸ

ἦθος καταλληλότατον καὶ ταῖς διαφοροῖς τῶν συνόντων ἢ τῶν συνομιλούντων ἐπιμεριζόμενον ἕξεσιν, οὐχ ὡς σοφιστεύουσα τὴν πρὸς τοὺς πολλοὺς ὁμιλίαν, ἀλλ' ὡς ἐκάστῳ τὸ πρόσφορον κρίνουσα καὶ διατυποῦσα κατὰ καιρόν. . Τῷ δέ γε ἐμῷ πατρὶ «οὐ συνεργὸς μόνον» καὶ βοηθὸς ἐτύγχανεν οὕσα κατὰ τὴν θείαν διάταξιν, ἀλλὰ καὶ πρωτουργὸς τῶν καλλίστων καὶ εὐρετῆς. ἦν δὲ κάκεινῳ τὸ ἦθος οἷον οὐπω παρὰ τοῖς ἄλλοις τεθέσθαι, καίτοι γε πολλοὶ τὸν ἄνδρα συνίσασιν καὶ εἰ βούλοιντο μαρτυρήσουσι· τὸ δὲ ἦν «ἀπλοῦν» ὁμοῦ «καὶ γενναῖον», θῆλυ μὲν ἔχον οὐδέν, ἀπλάστῳ δὲ συγκεκριμένον πραότητι, ἀκίνητον πρὸς ὀργήν, ἀθόρυβον πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τὸ συμπίπτον. ἔγωγ' οὖν οὔτε θυμουμένῳ οὔτε ταραττομένῳ ποτὲ ἐντετύχηκα, ἀλλ' οὐδ' «ἐπληξέ» τίνα πώποτε τῆ «χειρί», οὐδ' ἄλλοις τοῦτο παρεκελεύσατο, χαρίεις ἀεὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν «γλῶτταν» οὐ «πρόχειρος» μὲν, σὺν ἡδονῇ δέ, ὅποτε δέοι, τοὺς λόγους ποιούμενος. τά τε περὶ τὸν βίον καὶ λῖαν δραστήριος, τὴν τε χεῖρα οὐκ ὄργανον ὀξυγράφου, ἀλλὰ «πτηνός» μᾶλλον ἢ «λόγος» καὶ οὐδ' ἐτέρῳ ὄργανῳ, ἀλλ' ἑαυτῷ χρώμενος, κούφως τε διῶν καὶ «ἀπταίστως» καὶ ὁμαλῶς, «οἷον ἐλαίου ῥεῦμα» ῥέον «ἀσφορητί». Τὰ δὲ τοῦ σώματος, ἀλλὰ πῶς ἂν εἴποιμι ταῦτα, πῶς δὲ πάρεργον τοῦ λόγου ποιήσομαι, οἷς ἔργον ἢ εὐφημία παγχάλεπον; τὴν μὲν γὰρ ἡλικίαν εὐμεγέθει κυπαρίττω ἐώκει, εἰς ἴσόν τε ἀνατρέχων καὶ ὄπη δεῖ τοῖς μέρεσι μεγεθυνόμενός τε καὶ πλατυνόμενος. τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς ἰλαραὶ τούτοις αἰ βολαὶ καί, ὡς ἂν ἕτερος εἴπη, χάριν ἀφροδίσιον ἀποπνέοντες· ἐπεβέβλητο δὲ τούτοις «ὀφρυς» οὐκ «ἐπηρμένη» καὶ ἀλαζών, ἀλλ' «εὐγραμμος» καὶ ὀρθή, χρηστὸν ἦθος ἐπισημαίνουσα· ἦν γὰρ ὡς ἀληθῶς καὶ ἀπὸ ψιλῆς ὄψεως κατήγορος τῆς οἰκείας ψυχῆς. Καί, εἰ γέ τις εἶδε τῶν γνωματεύειν εἰδόντων ἀπὸ σωμάτων ψυχάς, πρὶν ἢ λαλοῦντος ἀκούσειε, πρὶν ἄλλως χρήσαιτο, ἀπεφίηνατο ἂν περὶ τῶν τέως κρυφίων ὅτι τῆς ἀρχαίας ἀπλότητος ζώπυρον ἐκεῖνος τῷ βίῳ περιείσιν, ὥστε εἴπερ δὴ που καὶ ἡμῖν τοιοῦτόν τι κέχρωσται, ἐκεῖθεν ὡς ἐκ παραδείγματος μετενήνεκται. τῆς μὲν γὰρ μητρικῆς ἀρχετυπίας πάντη δὴ ὑστερῶ τε καὶ ἀπολέλειμμαί, ἐπεὶ μηδὲ εἰς μίμησιν ἐκείνη τῷ βίῳ καθίστατο ἀλλ' εἰς ἔκπληξιν· τῷ δὲ πατρὶ ὡσπερ ἀετιδῆς συμπαρίπταμαι, ἢ μᾶλλον συνέπομαι ὡς σκιά, ἢ καὶ τούτου ἕλαττον μὴ πάντα ἐκείνῳ συναρμοζόμενος καὶ μεταστρεφόμενος. Τὸν τοίνυν ἐμὸν πατέρα τοιοῦτον ὄντα πᾶς μὲν ἐθάρρει διὰ τὴν ὁμαλότητα τῆς ψυχῆς καὶ οὐδεὶς τῶν πάντων ἐδεδίει προσιέναι καὶ διαλέγεσθαι, μόνη δὲ ἡ μήτηρ ἐξ ὑπερυψηλοῦ τῆς ἀρετῆς οὐδὲ ἐκ τοῦ ἴσου ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐλάττονος συνῆν τε καὶ διελέγετο, μόνον ἐνταῦθα φυλάττουσα τὸ ἀνάρμοστον καὶ μὴ καταλλήλως συνομιλοῦσα ὅτι μὴ πρὸς τὸ ἦθος ἐκείνου ἐώρα, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀρχαίαν διάταξιν. 10. Ἄλλ' ὦ τί ἂν εἰπὼν τῶν ἐκείνης καλῶν ἀκροθιγῶς ἄψωμαι; βούλομαι μὲν γὰρ μὴ πολὺ ἀπολελείφθαι τὸν λόγον αὐτῆς καὶ ἐπιχειρῶ καὶ συμπροθυμοῦμαι, καί γε οὕτως οἶομαι, πρὸ τῆς πλάσεως, ἀψάμενος δέ, ὡσπερ παλαιστῆς ἄτεχνος ἠττώμαι τοῦ συμπαλαίοντος. καὶ τοῖς μὲν πολλοῖς ἴσως δόξω τι λέγειν περὶ ἐκείνης κομψότερον, ἐμοὶ δὲ ὁ λόγος οὐδὲ κατὰ βραχὺ τοῖς ἐκείνης καλοῖς πρόσεισιν, εἴτε τῷ ὑπὲρ μέτρον ἐκείνης εἴτε τῷ ἐλάττονι τοῦ τοῖς λόγοις ἐπιβάλλοντος μέτρου. καίτοι σύ με, ὦ μήτηρ, πρὸς τούτους ἐπαιδοτρίβεις ἀεὶ, οὐ σύμβουλος μόνον καθισταμένη μοι δεξιός, ἀλλὰ καὶ συμπράττουσα τὴν παιδευσιν καὶ συμπνέουσα, ὅποτε με ἀνέκρινες τοῦ διδασκαλείου ἐπαναστρέψαντα τίνα μὲν παρὰ τῶν παιδευτῶν εἴληφα, τίνα δὲ ἢ συνήνεγκα τοῖς συνομιληταῖς ἢ παρ' ἐκείνων ἐμπεπόρευμαι· εἶτα δὴ καὶ συμβιβάζουσά με πρὸς τὴν μνήμην ὧν ἐμεμαθήκειν, προσεποιοῦ ἡδέως ἀκούειν εἴ τι περὶ ὀρθογραφίας λέγοιμι, εἴ τι περὶ ποιήσεως καὶ πόθεν ἕκαστον παρήκται καὶ πῶς ἤρμωσται, τίς τε ἢ ἐν αὐτοῖς κοινωνία καὶ τί παρὰ ταῦτα τὸ διαλλάττον. Οἶδά σου κάκεινο, καὶ μάλα τεθαύμακα,

όπηνίκα μοι μέσων νυκτῶν συνηγρῦπνεις ἀναγινώσκοντι ἐπὶ τῆς αὐτῆς κλίνης καθεύδουσα καὶ «μένος» μοι «καὶ θάρσος» ἐμπνέουσα μᾶλλον ἢ τῷ Διομήδει ἡ Ἀθηνᾶ, καὶ οὐδὲ τοῦτο ἠγνόησα, όπηνίκα ἐγὼ μὲν τὸν αὐτὸν πολλάκις ἀνελάμβανον λόγον ἢ ἔμμονον ποιῶν τῇ ψυχῇ ἢ θηρώμενος εἶ τι τούτου δυσθήρατον. σὺ δὲ ὡς ἀγωνιῶντι περὶ τὸ πάλαισμα, ἔτεκμαίρου δὲ τῇ ἀναδιπλώσει τοῦ ἔπους, συμπαρίστασο καθαπερεὶ καὶ συνήσιπίζες, τῷ χεῖρε πρὸς Θεὸν αἴρουσα καὶ «πύξ» τῇ χειρὶ τὸ στήθος «πατάσσουσα»–τοῦτο δὴ τὸ σὸν ἐν ταῖς προσευχαῖς–καὶ ἄνωθὲν μοι τὴν τοῦ ἀμφιβόλου ἐπισπωμένη διάγνωσιν. Πᾶσι μὲν οὖν παισὶν ἐπώφληταί τι πρὸς τοὺς τεκόντας, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν, ὅτι ἐκεῖθεν τούτοις τὸ εἶναι· ἀλλ' ἐπώφληται τὸ παρὰ τῆς φύσεως μόνον. ἐμοὶ δὲ διττὴ πρὸς τὴν μητέρα ἢ ὀφειλή, ὅτι με καὶ οὐσίωσε καὶ τῷ τῶν λόγων «κάλλει κατήστραψεν», οὐκ ἐγκελευσαμένη τοῦτο τοῖς παιδευταῖς, ἀλλ' αὐτὴ ὑποθεμένη καὶ κατασπείρουσα· ἀλλὰ τὸ μὲν ὀφλημα ἀναγκαῖον, οὐ πάνυ δὲ καὶ φορολογούμενον, οὐχ ὡς ἀγνωμονοῦντος τοῦ τοῦτο εἰσπραττομένου, ἀλλ' ὡς οὐκ ἔχοντος δοῦναι ὅπερ ὁ εἰσπράττων βεβούληται. καὶ περιῖσταται τῇ ἐμῇ μητρὶ μόνῃ πολλάς δεδωκυῖα τῶν εὐφημιῶν ἀφορμὰς μηδεμιᾶς ἐπιτυχᾶναι· οὐ γὰρ «ἐτέμετο τὰς ὁδοὺς» διὰ πεδιάδος οὐδὲ «διὰ λείας» αὐτῇ πρόσμεν, ἀλλ' ἀστιβῆ πάντα τὰ τμήματα καὶ ὄρεια καὶ ὑπερνεφῆ. Καὶ οἶδα μὲν ὅτι οὐδὲν σοι δεῖ τῶν κάτωθι λόγων ἐχούσῃ τὴν ἄνωθεν σιωπὴν, «τὴν μυστικὴν καὶ ἀπόρητον», ἀλλ' ἡμῖν τὸ πρᾶγμα δεινόν, εἰ παρὰ σοῦ τὸν λόγον συνειληφότες μηδὲν τί σοι ἐντεῦθεν εἰς εὐφημίαν συνερανίσαιμεν, ὡσπερ ἀβαθῆς «γῆ» καὶ «ἀπόκροτος» μηδὲν τι τῷ γεωργῷ εἰς τὴν τῶν «σπερμάτων καταβολὴν» συντελέσασα· πλὴν διάφορον τὸ ἡμέτερον· οὐ γὰρ τοσοῦτον διεφθείραμεν τὴν σποράν, ἀλλὰ τὸν μὲν στάχυν ἀναδεδώκαμεν. οὐ πάνυ δὲ σοι κατάλληλος ἡ τροφή, τὴν θεῖαν τρυφώση τρυφήν, ἧς δὴ καὶ ζῶσα ὅσον προσῆκον καὶ τρόφιμον τῇ ψυχῇ παρεῖχες καὶ πρὸς τὴν τελεωτέραν ἐπιθυμίαν ῥωννύντως ἐρρῶννυες.

11. Ἡ γὰρ ἐμῇ μήτηρ, τῷ νόμῳ μὲν ἀποχρησαμένη, «σαρκὶ καὶ αἵματι» συνεδέδετο· λέγω δὲ νόμον τὸν μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ πρώτου καλοῦ. τὸ δὲ τῆς ψυχῆς γενικὸν ἀξίωμα, καὶ τί μὲν αὐτῆς τὸ πρὸς τὸ σῶμα ἄμικτον, τί δὲ τὸ μιγνύμενον καὶ τίς μὲν ταύτῃ ἢ πρὸς τὰ τῆδε ῥεῦσις ἢ νεῦσις, τίς δὲ ἡ ἄνοδος καὶ ἡ ἀνάβασις καὶ ὀπόθεν καὶ πῶς ἀφίπταται, ποῖ τε πρόεισι καὶ ποῦ καταλήγει καὶ τίς ὁ μετὰ ταῦτα κλῆρος καὶ τίνες οἱ ἀποκληροῦντες, τί τε τὸ δεδομένον καὶ τί τὸ ταμιευόμενον, ταῦτα δὴ καὶ τᾶλλα ταῖς θεαῖς συμφιλοσοφοῦσα γραφαῖς, ὡσπερ αἰ διψητικώταται τῶν ἐλάφων, ἀκαθέκτως «ἐπὶ τὰς» τῶν τοιούτων ναμάτων «πηγὰς» ἴετο. Καὶ ἐβούλετο μὲν «ῥαγῆναι κόσμου» καὶ προσχωρῆσαι Θεῷ, οὐκ εἶχε δὲ ὅ τι καὶ δράσειεν, ἔτι τοῦ ἀνδρὸς περιόντος καὶ τὸ διαζυγῆναι ἐκείνης ἴσον οἰομένου καὶ αὐτοῦ ἀποστῆναι Θεοῦ. ἐκυμαίνεται γοῦν ἐπὶ τούτῳ τοῖς λογισμοῖς πολλάς ἐνθυμήσεις κυκλοῦσα καὶ ἀνελίπτουσα, εἶ ποθεν εὔροι τοῦ ἐρωμένου κατάληψιν. ἐβούλετο δὲ, ὡσπερ ὁδοῦ διττὰ καὶ ἴσα τμήματα, τὴν ὁμοίαν ἀμφοτέρους δραμεῖν καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ καταλιξᾶι πέρας καὶ ἦν αὐτῇ εὐχὴ ἡμερινὴ τε ὁμοῦ καὶ νυκτερινή, καὶ τὰ πολλα κρύφιος καὶ λανθάνουσα, εἰς τὸν «μοναδικὸν βίον» τελέσαι καὶ τὴν ἀπαθὴ μετιέναι ζώην· ἦρα γὰρ ἐκ πολλοῦ τοῦ «τριχίνου ῥάκους» καὶ τῆς ἐρημικῆς ζώνης καὶ τοῦτο τῶν πάντων αὐτῇ τὸ μελετώμενον καὶ φιλοσοφούμενον ἦν· «κεῖραι τὴν κόμην ἐν χρῶ» καὶ τραχῦναι τὸ σῶμα καὶ τύλοις καταλιθῶσαι τὸ γόνυ καὶ τοὺς δακτύλους σκληρῦναι καὶ καθαρῶς τῷ καθαρῷ βιώναι Θεῷ. Ὅθεν καὶ ἀποτυχᾶνουσα τῆς προθέσεως τοῖς οὕτως ἔχουσιν, ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶν ὁμοίως, τοῖς μὲν ὑπέσταλτο, ταῖς δὲ καὶ συνῆει καὶ συνεκάθευδεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς δορᾶς, ἐπὶ ταύτου λίθου τὴν κεφαλὴν ἀναπαύουσα· ἔδυσχέραινε γὰρ πᾶσαν «εὐνήν μαλακὴν» καὶ

τὴν περιττὴν τῶν περιβλημάτων τρυφήν, καὶ οὔτε χροᾶς αὐτὴν ἀνθηρὸν ἄνθος οὔτε μαλακότης ὑφάσματος οὐ λαμπρότης ἐσθήτος οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἐδυσώπει καὶ ἔθελγεν, ἀλλ' ἦν αὐτῇ καὶ περίβλημα καὶ ἐντρύφημα ἡδύ τε καὶ ποθούμενον ἢ τοῦ τριβωνίου τραχύτης καὶ τὸ θεῖον σχῆμα καὶ ὁ σταυρὸς καὶ ὁ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ πνευματικὸς λόφος καὶ ὅσα δὴ ἄλλα σύμβολα ἡμῖν καθεστήκοι τῶν ἀρρήτων καὶ θειοτάτων. Ἐπεὶ δὲ τέως οὐκ ἐξῆν ἀπολαβεῖν αὐτὴν τούτων, ἀλλ' ἐν τοῖς περιττοῖς στενοῦσθαι καὶ πένεσθαι καὶ πτωχεύειν ἐν τοῖς χρυσαυγέσι καὶ καταστέροις ἐσθήμασι, καὶ τοῦτο ἅπαξ ποτὲ τοῦ ἔτους, ἵνα μὴ ἀπαίσιος τῷ ἀνδρὶ φαίνοιτο, ἕως οὖν οὐκ ἐξῆν αὐτῇ τῆς ἐνδείας καταπολαβεῖν, ἀνεκεράννυε πως αὐτὴν τοῖς ἐπειλημμένοις τῆς ἀκροτάτης περιωπῆς ὡσπερ συμπραγματευομένη τούτοις τὴν ἀρετὴν καὶ τοῦ κέρδους καθαρῶς συμμετέχουσα. τὰ μὲν γὰρ ἐδίδου, τὰ δὲ ἐλάμβανε· «χειρῶν ἐπαφὰς» παρ' ἐκείνων, εὐχὰς ἐκτενεῖς, «ἐλπίδας τοῦ μέλλοντος», θεραπείαν παρ' ἑαυτῆς καὶ τὸ τὰ ὄντα αὐτοῖς συμμερίζεσθαι, καὶ χερσὶν αὐταῖς ὑπηρετεῖν καὶ λατρεύειν, καὶ ρύπτειν μὲν τὴν πόδε, ἀναπαύειν δὲ ἐπὶ τῆς εὐνῆς καὶ τὰ μέλη τούτοις καταφιλεῖν, ὅποσα ἢ τετρήχονται ἢ καθήλκωται.

12. Ἄλλα τί μὴ μεγαλοπρεπέστερον ἀπαγγέλλω τὰ τῶν ἐκείνης πράξεων ἀξιώματα; τί δὲ μὴ χρωματουργῶ τῷ λόγῳ τὰς αὐτόθεν λαμπρὰς εἰκόνας τῶν ἀρετῶν; ἐπτωχοτρόφει γὰρ οὐκ ὡσπερ οἱ πολλοὶ ὡς ἀργυρωνήτοις τοῖς πένησι παραχρῶμενοι, ἄνωθεν ἐπικύπτοντες καὶ τὴν δυστυχίαν αὐτοῖς πολλακίς ἐπονειδίζοντες, ἀλλ' ὡσπερ οὐ διδοῦσα, ἐκεῖθεν δὲ τι παρακερδαίνουσα καὶ λαμβάνουσα, αἰδεσίμως προσεῖχε τοῖς ἐφ' ὄτω οὖν κάμνουσιν. Ὅθεν ἐχειραγώγει διὰ τῆς κλίμακος καὶ «δεξιὰν ἐδίδου» καὶ προσεκύνει βαθύτερον, εἶτα πᾶν μέλος πλύνασα καὶ καθάρασα καὶ χρυσαμένη οἷα μύρω τῷ ὕδατι, οὐ τῇ ταμίᾳ προσέταττεν, ἀλλ' αὐτῇ «παρατιθεῖσα τράπεζαν» εἶτα δὴ καὶ τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους συμπλέξασα καὶ περιδεῶς ὡς δεσπόταις διακονησαμένη, πολλακίς τε τὸ κυπέλλιον ἐπικλύσασα ὡς ἂν στίλβον ὀφθειῖ καὶ τοῖς «δακτύλοις ὀχήσασα», δεξιῶς «ἐδίδου τῷ πένητι», εὐφυῶς κεραυνῶσα ἵν' εὐχυτον εἴη τῷ πίνοντι καὶ ἐράσιμον. οὕτως ἦδει πτωχοτροφεῖν καὶ μετὰ τοιαῦδε τῆς ἀκριβείας ἐκάστης τῶν ἀρετῶν ἐπεμέλετο. τὰ μὲν οὖν ἄλλα ἀπράγμονι συνέζη ζωῇ καὶ οὐκ ἐβούλετό τι τῶν πάντων εἰδέναί, οὐχ ὅσα ἐπ' ἀγορᾶς πράττειτο οὐχ ὅσα ἐπὶ τῶν βασιλείων, οὐκ εἴ τις σιτώνης ἢ ταμίας προβέβληται, οὐδ' εἴ τῳ τῶν ἐγγειτόνων προσῆν τι ἢ προσεγένετο· ἀπέφραττε γὰρ πρὸς πάντα περιττὸν λόγον τὴν ἀκοήν, καὶ οὐδὲ «πλήθουσιν ἀγορὰν» ἦδει, οὐδ' εἴ τις εἴη δήμος κυμαίνων. τούτων μὲν οὖν καὶ πάντα κατωλιγῶρει· εἰ δὲ τις ἐργάζοιτο ἀρετὴν ἐν τε ἀνδράσιν ἐν τε γυναιξίν, ὁμοίως, πάντας πόρρωθεν συνήθει καὶ συνελάμβανε, ὅπου ποτ' ἂν εἶεν, εἴτε κόλπους κατοικοῦντες καὶ καταδύσεις, εἴτ' ἐπὶ τοῦ ἀέρος ἰστάμενοι ἢ αἰρόμενοι. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔμελλεν ὁ τῶν αἰτήσεων Κύριος ἐπὶ πολὺ αὐτῇ τὰς εὐχὰς ὑπερθήσεσθαι, ἀλλὰ δοῦναι κατὰ καιρὸν τὸ ζητούμενον, γίνεται τι τοιοῦτον· ἀλλὰ δεῖ τὸν λόγον ἄνωθεν ἀποστήσαντας οὕτως ἐπ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιον ἰέναι τῆς ὑποθέσεως.

13. Ὁ πρῶτος τῆς ἐμῆς μητρὸς τόκος, τὸ ὠραῖον ἐκεῖνο θυγάτριον, περὶ οὗ τι εἰρηκῶς ἄνωθεν ἐπαυσάμην, ὡσπερ ἐκ κάλυκος πέταλον ἀκμάσαν εἰς ὥραν ἐξήπλωτο καὶ ἤδη «πρόσηβον ἦν» καὶ οἶον εἰς κῆδος ἐκδίδοσθαι. καί, ἵνα «τὰ ἐν μέσῳ» ἐάσω, ὅποσα καὶ τῇ μητρὶ ξυμβεβήκει ἐπὶ τῷ κάλλει, τὴν φήμην, τὴν ξυνδρομήν, τὴν ἐπὶ τῷ καλλίστῳ κρίσιν καὶ πρόκρισιν, καὶ τούτων τὰ κρείττω ὅποσα ἐς τὰς ψυχικὰς ἀνάγεται χάριτας, τοσοῦτον ἂν εἴποιμι ὅτι συζυγία τις ἦμεν, εἰ καὶ μὴ τοῖς ἄλλοις, τοῖς γοῦν γονεῦσι καὶ τῷ λοιπῷ γένει, περιφανῆς καὶ διάσημος. ἢ μὲν καὶ ὡς ἀληθῶς οὕσα

καλλίων, ἐγὼ δὲ νομιζόμενος, κάκεινης μὲν τὸ κάλλος ἀπήντα τοῖς ἰδοῦσιν εὐθὺς καὶ διὰ τοῦ φαινομένου καὶ τὸ κρυπτόμενον εἰκονίζετο, τὸ δὲ ἐμὸν ἴσως οὐ τοιοῦτον, οὗ δὴ μοι καὶ βραχὺς ὁ λόγος, ἀλλ' οἷ γε τεκόντες καὶ τῷ μὴ ὄντι περιπεπλάνητο, δεκάζοντες τὰς κρίσεις διὰ τὴν εὐνοίαν. Καὶ οὐχ' οἱ μὲν γεννήσαντες οὕτως περὶ ἡμᾶς, ἡμεῖς δὲ ἀλλοιότερον πρὸς ἀλλήλους διειθεμέθα, ἀλλ' ὥσπερ ἐκ ταύτου πρέμνου δύω ἀνιόντε κλάδω, συνεπεφύκειμεν ἀλλήλοις, διαιρούμενοί τε ἅμα καὶ μὴ διαιρούμενοι, πλὴν ὅσον τῇ μὲν πρωΐαιτέρα ἢ ἔκφυσις, ἐγὼ δὲ ἀνέδραμον ἀπαλώτερος, κάκεινη μὲν ὁ χρόνος «τὰ πρεσβεῖα ἐδίδου» τῆς φύσεως, ἐμοὶ δὲ τὸ ἔλαττον ἀντανίσου πρὸς ἐκείνην ἢ κρείττων τοῦ γένους μερίς. ἀλλ' ἐγὼ μὲν πατρῶζων ἀτεχνῶς ἦν, ἢ δὲ πρὸς τὴν γεννησαμένην ἀναπεφύκει, δεῦν τῶν ἐκείνης ὥσπερ ἀποσπασθεῖσα μερῶν, καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ πρὸς ἅμφω τὴν ὁμοιότητα διασώζουσα. ὅθεν ἀμφοῖν ἐκράτει πασῶν, πλὴν τῆς γε μητρός· πρὸς γὰρ ἐκείνην οὐδὲ κατὰ βραχὺ τι διήλλαττεν, ὅθεν ἐκάστη διὰ τῆς ἐτέρας προσῆν τὸ νικᾶν. εἴτε γὰρ ἢ μήτηρ κρατεῖν ἐδόκει, ἢ ἀδελφὴ τὸ κράτος ἀνήρητο, εἴτε κρείττων αὕτη τῶν ἄλλων ὥπτο, ἢ μήτηρ τὸ καλλιστεῖον ἐλάμβανε καὶ τοσοῦτον ἦν τὸ παρ' ἀμφοῖν ὅμοιον ὡς ἀριθμῶ μόνω τὸ παρ' αὐταῖς εἶναι διάφορον. εἰ γὰρ μὴ τις ἴδοι θάτερον μέρος, περὶ θάτερον ἐπεπλάνητο, κἂν ἅμφω θεάσαιτο, οὐκ εὐθὺς τοῦ βαθμοῦ τὴν γνῶσιν ἐλάμβανεν. οὕτως ἄρρητος αὐταῖς ἢ ὁμοιότης παντάπασιν ἦν. ἐπ' ἀνθούσῃ γὰρ τῇ ἡλικίᾳ ἢ μήτηρ αὐτὴν ὠδινήσασα καὶ βραχεῖ τω μέρει προλαβοῦσα ἐτῶν, ἀδιάφορος καὶ τὴν ἄνθη πρὸς τὸ γέννημα ἦν, ἀλλ' ἀπ' ἀλλήλων μὲν κατ' οὐδὲν ἄρα διήρητο. Ἐμοὶ δὲ ἐπρέσβευεν ἢ ἀδελφὴ καὶ τῇ ὥρᾳ καὶ ταῖς τῆς ψυχῆς χάρισι καὶ ἦν αἰδέσιμος ἐκ πολλοῦ, πλὴν οὐχ ὥσπερ ἢ μήτηρ ἐπεῖχέ μοι δι' οἰκονομίαν τὴν σχέσιν οὐδὲ τὸ σπλάγχνον ὑπήνοιγεν, ἀλλὰ καὶ πυνκὰ κατεφίλει καὶ ἠγκαλίζετο καὶ «ἐκοινώνει μοι πάντων», καὶ βουλής καὶ γνώμης καὶ πράξεων. ἐρρῦθμιζε δὲ καὶ πρὸς σωφροσύνην καὶ τᾶλλα μὲν ἐξ ὁμοίας μοι προσωμίλει τῆς ἀξιώσεως, τὸ δὲ σωφρονεῖν δεσποτικῶς, ὥσπερ ἐπέταττεν. Ἄλλ' ἢ μὲν οὕτως ἀδελφικῶς ἅμα καὶ φιλικῶς, ἐγὼ δὲ πάντα ὑποπεπτῶκειν αὐτῇ καὶ σὺν αἰδοῖ προσῆιν καὶ ὁπότε με μάλιστα ἀγκαλίζοιτο. ταύτην οὐ τὸ γένος μόνον ἐθαύμασεν οὐδ' ὅθεν ἐξεδόθη, ἀλλὰ καὶ ὅπη κεκήδευτο. ἐρῶ δὲ τίνα βραχεῖαν περὶ ἐκείνης διήγησιν, ἴν' ἐντεῦθεν ἐνδείξαιμι ὅπόσον ἐκείνη τῆς σωφροσύνης τὸ περιόν. 14. Γυνὴ τις τῶν ἐγγειτόνων «μισθὸν» τοῖς βουλομένοις τῆς ὥρας «ἐλάμβανε» καὶ φαύλως περὶ τοῦτο ἔζη, ἑταιρικῶς, ἑαυτὴν ὑπογράφουσα καὶ «τῷ ἐπιποιήτῳ κάλλει» τοὺς πολλοὺς καταθέλγουσα. ἀμέλει καὶ νεότης νοσοῦσα περὶ αὐτὴν ἐπερρώννυτο καὶ διημφισβήτουσαν αὐτῆς τοῖς ἄλλοις οἱ κρείττους καὶ γενναιότεροι. ταύτην ἠτιᾶτο πολλάκις ἢ ἀδελφὴ καὶ προσωνείδιζε τὸ ἀκόλαστον καὶ κατεμέμφετο τῆς ἀσχημοσύνης καὶ τέλος οἰκεῖν πόρρω προσέταττεν. ἢ δὲ πρῶτα μὲν ἐξεκώφει πρὸς πᾶσαν καὶ αἰτίασιν καὶ παραίνεσιν καὶ ἀμεταθέτως εἶχεν οὗ ἐνεστήσατο βίου, ἐπεὶ δὲ ἢ ἀδελφὴ οὐκ ἀνίει πλήττουσά τε καὶ ἐπιπλήττουσα, ἢ δέ· «ἀλλ' ἂν τοῦ ἑταιρεῖν-φρησίν-ἀποστήσωμαι, πόθεν τὰς ἀναγκαίας τοῦ ζῆν λήψομαι ἀφορμάς;». ἀρπάζει τὸν λόγον ἢ φιλόκαλος ἐκείνη φύσις, ἢ μᾶλλον φιλόσοφος, καὶ «δίδωσιν ὄρκους» ἀρρήτους, ἢ μὴν «οὐ τοῖς ἀναγκαίοις μόνον» ἐκθρέψειν, «ἀλλὰ καὶ τοῖς περιττοῖς». ἐπὶ τούτοις πείθεται ἢ γυνὴ καὶ «συντίθενται πρὸς ἀλλήλας», ἢ μὲν μηκέτι μηδ' ὀφθαλμὸν ἀνασχέσθαι ἀρρένων, ἀλλὰ παντάπασιν τῆς προτέρας ἀποστήσεσθαι ὁμιλίας καὶ συνηθείας, ἢ δὲ κοινωνήσῃ αὐτῇ πάντων ὧν ἐνδεῶς ἔχει, οἰκίας ἐσθῆτος τροφῆς, εἰ βούλοιο καὶ τρυφῆς. ἔχαιρε γοῦν ὡς ἀφελομένη ψυχὴν τῷ πονηρῷ θηρὶ γενομένην κατάβρωμα. Οὕτω γοῦν περιεῖπε ταύτην καὶ λιπαρῶς ἐθεράπευεν ὡς καὶ πολλὰς ἐκ τοῦ γένους ἐπ' ἐκείνη ζηλοτυπεῖν καὶ τὴν σώτειραν καταμέμφεσθαι τῶν

οικείων τὴν ἄλλοτρίαν προκρίνουσαν. ἡ δὲ εἰδυῖα ἐφ' ὅτῳ προετίμα ἐκείνην οὐ μάλα τοὺς ὄνειδισμοὺς ἐδυσχέραινεν, ἀλλ' ἡμέρως καὶ προσηνῶς μειδιῶσα ἐφ' οἷς ἐκείναι πληκτικώτατα αὐτῇ προσήεσαν, αὖραις τοὺς λόγους ἐδίδου. χρόνον μὲν οὖν τινα ἢ γυνὴ «ταῖς συνθήκαις ἐμμένουσα» μετήλλαξε τὴν φαύλην ζωὴν καὶ σωφροσύνης ἐκεκόσμητο κάλλεσι. κἀγὼ γοῦν αὐτὴν ἐθεασάμην αὐτομάτως σώφρονα καὶ καλήν, τό τε γὰρ ὄμμα κατήνεγκε καὶ ζύμπαν τὸ πρόσωπον αἰδοῖ κατεκάλυψε, θείοις τε προσήει ναοῖς καὶ τὴν κεφαλὴν εἶχεν ὑπὸ καλύπτρα καί, εἴ τινα ἴδοι ἐξαπιναιῶς, εὐθύς ἠρυθραίνετο· «ἀτημελήτως τε εἶχε» τοῦ σώματος, οὔτε τὰς χεῖρας δακτυλίοις καταποικίλλουσα οὔτε τοὺς πόδας περιέργοις καὶ ἀνθοβαφέσι σκύτεσιν ὑποδέουσα· οὕτως ὅλη μεταπεποίητο καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐναντίαν ἕξιν μετακεκίνητο. Ἄλλ' ὠριστο καιρῷ ἢ μεταβολῇ καί, πρὶν ἢ πῆξιν τὸ ἔθος λαβεῖν, εἰς τὸ ἀρχαῖον εἶδος τῆς ζωῆς ὑπωλίσθησεν. ὦ τῆς πλάνης, ὦ τῆς ἀθρόας αὐθις μεταποιήσεως. ἐλάνθανε δὲ τοῦτο ἄρα τὴν ἀδελφὴν, καὶ ἡ μὲν ἐταιρήσεως εἶχεν αἰτίαν, ἡ δὲ ὡς καθάπαξ μεταβεβλημένη διαφερόντως ἔστεργε τε καὶ ἐθεράπευεν. ἔμελλε δὲ ἄρα κἀκείνην γινώσιν τοῦ κεκρυμμένου λαβεῖν· κἀνταῦθά μοι τὸ τῆς διηγήσεως ἡδιστόν τε καὶ σκυθρωπότατον. διαιτήσῃ δὲ ὁ λόγος ἀμφοῖν. Κούουσα τῆνικαῦτα ἡ ἀδελφὴ πρὸς ταῖς ὠδίσι αὐταῖς ἐγεγόνει· ἐδυστόκει δὲ ἄρα «καὶ πονήρως εἶχε» τῆς ἀποτέξεως. αἰ δὲ περὶ τὰς ὠδίνας περιεῖπόν τε καὶ ἀμφεπέλευον, ἐγείρουσαι ταύτας καὶ ἀνιεῖσαι καὶ τοῖς ὀλίστοις τὸ βρέφος διευτρεπίζουσαι. ἐκοινωνεῖ δὲ τῆς μαιείας αὐταῖς καὶ ἡ τὸ πλάσμα τῆς σωφροσύνης περικειμένη καὶ ἡ ἀδελφὴ ἐκείνη μᾶλλον ἢ ταῖς μαίαις προσανεπαύετο. περὶ ὃ τις ἐκείνων ζηλοτυπήσασα· «ἀλλ' ἐκ ταύτης σοι-φῆσι-τὸ δυστοκεῖν· ἐγκύοις γὰρ οὐκ ἀνεῖται διδόναι τὰς χεῖρας ταῖς ἐν ὠδίσι. τοῦτο γὰρ ἴσως ἡ γυναικωνίτις νομοθετεῖ». ἡ δὲ ἀδελφὴ· «καὶ τίς ἄρα-φῆσιν-ἐνταῦθ' ὑμῶν κύει;» ἡ δὲ αὐτίκα ἐκείνην ἐδείκνυ καὶ τὸν χιτῶνα διαλαβοῦσα προῦφαινε τὴν γαστέρα. ἐνταῦθα μικροῦ δεῖν ἐξεπεπνεύκει ἡ ἀδελφὴ καί, τῶν ὠδίνων ἐπιλαθομένη, ὀδύναις ἀρρήτοις ἐπὶ τῷ λόγῳ διήρητο τὴν ψυχὴν· ἀλλ' οὐδ' οὕτως τοῦ γενναίου ἀπολέλειπτο λήμματος, ἀλλὰ τὴν μὲν εὐθύς φυγεῖν ἐπ' ἔσχατα παρεκελεύσατο γῆς, τῇ δὲ αὐτίκα ὁ τόκος ὠραίως τε εἶχε καὶ «τὸ βρέφος ἐξέθορε». ταύτην παραδόξως ἡ φύσις ἐβλάστησε μετὰ τοῦ πρώτου «κάλλους τῆς ὥρας» καὶ παραδοξότερον ἐξεῖλεν ὁ θάνατος, κἀν τῷ εἰδῶλῳ τὴν ἀμήχανον εὐμορφίαν ἀφείς καὶ μὴ συλήσας ἐκεῖθεν, οἶμαι, μὴ δυνηθεῖς.

15. Ἐγὼ μὲν οὖν τῆνικαῦτα συμβὰν οὕτω ἐν τοῖς πρὸ τῆς πόλεως διητώμην ἀγροῖς, ἀνδρὶ τινι τῶν πάνυ γενναίων περὶ τοὺς λόγους βραχὺ τι συναποδημήσας, πεπιστευμένῳ δικάζειν οὐ σμικρὸν μέρος τοῦ ἐσπερίου τμήματος. ἐγὼ μὲν οὖν τότε πρῶτον ἐξῆλθον τῆς πόλεως καὶ τὸ περιφράττον τεθέαμαι τεῖχος, εἰπεῖν δὲ καὶ ζύμπαν τὸ ὑπαιθρον, ἐκκαϊδεκέτης ὢν καὶ μείζονα ἔχων τοῦ χρόνου τὴν ἡλικίαν, ἄρτι τοῦ ποιημάτων ἀκούειν ἀπαλλαγείς καὶ παρακύψας εἰς τὴν τῶν λόγων τέχνην σὺν χάριτι. τῇ δὲ μοι ἀδελφῇ, ὡς ὕστερον ἔφασαν οἱ γεννήτορες, νόσος ἐνσκήπτει περὶ τοῖς σπλάγχνοις δεινὴ καὶ τὸ μὲν ἦπαρ ὑπουλον εὐθύς ἦν, εἶτα δὴ καὶ οἰδοῦν, πυρὶ τε μυχίῳ τὸ ζύμπαν κατεπίμπρατο σῶμα καὶ ἡ φύσις ὑπεδίδου, τῷ δυναστεύοντι εἴκουσα καὶ οὐπῶ δαπανηθεῖσα τῷ τήκοντι ἐπ' ἀνθηρῷ ἔτι καὶ εὐσάρκῳ ἐτεθνήκει τῷ σώματι. ὀπόσα μὲν οὖν εὐθύς συμβεβήκει παρὰ τῶν γεννησαμένων ἐπὶ τῷ πάθει ὕστερον ὁ λόγος δηλώσει, νῦν δὲ ἐχέσθω τῶν ἐφεξῆς. Ἐπεὶ οὖν μοι ἡ ἀδελφὴ «πρὸ ὥρας» ἀπόλωλε καὶ οὐκ ἦν ἀναλυθῆναι τοῖς γονεῦσι τὸ γεγονός, οὐχ ἤττον ἐπ' ἐμοὶ ἐδεδοίκεσαν μὴ τῷ τῆς ἀκοῆς ἀπροσδοκῆτῳ καταπλαγείς πάθος αὐτοῖς πάθει συνάψω, μεγίστῳ οὐκ ἔλαττον· ἦδεισαν γὰρ ἡμῖν ἀλλήλοις τὸ σύμπνον καὶ ὡς τῷ μέρει ἀπολωλότι τὸ πᾶν σχεδὸν

ξυναπόλλυται. ἐβούλοντο οὖν με «ἐν χερσὶν ἔλεῖν» καὶ κύκλω λόγων περιλαβεῖν, εἶθ' οὕτως αὐτὸ τῆς πληγῆς τὸ κέντρον ἐκφῆναι, ὅθεν μοι καὶ ἐπιστολὴν προὔπεμψαν τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ μήκιστον ἀκοινωνησίαν κατονειδίζουσιν καὶ τὴν περὶ τοὺς λόγους ἀμέλειαν ἐπισκώπτουσιν καί, ὡς οὐχ ὡς ἀρχόμενος λήγω-ἀλλ' ὀξέως ἐκθορόντι τῆς ἀφειρησίας ἐπιλείπει ταχὺ τοῦ δρόμου τὸ πνεῦμα -, προσέθεσάν τι καὶ τῶν περὶ τῆς ἀδελφῆς εἰωθότων, οἷς ἐγὼ πολλάκις τεθηραμένος ἐτύγχανον. τούτοις οὖν με πρὸς αὐτοὺς ἀναστρέφουσι. ἀκείνοι μὲν ὦντο διαλαθεῖν τὸ μηχανήμα, ἐγὼ δ' ἐτέρωθεν ἐκπολιορκηθεὶς ἐάλωκα καὶ πρὸ τῆς καλῆς ἀπάτης κατήνεγκεν ἡ ἀλήθεια. τὸ δ' ὅπως ὁ λόγος ἐρεῖ. Ἔτυχον μὲν οὖν ἤδη τὸ τεῖχος εἰσεληλυθὼς καὶ κατ' ἐκείνο τὸ μέρος γενόμενος ἔνθα τὸ σῶμα τῆς ἀδελφῆς τέθαπτο· ἐβδομαία δὲ παρὰ τὰς ταφὰς οὐσα ἐτύγχανε καὶ πολλοὶ τῶν ἐκ τοῦ γένους παρήσαν τὴν τε κειμένην πενθήσοντες καὶ τὴν μητέρα παρηγορήσοντες, αὐτοῦ γοῦν τῶν συγγενῶν τινὶ ἐντυχόν, «ἀνδρὶ» ἀπλοικῶ «καὶ γενναίῳ» μήτε τὴν ἀπάτην εἰδοῦσι μήθ' ὅτι πρὸς τῶν γεννησαμένων θηραθεὶς ἔλκομαι, περὶ τε τοῦ πατρὸς ἐπυθόμην καὶ τῶν ἄλλως ἐμοὶ προσηκόντων. ὁ δέ, μηδὲν τι συμπλέξας ἢ ἐπηλυγᾶσας τοῦ ἀληθοῦς· «ὁ μὲν πατήρ τοὺς ἐπικηδεῖους-φησί-θρήνους τῇ θυγατρὶ ἀποδίδωσιν, ἡ δὲ μήτηρ ἐπ' αὐτῷ καὶ δὴ πάρεστιν ἀπαρακλήτως, ὡς οἶσθα, περὶ τὴν συμφορὰν ἔχουσα». ὁ μὲν οὖν ταῦτ' εἶπεν, ἐγὼ δὲ οὐκ οἶδ' ὅπερ ἐπεπόνθειν· ὡσπερ γὰρ πυρὶ θεῖω διακαεῖς, αὔτος ἐγεγόνειν καὶ ἄναυδος. κατωλίσθησα γοῦν καὶ τῆς περὶ τὸν ἵππον ἔδρας καὶ ἡ περὶ ἐμὲ φήμη τὰς τῶν γονέων κατεῖληφεν ἀκοάς. Θρήνος οὖν ἄλλος ἐγήγερτο καὶ κλαυθμὸς ἐπ' ἐμοὶ πολὺ τοῦ προτέρου σφοδρότερος· ἐπὶ γὰρ ἡμμένῳ πυρὶ καὶ βραχὺ τι ὑποβληθὲν ἔκκαυμα ἐγείρει τὴν φλόγα καὶ «ἀναρριπίζει τὸ πνεῦμα» καὶ διπλασιάζει τῆς πυρκαϊᾶς τὴν ὑπερβολήν. ὡς γὰρ ἦσθοντο καθαπερὶ μεμνηότες ἔθειον ἐπ' ἐμέ, καὶ τότε πρῶτον ἡ μήτηρ τὴν ὥραν ἐδημοσίευσεν, ἀρρένων καταφρονήσασα ὄψεως. κατενεχθέντες γοῦν ἐπ' ἐμοὶ κειμένῳ καὶ ἄλλος ἀλλαχόθεν μεταλαβόντες, τοῖς ἑαυτῶν θρήνοις ἀνεκαλέσαντο· εἶτα δῆτα καὶ ἡμιθνήτα περιαγαγόντες τῷ τῆς ἀδελφῆς τάφῳ ἀποδιδόασιν. ἀλλ' ὦ, πῶς ἐφέξω καὶ νῦν τὸ δάκρυον διηγούμενος, πῶς δὲ καὶ ἐξυφᾶναι τὸν λόγον δυνησομαι, ἀχλύϊ καταληφθεὶς τὴν ψυχὴν; λέξω οὖν, ὡς ἂν οἷός τε ὦ, κρεῖττοσι λογισμοῖς ἀναρρωννύς ἐμαυτόν. ὡς γοῦν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοίξας τὸν τύμβον ἐθεασάμην τῆς ἀδελφῆς καὶ ἐπεγνώκειν τὸ πάθος καὶ ξυνεῖλοχα τὸ φρονοῦν, ἀθρόον κατενεχθεὶς ὡσπερ «ἐπιτυμβίους χοὰς» τοὺς τῶν δακρύων ὀχετοὺς τῇ κειμένη κατέσπενδον, «ὦ γλυκεῖά μοι-λέγων- οὐκ ἀδελφὴ μόνον ἀλλὰ καὶ εἴ τι ἕτερον ὄνομα συγγενέστερον ἢ συμπαθέστερον. ὦ κάλλος ἀμήχανον, φύσις ἀσύγκριτος, ἀρετὴ ἀπαράμιλλος, «ἔμψυχον ἄγαλμα», κέντρον πειθοῦς, «λόγων σειρήν, χάρις» ἀνίκητος, ὦ πάντα ἐμοὶ καὶ πλεον ἢ ψυχῇ. ἀλλὰ πῶς ἀπῆλθες ἀφείσα τὸν ἀδελφόν, πῶς δὲ ἀπερράγης τοῦ συμφυοῦς, πῶς δὲ καὶ τὴν μοναυλίαν μέχρι πολλοῦ καρτερεῖς; ὦ, ποῖός σε σταθμὸς ὑπεδέξατο, ποία ἀναπαύει λαχοῦσα καταγωγῇ, τίνες λειμῶνες, τίνες χάριτες; ποῖός σε καταθέλγει παράδεισος; τί δ' ἐστὶν ἐκεῖνο τὸ κάλλος ὃ τῆς ἐμῆς ὀμιλίας καὶ θεᾶς προκέκρικας; ποῖόν σε ἄνθος ἀνθέλκει, τίνες ῥοδωνιαί, ποῖον βλύζον ὑδάτιον; τίνες ἀηδόνες, ποῖοι τέττιγες ἠδεῖαν ἰέντες φωνήν; τὸ δέ σοι κάλλος τοῦ σώματος πότερον ἢ φύσις παραλαβοῦσα παραφυλάττει καὶ ταμιεύει, ἢ ὁ χοῦς ἐξανάλωσε καὶ ἀπέσβη σοι τῶν ὀφθαλμῶν ὁ λαμπτήρ καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ χεῖλους ἄνθος ἠφάνισται καὶ διαλέλυται ἢ συνθήκη καὶ ἡ σύγκρισις ἀναλέλυται, ἢ ἔτι σου μένει τὸ κάλλος ἐν θησαυρῷ τῷ τάφῳ τηρούμενον; ἦν μὲν οὖν τὸ ἀπελθὸν ἀπὸ σοῦ πνεῦμα ὄλον ἐπέστραπται πρὸς Θεὸν καὶ οὐδαμοῦ σοι τῶν ἐνταῦθα λόγος οὐδὲ ἀνάμνησις, ἔχου τῆς ἐνταῦθα θεωρίας καὶ τῆς ἐλλάμψεως. οὐ μέφομαί σοι τὸ ἀκοινωνήτον, οὐκ

ὄνειδίζω τὸ ἀμετάδοτον, ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν φύσιν ἢ μετοχή· εἰ δὲ βραχὺ τι καὶ πρὸς τὸ ὀρατὸν νένευκας, μὴ φθονήσης ἡμῖν τῆς ἐπὶ σοὶ μετουσίας, ἔχε λαβοῦσα καὶ κοινώνησόν μοι τῆς λήξεως. εἰ δὲ κἀνταῦθα ὀφθήσομαι ἄμετρος, ἀλλ' ὅ γε τάφος οὐ διαιρήσει με τοῦ σοῦ σώματος, ἀλλὰ τῆς ἀμφοῖν ἀναλυθείσης κόνεως μεθέξω σοι τῆς συναναλύσεως κἀν ἐν τῷ χεῖρονι».

16. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ ἕτερα τούτων περιπαθέστερα ἐπωλοφυράμην τῷ τάφῳ τῆς ἀδελφῆς· ἀνώμωζον δὲ οἱ γεννήτορες μονονοῦ ρανίδας αἱμάτων ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν καταρρέοντες, συνεθρήνει δὲ καὶ πᾶν τὸ συνδεδραμηκὸς πλῆθος καὶ τοσαύτη τις ἦν ἢ τοῦ πένθους ὑπερβολὴ ὡς μικροῦ δεῖν ἅπαντας τῷ πάθει κατενεχθῆναι καὶ εἰς ἀφωνίαν περιστῆναι τὴν συμφωνίαν τῶν ὀδυρμῶν. μόλις γοῦν με τοῦ τάφου ἀποσπάσαντες οἱ γεννήτορες· «ἀλλ' οἴκτειρον ἡμᾶς –ἔφασαν–, σπλάγχνον γλυκύτατον, τήρησον ἡμῖν τὸ ἐλλειμμένον τοῦ πνεύματος, μηκέτι διαφθείρης εἰς τέλος, μηδὲ σέ τις αἰτιάσαιτο τῆς ἡμετέρας φθορᾶς. ναί, πρὸς τῶνδε τῶν «πολιῶν αἶ σε ἀνέθρεψαν», πρὸς τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, αἶ δὴ τῷ ἐπὶ σοὶ πνεύματι τοῖς σώμασι τοῖσδε κεκράτηνται». κάκεινοι μὲν οὕτως, ἐμοὶ δὲ καὶ αὐθις εἰς θρήνον ὁ θρήνος ἀπετελεύτησεν. ὡς γὰρ ἰδὼν ἐπεγνώκειν τὴν μητέρα, μέλαν ἀμφιασαμένην τριβώνιον καὶ πανταχόθεν ἑαυτὴν «τρυχίνοις ῥάκεσιν» ἀτιμάσασαν, οὐκ εἶχον καὶ ὅ τι γενοίμην, ἀλλὰ μικροῦ δεῖν καὶ ἀπολώλιν. Ἐγεγόνει γὰρ τὰ κατ' αὐτὴν τοῦτον τὸν τρόπον. «ἐλύετο μὲν» ἢ ἀδελφὴ καὶ «ἀνέπνει τὰ τελευταῖα» τῷ κόλπῳ τῆς μητρὸς ὑποθεῖσα τὴν κεφαλὴν, μήτε δὲ «τῆς ψυχῆς παραθείσης» μήτε παρακινήθεισης τῆς γλώττης μήτε μὴν ἐπιλελοιπότης τοῦ πνεύματος, φυσικῶς τε καὶ ἀβιάστως τὸ τῆς φύσεως «χρέος» τοῖς εἰσπραττομένοις «ἀπέδοτο», ῥώσασα δὲ πῶς τηνικαῦτα ἑαυτὴν ἢ μῆτηρ συνῆψε τὰς βλεφαρίδας καὶ «δακρύων» ἀθρόον «ὑποπλησθεῖσα», μᾶλλον δὲ «πυρὶ» ἀφάτῳ ὅλη «καταφλεχθεῖσα» καὶ τὰ ἐπιτάφια στενάξασα καὶ δακρύσασα, ἐπεὶ καὶ τὸν ἄνδρα εἶδεν ὑποκινήθέντα τῇ ῥύμῃ τῆς συμφορᾶς–ἦν γὰρ καὶ ἄλλως ἐκεῖνος εὐκατάφορος πρὸς τὰ τοιαῦτα παθήματα καὶ γινώσκω τὸν χαρακτήρα ἐν τοῖς ἐμοῖς εἶδεσι τῆς ψυχῆς· ὡς οὖν οὕτως ἔχοντα ἐθεάσατο, βραχὺ τι ἐπιτάξασα τῇ ψυχῇ μὴ συγχεῖσθαι τῷ πάθει–ὦ γενναίου καὶ ἀνεπικλύστου φρονήματος καὶ ἐν τοσοῦτοις ἀχειμάστου πελάγεσι–φιλοσοφεῖ τι τῶν πολλῶν ὑψηλότερον καὶ τοῦ καιροῦ δυνατώτερον, καὶ λόγους πολλοὺς τῷ ἀνδρὶ περὶ τῆς κρείττονος μεταβολῆς ἀνελίξασα, συνήγορον ἅμα καὶ τὸ πάθος λαβοῦσα πρὸς τὴν πειθῶ, θηρᾶ παρ' ἐλπίδας, καὶ οὐκ ἀναβάλλεται τὸν καιρὸν, ἀλλ' εὐθύς τὰ πρωτόλεια τῆς μεταθέσεως θύει τῷ Κρείττονι καὶ μεταμφιέννυται τὴν στολὴν καὶ κείρει τὰς τρίχας καὶ τριβωνοφορεῖ ἔτι ἀκμαίαν τὴν ὥραν ἔχουσα, οὕπῳ ἀποβεβληκυῖα τὸ ἄνθος, ἔτι «φύλλοις κομῶσα», οὕπῳ ῥυσοῦν τὸ πέταλον ἔχουσα, ἔτι «τὸν κλάδον ἀπαλὸν» φύουσα, ἔτι «ὀπώρας βλαστάνουσα». συνῆνει δὲ τοῖς λεγομένοις καὶ ὁ πατὴρ καὶ οὕτω δὴ ἐπὶ τὰς ταφὰς τὴν ἀδελφὴν ἐκκομίζουσιν ἔτι καταλαμπομένην τῷ κάλλει, ἔτι τὴν φαιδρὰν χάριν τοῦ προσώπου προφαίνουσαν. Ἐφασαν οὖν ὡς ἐπειδὴ τὰς τῶν τριχῶν αὐτῆς κατέξαναν ἔλικας καὶ τῶν ἐσχάτων τῆς κλίνης οἱ τὸν νεκρὸν κοσμήσαντες ἀπῆώρησαν–ἦν γὰρ ἄλλως ἐκεῖνη τὴν κόμην χρυσῇ καὶ πολύχους–καὶ ἢ ἐκφορὰ «μετέωρος ἦν» καὶ τοῖς ἐκ τριωρόφων καταφανῆς, οὐκ ἔστιν ὅστις πρὸς ἐκείνην μεταστρέψας τὸν ὀφθαλμόν, ἢ οὐκ ἀποβεβήκει τοῦ ἵπου ἢ οὐ καταβεβήκει τοῦ τριωρόφου· πάντες γοῦν καὶ πᾶσαι συνείποντο καὶ τῆς θρηνηδίας μετείχον κοινῇ. τοιαύτη τῇ μητρὶ ἢ πρὸς τὸν κρείττονα βίον μετάθεσις, αὕτη ἐκείνη «τοῦ μοναδικοῦ βίου» ἢ πρόφασις, τοῦτο τὸ πάθος πρὸς τὴν ἀπαθῆ ζωὴν ἐκείνην μετήνεγκεν, οὗτος ὁ θάνατος «ἀθανασίας» ἐκείνη «πρόξενος» γίνεται. Οἷα δὲ καὶ τὰ μετὰ ταῦτα; οὐ γὰρ ἅπαξ

«τὸ ἵχνος ἐρείσασα» τῷ κρείττονι βίῳ καὶ πρὸς τὸν δρόμον εἰσβάσα τὸν θεῖον καὶ πρὸς τὸ πνευματικὸν «καταβάσα στάδιον» συνεχύθη τὴν ψυχὴν ἰδοῦσα τὸ θέατρον ἐξ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων πληρούμενον, ὃ δὴ πάσχουσιν ἔτι καὶ τῶν ἀρρένων οἱ πλείους, καὶ οἱ μὲν ἀπ' αὐτῆς ὑποστρέφουσι τῆς ἀφέσεως, οἱ δὲ τῆς ὁδοῦ ἀναλύουσι καὶ ἀπαλλάττονται ἀστεφάνωτοι. ἀλλὰ προμηθευσαμένη καὶ τὸν τάφον τῆς ἀδελφῆς ἐκεῖσε διορυγῆναι οὐ ἐκείνη ἔμελλεν εἶναι ἀπρόιτος–μένει γὰρ ἔτι καὶ μενεῖ φιλοσόφοις ψυχαῖς πρὸς ἀρετὴν ἀσκητήριον–, ἐκεῖσε καθείργουσιν ἑαυτήν, εὐθύς ἀποταξαμένη καὶ οἴκῳ καὶ βίῳ, εἰπεῖν δὲ καὶ «αἷματι καὶ σαρκί», πλὴν ὅσον ἐν καλῷ τὰ προσόντα ἐπιτροπεύσασα καὶ τούτοις ἑαυτήν πρὸς ὃν ἐστέλλετο βίον ἐφοδιάσασα. ἐπεὶ δὲ οὐπω καθαρῶς «καθωσίωτο τῷ Θεῷ» οὐδὲ ὑπὸ καθηγμονί πνευματικῷ τὰ τῆς μεταβολῆς ἐτετέλεστο, βουλευεταί τι πάλιν ἐνταῦθα συνετώτερον ἢ σοφώτερον· προθύει τὸν πατέρα Θεῷ καὶ «δίδωσιν» αὐτῷ πάλιν «τὰ πρεσβεῖα» καὶ τῆς ἐτέρας ζωῆς. ἐπεὶ δὲ τὴν τοῦ μέλους ἀφιέρωσιν ἐθεάσατο, ἀποδίδωσι τῆς ὀλοκαυτώσεως τὸ μέρος τῷ Κρείττονι καὶ τὸ πρῶτον τῆς ἀναγωγῆς «τελεῖται μυστήριον».

17. Τὰ δ' ἐντεῦθεν οὐκ ἔχω τίσι λόγοις ἐκείνην ἐγκωμιάσω. ὥσπερ γὰρ εἴ τι σῶμα γενναῖον εἰς κύκλον ἀποτορευθέν, εἶτα δὴ ἐφ' ὀμαλοῦ κινεῖτο χωρίου, δείκνυσι μὲν κἀνταῦθα τὸ εὐδρομον καὶ εὐκύλιστον τῷ ἐπιτηδεῖω τοῦ σχήματος, ἐπειδὴν δὲ ἐπικλινούσ ἐδάφους ἢ πρᾶνουσ ἄψηται, ὅλον εὐθύς ἀκατασχέτω φορᾶ φέρεται πρὸς τὸ «κάταντες», οὕτω δὴ μοι καὶ ἡ μήτηρ, εὐάγωγος καὶ πρῶτον οὕσα τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ πρὸς τὸ καλὸν εὐτροχος διὰ τὴν τῆς φύσεως ἐπιτηδειότητα, ἐπειδὴ πρὸς τὴν πνευματικὴν μετεληλύθει ζωὴν, ἥτις δὴ κατάντης ἐστὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ εὐάγωγος, εὐθύς ἀκωλύτῳ φορᾶ πρὸς τὸ τῆς καθόδου τέλος ἠπείγετο. μὴ γὰρ ἔτι μεριζομένη σῶματι ἅμα καὶ πνεύματι, ὕλη καὶ αὐλία, πηλῷ καὶ ἀγία γῆ, μὴδὲ διαιρουμένη κοσμοκράτορι καὶ Θεῷ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν μὲν ἐπιθυμίαν, πᾶσαν δὲ ἔφεισιν συμεταγαγοῦσα Θεῷ καὶ συναποκλίνασα, ὅλαις πρὸς ἐκεῖνον ἐφέρετο ταῖς δυνάμεσι τῆς ψυχῆς. εὐθύς γὰρ ὑφαίρει τὴν σάρκα καὶ καθαιρεῖ τὸν ὄγκον καὶ τὸ «σῶμα κενοῖ», τὸν δεσμὸν τῆς ψυχῆς, καὶ καταφρονεῖ πάσης «οἰκονομίας τῆς φύσεως», συνάγει δὲ περὶ ἑαυτὴν τὴν ψυχὴν καὶ «συστέλλει ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων» καὶ πᾶσαν μὲν αὐτῇ ὑποτάττει ἐπιθυμίαν, δουλοῖ δὲ ἅπαν τὸ ἄλογον, ἀναιρεῖ φαντασίαν ἔκτοπον καὶ λογισμὸν ἔκφυλον καὶ «δόξαν ἄλογον» καὶ φιλόῦλον αἴσθησιν καὶ διάνοιαν διαρρέουσιν, νῶ δὲ συζῆ μόνῳ καὶ τούτῳ ὄργανῳ χρῆται πρὸς «τὴν θεῖαν ἀναγωγὴν». Ἔδει μὲν οὖν θεατὰς ὑμᾶς εἶναι, ἀλλ' οὐκ ἀκροατὰς τῶν ἐκείνης καλῶν· οὕτω γὰρ ἂν ἐγὼ τε ἀπηλλάγην ὑποψίας καὶ ὑμῖν ὥπτο τὸ ἀληθές. νῦν δὲ οὕτε τὸ πᾶν ἐρεῖν δεδύνημαι, κἂν τῷ βραχεῖ, τῶν ἐκείνης καλῶν <καὶ> ὑποπτευθῆσομαι τοῖς πολλοῖς. ὥσπερ γὰρ αἰδουμένη ὅτι καὶ εἰς σῶμα καταβεβήκει, ὃ δὴ περὶ τίνος τῶν παρ' Ἑλλησι φιλοσοφησάντων τεθρύλληται, βραχὺ τι μὲν τοῦ προσώπου μέρος, βραχὺ τι δὲ παρενέφαινε τῶν χειρῶν καὶ ἐωρᾶτο γυμνὸν αὐτῆς μέρος οὐδέν, ἐφιλοσοφεῖτο δὲ ἑαυτῇ τὸ δέρας οὐκ ἀμέσως μόνον προσομιλοῦν τῷ σῶματι, ἀλλὰ καὶ ἕξωθεν προστιθέμενον· νυκτὸς δὲ καὶ ἐπὶ τούτου μόνου κατέδαρθεν. Ἐβούλετο μὲν οὖν μὴδὲ τρέφειν ὅλως τὸ σῶμα, ἀλλ' ὥσπερ τινὰ πέδην τῆς ψυχῆς παραζαίνειν τε καὶ χαννοῦν. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἦν πρὸς τὴν φύσιν παντελῶς ἀπομάχεσθαι, πρὸς γοῦν τὸν καιρὸν γενναίως ἀνθίστατο καὶ τοῦ μέτρου δὲ τοσοῦτον ὑψήρει ὅσον μὴδὲ μέτρον ἔχειν τὸ ἄμετρον. Θεῷ δὲ προσιοῦσα, εἰ μὲν εὐθύς ἀνήρπαστο οὐ μάλα οἶδα, οὕτω δὲ πᾶσιν ἐώκει· οὐ μετέστραπτο γὰρ, οὐδ' ἐκεκίνητο ταύτης, οὐ κεφαλή, οὐ χεῖρες, οὐ πόδες, οὐδέ τι τῶν τῆς περιβολῆς μέρος, ἀλλ' ἦν ὥσπερ ἡ ἐν σανίσι σκιά, τοσοῦτον μόνον μεταβαλλομένη ὀπόσον ἀποκάμνων ὁ ὀφθαλμὸς ᾤετο.

ἐγνωρίζετο δὲ ὅτι γε ζῶη τοῖς στεναγμοῖς καὶ τῷ σχήματι. Ἐφιλοσόφει δέ μοι πολλάκις περὶ τοῦ πράγματος, ὅτι ἐντυχία τίς ἐστὶ τοῦ Κρείττονος ἢ εὐχή καὶ οὐ δεῖ μεταβελῆσθαι τὸν ἐντυχάνοντα, ἄχρῃς ἂν τὸ ὀμιλοῦν ἀποστή· ἀπόστασιν δὲ τοῦ Θείου τὴν τῆς ψυχῆς ἔλεγεν ἀνεπιτηδειότητα. «οὐ γάρ που δεῖ-φησὶν-ἐκεῖνο λέγειν ἐκτείνεσθαι ἢ συστέλλεσθαι, ἀλλὰ τὸ μὲν ἀνεκφοίτητόν τέ ἐστὶν ἑαυτοῦ, καὶ ἀπανταχοῦ ἔστηκεν ὡς φῶς, ὡς ἀήρ, ὡς ἄλλο τι τῶν κοινῶν τε καὶ ἐκκειμένων, ὡς σάλπιγξ ἠχοῦσα. ὀρώσι δὲ τοῦτο καὶ ἠχοῦντος αἰσθάνονται ὅσοις «τό τε τῆς ψυχῆς ὄμμα» ἐπιτηδείως πρὸς τὴν ὄρασιν ἔχει· ἢ τε τοῦ ἠχοῦντος αἴσθησις εὐηκόως ἔχει πρὸς τὴν ἠχώ. ὅσοι δὲ ὀρῶντες οὐχ' ὀρῶσιν αὐθις ἢ «ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν», ἀπείρηκε τούτοις ἢ συντονία καὶ τῆς ὀράσεως καὶ τῆς ἀκοῆς· μετὰ γὰρ τῆς ὕλης ὁ νοῦς τῆς αὐλίας αἰσθάνεται, ὅθεν ὄπη μὲν ἀποκριθεῖη, καθαρῶς οὗτος εἶδε τε τὸ θεατὸν καὶ ἠκηκόει τοῦ ἀκουστοῦ· ἐμμιχθείσης δὲ αὐτῷ τῆς ὕλης τὸ ἐπιτήδειον εὐθὺς ἀπόλλυσιν. οὕτω γοῦν πολλοὶ τινες ἔδοξαν ἀκούειν φωνῶν καὶ ἠχοῦς αἰσθάνεσθαι, τεθειασμένην λαβόντες ψυχὴν καὶ σωφρόνως βακχεύουσαν. τηρητέον γοῦν ἡμῖν τὴν εὐχὴν ἀκλινεῖ καὶ ἀμεταθέτω τῷ σώματι. ἐπεὶ μὴδὲ πᾶσα ψυχὴ τῷ σωματικῷ σκάφει κατέδου, ἀλλὰ τὸ μὲν ὅσον αὐτῆς ἐμίγη σαρκὶν εἰς αἴσθησιν ἀπετελεῦτήσε, τὸ δὲ ἕτερον ἐπιπλέει ἄνωθεν ἀκρόπλου, οἷον ἄρτημα κορυφαῖον, φελλὸς καθαπερὶ κοῦφος, μὴ κατασπασθεὶς τοῖς δικτύοις· τοῦτο γοῦν ἔξωθέν τις ἄλλος ἀγγελικὸς νοῦς μεταστρέφει πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἀνάγει πρὸς τὸν Θεόν». αὕτη ἐκείνης ἢ πνευματικῆ τῷ ὄντι καὶ θεία σοφία, ἢ ἄνωθεν ἐμυήθη, ἢ ἡμᾶς ἐμύει τοὺς κάτωθεν.

18. Ἄλλὰ περὶ μὲν τῆς μητρὸς καὶ αὐθις λέξω, ὁ δὲ λόγος καὶ πάλιν πρὸς τὸν πατέρα ὀρᾷ. ὅς ἦν μὲν καὶ ἄλλως χαρίεις καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, ἐπεὶ δὲ καὶ τῆς «τελετῆς ἠξιώθη» καὶ τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ἀναβάσεως καὶ ὑψώσεως, ἔτι μᾶλλον καλλίων καὶ χαριέστερος γέγονεν. ἐώκει γοῦν δέσμης ἀπηλλαγμένος τινὸς καὶ ἀκριβῶς ἐπτερωμένος τε καὶ ἐλεύθερος, ὡσπερ τι ἀνάθημα ἔμψυχον τῷ Θεῷ γεγονώς. περιῆει γοῦν ἠδονῆς ἀκηράτου πλήρη τὴν ψυχὴν ἔχων, καί· «εἰ μὲν τις ἐτέρα-πολλάκις ἔλεγεν-«οὐρανῶν βασιλεία» τοῖς εὐηρεστηκόσι Θεῷ τεταμίευται, πάντως οἶδε Θεὸς καὶ «ὁ εἰπὼν ἀψευδής». ἀλλὰ καὶ ἦν ζῶσι ζῶν οἱ πρὸς ἐκεῖνον ἀπευθυνόμενοι οὐ μοι πάνυ δοκεῖ ἀποδεῖν τῆς ἐτέρας καὶ πρώτης. ἔμοιγ' οὖν ἢ ψυχὴ οὐχ ὡς τὸ πρότερον τῷ σώματι συμβεβάπτισται, ἀλλ' ὡσπερ ἐν θεῶν τεμενῶν ὀρίοις χορεύει καὶ γέγηθε. καί μοι νῦν οὐ συλλελόγισται αὐτῆς τὸ ἀθάνατον, ἀλλὰ τεθεώρηται. ἀφεῖται γὰρ τοῦ σώματος καὶ ὑφέστηκε, καὶ κεχώρισται τοῦ συμφυοῦς, οὐ τὴν ἐνέργειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν οὐσίαν. τοσοῦτον δ' οὐκ ἀπολέλυσται ὅσον βεβούληται τῷ δεσμήσαντι· τέως γοῦν καθαρῶς ἐπαναστρέφει πρὸς ἑαυτὴν καὶ πρὸς νοῦν ἔστραπτει καὶ διὰ νοῦ πρὸς Θεόν». ταῦτα φιλοσοφῶν ἐκεῖνος κάμοι τοὺς πολλοὺς διέλυε τῶν «ἀσυλλογίστων συλλογισμῶν» καὶ ἄμεσον ἐδίδου τὴν νόησιν, ἀπὸ νοῦ προτεινόμενος ὁμοῦ καὶ συμπεραινόμενος καὶ τῆς μέσης πλάνης μὴ προσδεόμενος. ἐώρων γοῦν αὐτὸν ἕτερον ἐξ ἐτέρου γινόμενον καὶ ταῖς «ἀναγωγοῖς δυνάμεσι» πρὸς τὸ ἀκρότατον ἐπαιρόμενον καὶ τοὺς ἀπὸ Βαβυλῶνος ἀναβαθμοὺς ἄδοντα καὶ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ἀναγόμενον. Οὕτω πολὺς διεληλύθει καιρὸς καὶ παρ' αὐτὸν ἐφοίτησα προσκληθεὶς καὶ εἰσιόντι· «ἀλλὰ νῦν-ἔφη-, τεκνίον, οὐ πάνυ τι τὸ χαροπὸν μοι ἐκεῖνο ἐμπέφυκεν, ἀλλὰ τις ἀχλὺς ἀθρόον ἐπιπεπλάνηται τὴν ψυχὴν καὶ οἶδα μὲν ὅτι παρὰ τῶν χειρόνων τοῦτό μοι ἐπιδεδράμηκε φύσεων. ἢ γὰρ μερὶς αὕτη-καὶ προσέθηκε περὶ τούτου φιλοσοφῶν πλείονα, τί ποτε δρᾷ, πῶς εἴσεισι τὴν ψυχὴν, καὶ τᾶλλα τῆς τε φύσεως ἐκείνων καὶ τῆς ἀκριβοῦς τῶν πεπειραμένων παρατηρήσεως- ἀπώσασθαι δὲ οὐκ ἔχω τὴν πολιορκίαν, ἀλλ' ὡσπερ τειχήρης ἢ ψυχῆ

ἐνδομυχεῖ καὶ πρὸς τὸ βάθος ὑπέσεισι». Ταῦτα μὲν ἐκεῖνος. ἐγὼ δὲ εἰς δέον τῆ εὐγλωττία τότε χρησάμενος καὶ τοὺς τρόπους εἰρηκῶς καθ' οὓς κατατρέχει μὲν ἡμῶν τὰ πνεύματα, ἡμεῖς δὲ νικῶμεν ἐπιστρεφόμενοι καί, τὸν τάραχον αὐτοῦ ἀφελών, κατέστησα τὴν ψυχὴν. καί· «ὦ σπλάγχνον-ἔφησε-γλυκύτατον, τί δὲ οὐκ ἀντεφεστίασω σε τοιούτοις με λόγοις ξενίσαντα; ὡς ἡδὺ δὲ καὶ τὸ χρῆμα πατὴρ καὶ υἱὸς φιλοσόφως συνδιαιτώμενοι καὶ κοινῶν ἀλῶν συμμετέχοντες». «ἀλλ' οὐχὶ μὴ βουλόμενον, ὦ πάτερ, ξενοδοχεῖς. ἀπηλλάγην δ' οὖν οὐδαμῶς, εἰ καὶ μὴ αὐτὸς ἐπὶ τὴν σὴν ξενίαν με παρεκάλεσας». βραχὺ τι πρὸς τὸν λόγον παρεμειδίασεν ὁ πατὴρ καί· «εἰ μὲν εἰσὶ τινα-ἔφη -ζῶα τὰ ἔκγονα πάλιν τεταραγμένα καὶ τοῖς φυσικοῖς κόλποις ὑποδεχόμενα, ἱστορούντων ἀκήκοα' ἔγωγ' οὖν ἄν σε καὶ τοῖς σπλάγχνοις ἠδέως ἐνέθηκα ἀναρρήξας αὐτά». Τὴν ἡμέραν τοίνυν ἐκείνην κοινῆ συνεστιαθεὶς τῷ πατρί, ἐπειδὴ πρὸς καταφορὰν ἐκ πολλοῦ ὁ ἥλιος ἐγεγόνει πολλοῖς τοῦτον κατασπασάμενος ἀσπασμοῖς ἐκδὺς τοῦ ἀσκητηρίου ἀπηλλάγην, ἐκείνον μὲν φαιδρὸν ἐγκαταλιπών. αὐτὸς δ' οὐ πάνυ εὐθυμος ὢν, ὅθεν ἔδοξέ μοι ἀπιέναι πρὸς τὴν μητέρα κάκεῖνη φαρμάκῳ πρὸς τὸ πάθος χρήσασθαι τῆς ψυχῆς. ἡ δέ με τότε ὡσπερ ἀπόδημον εἰσεδέξατό τε περιχαρῶς καὶ τῆς νυκτὸς ἐκεῖσε διαναπαύσασθαι πέπεικεν.

19. Ἄλλ' οὐπὼ «μέσαι νύκτες» καί τις ἐψόφει τὴν αὐλειον καὶ ἡ θυρωρὸς γνουσα ὅστις εἶη τεταραγμένη τῆ μητρὶ κάμοι πρόσεισιν· ἤδη γὰρ πρὸς τὸν ὄρθριον ὕμνον ὁ καιρὸς ἐκείνην ἐκάλει. προσιοῦσα οὖν· «ὁ πατὴρ σοι, κάλλιστόν μοι μειράκιον-πρὸς ἐμὲ νεύσασα-, ἐσπέρας ἀθρόον κατενεχθεὶς λάβρω θέρεται πυρετῷ». αὐτίκα τοίνυν ἐγὼ τε πρὸς τὸν πατέρα ἐπεπορεύμην, κάκεῖνη «κατὰ πόδα» εἶπετο. εἰσεληλυθότες οὖν τὸν οἰκίσκον ἐωράκειμεν αὐτὸν πυρὶ μὲν ἀτεχνῶς καταπιμπράμενον, ἄσθματι δὲ πυκνῶ συνεχόμενον καὶ φλεγμονὴν ἀκριβῶς ἐν τοῖς σπλάγχνοις ὑποδεικνύοντα. ὡς δὲ καὶ τοῖς δακτύλοις τὰς τῆς ἀρτηρίας κινήσεις ἐτεκμηράμην -ἐσπουδάζετο γὰρ μοι μακρόθεν ἡ περὶ τοῦτο τέχνη- ἀπειρήκειν εὐθύς. ἐκλέλοιπε γὰρ τῷ μορίῳ ἡ κίνησις, ὥστε βραχὺ τι κινεῖσθαι ἢ μᾶλλον κατὰ τὰς τῶν μυρμηκῶν κινήσεις κυμαίνεσθαι. «αὐὸς οὖν καὶ ἀπόπληκτος» εἰστήκειν οὐκ ἔχων πότερον ἐκείνον ἀποκλαύσασθαι ἢ τὴν μητέρα παραμυθῆσασθαι ἢ ἐμαυτὸν ἀποδύρασθαι. ὁ δὲ καὶ ἐγνώκει με ταραττόμενον καὶ τῷ δεξιῷ περιλαβὼν με βραχίονι· «ἐγὼ μὲν, ὦ τέκνον, ἄπειμι-ἔφη-τὴν τεταγμένην πορείαν καὶ ἦν ὁ Λόγος ἀφώρισε· σὺ δέ, ἀλλὰ καὶ σαυτῷ παρακέλευε μὴ θρηνεῖν καὶ τῆ μητρὶ ἀρκοῦσα παραμυθία γενοῦ». εἶτα δὴ βραχύν τινα «ἐπισχῶν χρόνον» καὶ «τοὺς ὀφθαλμοὺς διανοίξας» ἀθρόον καὶ τι ἀσαφῶς ὑποψιθυρίσας, ὁμοῦ τε τὰς τε βλεφαρίδας ἀφῆκε τοῖς ὄμμασι καὶ ἐξεπεπνεύκει, τὴν μὲν ψυχὴν Θεῷ παραθείς, ἐμὲ δὲ εἰς θρήνων ἐξουσίαν ἀφείς. Ἐπειδὴ γὰρ οὐπὼ παρῆν οὐδεὶς τῶν συνασκησάντων, τῷ ἐκείνου στήθει ἐπιπεσῶν καὶ τὴν καρδίαν καταφιλῶν· «ὦ πάτερ» ἔλεγον, καὶ τοῦτο πολλάκις καὶ αὐθις ἐπεῖχον· οὐ γὰρ ἦν μοι τὸ πνεῦμα συνειλεγμένον. ἔπειτα δὴ, συλλέξας καὶ βύθιον τι ἀσθμήνας· «ὦ πάτερ-αὐθις ἐβῶν-, ποῦ ποτε ἀθρόως πεπόρευσαι; πῶς δὲ ἀπέπτῃς καταλιπών τὸν υἱόν; ὦ αἰφνιδίου διχοτομίας, ὦ πικρᾶς διαιρέσεως. ἔτι ἢ πρὸ τῆς ἐσπέρας τῶν σῶν λόγων ἠχῶ ἐναυλεῖ μοι τῆ ἀκοῆ, ἔτι δοκοῦμεν φιλοσοφεῖν καὶ περὶ ψυχῆς διαλέγεσθαι. τί ποτε ἦν ἐκεῖνο τὸ βέλος ὃ σου ἐξαπιναιῶς τὴν ψυχὴν ἐτραυμάτισε; τίς ἀφῆκε τὴν λόγην ἐκείνην ἐπὶ τὰ σπλάγχνα; τίς τὸν θανατηφόρον ἐκείνον ἐνέχεέ σοι ἰόν; ἐγὼ δὲ ἐδόκουν τὸν οἶστον ὑφελεῖν, τάχα που καὶ ἀνέρρηξά σου τὴν ὠτειλὴν τοῦ βέλους, τὴν ἀκμὴν ἀφαιρούμενος, τάχα σου κατέξανα τὴν πληγὴν· σὺ δὲ μεταβεβληκότι ἐώκεις καὶ ἀνήνεγκας τὴν ψυχὴν. ὦ μοι τῶν ἐξιτηρίων ἐκείνων ῥημάτων καὶ τῶν προπεμπτηρίων φιλημάτων. καὶ σὺ μὲν ἴσως, ὦ πάτερ, τὰς τελευταίας

ἡμῖν ἐδίδους περιπλοκάς, ἀπαίρειν μέλλων καὶ στέλλεσθαι πρὸς ἐκδημίαν μακράν, ἐγὼ δὲ ὦμην φύσεως εἶναι ταῦτα φιλοτιμίαν εἰς φιλοστοργίαν χαλασθείσης ἀθρόον, οἷα δὴ πολλὰ εἴωθεν. οὐκ οἶδα ποῖ τράπωμαι, πῶς δὲ τὸ ἐξοιδοῦν καταστελῶ τῆς ψυχῆς. τὴν δὲ μητέρα παρηγορήσω πρότερον ἢ παρηγοροῦσαν εἰσδέξομαι; σὺ μὲν οὖν, ὦ πάτερ, ἀπελήλυθας τὴν καλὴν ὄντως πορείαν, μᾶλλον δὲ ἐστάλης πρὸς οὐρανὸν τῷ ἀέρι ἐφείς καὶ «πρὸς Θεὸν ἀναβέβηκας», πρὸς ὃν τὰ πολλὰ πεπραγμάτευσαι, ἐγὼ δὲ περὶ τὸν «πλάνητα» τοῦτον «βίον» ἐλλέλειμμαι, οὐκ οἶδα εἰς ὃ τελευτήσω ἢ ἐγκαθορμισόμενος τὸ μέγα «περαιωσάμενος πέλαγος». ἀλλ' ὦ πάτερ, τὸ «γλυκὺ» τοῦτο ἐμοὶ καὶ ποθούμενον «ὄνομα». εἴ τις μνήμη ταῖς θείαις ὑμῶν ψυχαῖς τῶν ἐνταῦθα ἐγκάθηται, εἴ τις ἀνάμνησις παρὰ τοῦ Κρείττονος δέδοται, μέμνησο τοῦ υἱέος. οὐ γὰρ ἐκκόψεις σαυτῷ τὴν ἔλλαμψιν, οὐδ' ὑφαιρήσεις τῆς θεωρίας· οὕτω γὰρ καὶ περὶ τῶν ἀγγέλων ἀκούομεν ὅτι καὶ πρὸς τὰ ἄνω ἐπτέρωνται ἅμα καὶ τὰ τῆδε ἐπιτροπεύουσιν. «ἀγγελικῆς» καὶ αὐτὸς ἠξίωσαι «καταστάσεως», δεῖξον ἡμῖν τὸ ἀξίωμα, δεῖξον τὴν ῥοπὴν ἀμετάθετον». Ἐγὼ μὲν οὖν ταῦτα ἀνώμωζον «περιπλέγδην ἐχόμενος» τοῦ πατρός. ὡς δὲ βραχὺ τι ἀνένευσα, τότε πρῶτον ἐγνώκειν ἐπισπωμένην με τὴν μητέρα καὶ χερσὶν ὄλαις ἀνθέλκουσαν. ἐπιστραφεῖς γοῦν τεθέαμαι ταύτην· ὦ ψυχῆς ἐκείνης, ἀλλὰ πῶς ἂν εἴποιμι τὴν τῶν παθῶν αὐτῇ κρᾶσιν, πῶς δ' ὅπως κρείττων ἐγεγόνει τοῦ δυναστεύοντος; ἐδριμύττετο γοῦν τὰ σπλάγχνα δεινῶς καὶ ἡ φύσις αὐτῇ κατενήνεκτο· ἐώκει δὲ κρείττονι νῶ ἐμβριωμένη τοῖς φυσικοῖς πάθεσι καὶ ταράττουσα ἑαυτήν. ἀνέστελλε γοῦν καταρρέον τὸ δάκρυον καὶ ἀνασπώμενον κάτωθεν ἐπεῖχε τὸν στεναγμὸν καὶ τὸ πρόσωπον ὠχριακὸς αἰδοῖ τῇ περὶ τὸ πρᾶγμα ἠρύθαινε καὶ ἦν ἐν αὐτῇ μίξις καὶ στάσις πλειόνων ἐναντιώσεων. ἐνίκησε δ' οὖν ὁμως αὐτῇ τὸ φιλόσοφον. εἶτα δὴ καὶ πρὸς ἐμὲ ἀτενὲς ἰδοῦσα· «ἀλλ' οὐδὲν σε, παιδίον, –ἔφη– ὁ θύραθεν ὦνησε λόγος πρὸς θεοσέβειαν, ἀλλὰ μάτην μὲν σοι ἡ παιδείσις, μάτην δὲ τεθρύλληται ἡ εὐμάθεια; οὕτω γὰρ τὸ φιλοσοφούμενον τοῖς «τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας» τροφίμοις μεμάθηκας· ἡμῖν γὰρ τοῦτο σπούδασμα, λῦσαι τὸ σῶμα δι' ἐγκρατείας καὶ ἀναλῦσαι τὴν ψυχὴν τῆς φυσικῆς ταύτης κράσεως καὶ συνεῖναι Θεῷ. καὶ τοῦτο τέλος ἡμῖν τῆς πολλῆς ἐνταῦθα πραγματείας καὶ συντονίας, οὗ δὴ νῦν ὁ πατήρ σοι τετύχηκε, καὶ νῦν πρῶτως καθαρῶς ἠλευθέρωται αὐτοῦ ἡ ψυχὴ. ὃ δὲ νῦν ὄραξ, ὕλη ἐστὶ μορφωθεῖσα παρὰ τῆς φύσεως, ἐκ στοιχείων συγκειμένη καὶ αὐθις εἰς αὐτὰ διακρινομένη. ἦν μὲν οὖν ποτε καὶ τοῦτο τὸ σῶμα καλὸν καὶ ἐγκείμενον τῇ ψυχῇ, ἀλλ' ὁ τοῦ ὄφως ἐκείνος ἰὸς σκότους καὶ ἀχλύος ἐμπέπληκε. βούλεται γοῦν αὐτὸ καθᾶραι πάλιν Θεὸς καὶ τὸν ἰὸν ἐξελεῖν· διὰ ταῦτα διεῖλε τὸ κρᾶμα καὶ διαιρεῖ τὸ σύνθετον καὶ ἐκχεῖ τὸ δεινὸν φάρμακον, ἵν' αὐθις ἀναπλάσῃ καὶ οἰκοδομήσῃ καὶ τὴν ψυχὴν τούτῳ πάλιν ἐγκαταστήσῃ. ὄψει γοῦν αὐθις τὸν πατέρα, εἴ γε βούλοιο, μετὰ τοῦ συμφυοῦς ποτε σώματος, ὅτε σάλπιγξ ἠχήσει μέγα κατὰ τὰς ἡμεδαπὰς παραδόσεις καὶ «εἰδοποιήσῃ τὴν ὕλην» ὁ πλάσας καὶ μορφώσῃ τὴν κόνιν καὶ ἀναπλάσῃ τὸν ἄνθρωπον. ταύτην μοι, τέκνον, «παιδεύου τὴν παιδείσιν» καὶ φιλοσοφίας ἔχου τῆς κρείττονος καί, θρηνεῖν εἴ γε βούλοιο, σαυτὸν ἀποδύρου ἔτι τῷ δεσμῷ κατεχόμενον καὶ τῷ τοῦ βίου πελάγει πλανώμενον καὶ οὕτω ἐλλιμενίσαντα». Ἰδέσθην, πῶς ἂν εἴποι τις, ταῦτα διεξιούσης μοι τῆς μητρός, καί, βραχὺ τι τὸν θρῆνον ἐπισχών, τὸν τε πατέρα τῇ γῆ κατεθέμην καὶ πρὸς τὴν μητέρα μεταστραφεῖς· «ἀλλὰ σὺ μοι–ἔφησα–γενοῦ τοῦ κρείττονος «λόγου διδάσκαλος» καὶ τῆς σῆς μετάδος σοφίας, ἦν αὐτῇ δασιλωῶς ἐκ τῶν ἄνωθεν ἠρρῦσω πηγῶν». . Βούλομαι μὲν οὖν τὸν λόγον εὐθύς ἐπὶ τὴν μητέρα μετενεγκεῖν, ἕτερος δὲ με λόγος ἀνθέλκει καὶ περὶ τὸν πατέρα καταναγκάζει φιλοχωρεῖν, μᾶλλον δὲ οὐ λόγος, ἀλλ' «ὄψις νυκτερινή», εἴ γε μὴ καὶ αὕτη λόγος ἐστίν,

ἢ ἔμφυτος καὶ παρὰ τῆς ψυχῆς ἀναδιδόμενος καθ' ὃν οἶδε τὰ ὄντα ἢ ἔξωθεν καὶ θεϊότερος ὑποδεικνύων τῇ ψυχῇ ἀφιεμένη τοῦ σώματος τὴν τῶν ἐστῶτων ἀλήθειαν. μικρὸν δέ τι προσλήψομαι. Ἐσφάδαζέ μοι ὁ λογισμὸς μαθεῖν ἐθέλοντι οἴας ὁ πατὴρ τετύχηκε λήξεως. ἐσπέρας γοῦν πρὸ τῆς ὄψεως πολλὰ περὶ τούτου τῷ Κρείττονι προσευξάμενος καὶ πού καὶ τὴν τοῦ πατρὸς ψυχὴν πρὸς τοῦτο ἐφελκυσάμενος, καὶ αὐτὸς ὡσανεὶ καταναγκάσας δεῖξαι ὅπῃ κεχώρηκεν, ἀπήειν ὕπνου μεταληψόμενος. ὅποσον οὖν μέτρον κατέδαρθον τῆς νυκτὸς ἀγνοῶ, ὥμην γοῦν ἀναβλέψας ἀθρόον, εἴ γε μὴ ὥμην, ἀλλ' ἦν ἀληθὲς τὸ ὁφθέν. τέως γοῦν, ὥσπερ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς, ἐωράκειν τὸν πατέρα μετὰ τοῦ σχήματος οὗ τέθαπτο, ἐξόχως καλλίονα ἢ τὸ πρότερον. Ἐγεγῆθει γοῦν ἀτεχνῶς καὶ σκιρτήματι καθαρῶ ἀνέφερε τὴν ψυχὴν, τὰ τε ὄμματα, πυρσοὶ τινες ἐκεῖθεν ἐστέλλοντο καὶ ἡ χαροπότης τὸ μέτρον παρήλλακτο· ἦν οὖν ἐκάτερον, καὶ τὸ νοούμενον παρ' αὐτῶ καὶ τὸ ὀρώμενον, ὑπερκείμενα καὶ τῆς αἰσθήσεως καὶ τοῦ νοῦ. προσήει γοῦν μοι ἀνθρωπικώτερον καὶ τὴν ἐπαφὴν οὐχ ὑπέφευγεν, ἀλλ' ἐδίδου ἐφάπτεσθαι. ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ἀνθήπτετο καί με τῇ συνήθει προσαγορεύσας φωνῇ· «τέκνον-ἔφη-καὶ πάλαι καὶ νῦν πλέον ποθούμενον, θάρρει δὴ ἐπ' ἐμοί. ὁμοῦ γὰρ ἐτεθνήκειν καὶ τὸν Θεὸν ἐωράκειν-οὕτω δὴ καὶ τὴν λῆξιν εἰπών- καὶ πολλὰ δὴ περὶ σοῦ τὴν ἄρρητον ἐκείνην φύσιν κατεδεήθην καὶ ἐλιπάρησα». Τὰ δ' ἄλλα, πότερον ἐρῶ, πάτερ, ἢ ἀποκρύψομαι; ἐγὼ μὲν γὰρ καὶ μάλα προήρημαι-ἔχει γὰρ φιλοτιμίαν ὁ λόγος ἐμοὶ καὶ μάλισθ' ὅτι καὶ θεῖος καὶ παρὰ Θεοῦ-, αἰσχύνομαι δὲ ψευσάμενος τὴν ἀπόκρισιν. τὸ μὲν γὰρ Θεῖον βεβούληταί μοι καλλίονα, ἐγὼ δὲ μέχρι παντὸς ἀντιπράττω τοῖς δόξασιν, ὅθεν οὐ διαμαρτία τῆς ἀληθείας ἢ τοῦ Θεοῦ φωνή, ἀλλὰ κακία ἐμῆ· οὐ γὰρ ἠναγκάσαμεθα περὶ τὰ κρείττω, πάτερ, ὥσπερ οὐδὲ περὶ τὰ χεῖρω, οὐδ' ἐκ προγνώσεως παραβεβιάσαμεθα πρὸς τόνδε ἢ τόνδε τὸν βίον, οὐδ' ἄλλοιοῖ τὸν τρόπον ἢ πρόγνωσις, ἀλλὰ τὸ «ἐφ' ἡμῖν» καὶ ἡ προαίρεσις καὶ ἡ ῥοπή τοῦ θελήματος τῶν πολιτειῶν ποιεῖ τὸ διάφορον. τὸ μὲν οὖν Θεῖον παντὸς ἕνεκα ἀγαθόν, μᾶλλον δὲ πηγὴ ἀγαθότητος, καὶ ἀγαθύνειν πάντα βουλόμενον, ἐγὼ δὲ φαῦλος περὶ τὴν γνώμην καὶ ἐκουσίως εἰς τὴν κακίαν ὠλισθηκώς. εἰ δὲ ζηλοτυπεῖς τὴν θεῖαν φωνὴν ἐπὶ τῇ ἐμῇ παρακεκνημένην ῥοπή, προσλιπάρησον αὐτὸς καὶ τοῦτο πολλάκις τὸν ζηλωτὴν ἐφ' ἡμῖν Κύριον, καί με τῶν αἰσθήσεων ἐπὶ τὴν νόησιν ἄφελε.

21. Ὁ μὲν οὖν περὶ τοῦ πατρὸς λόγος ἐνταῦθα λήξας τέλος ἐχέτω, τῇ δὲ μητρὶ τὸ λειπόμενον ἡμῖν τοῦ χρέους ἀποδοτέον. ἐκείνη μὲν γὰρ καὶ πρότερον τῆς μακαρίας ἦρα πρὸς τὸν Θεὸν λήξεως, ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ πατὴρ ἀνελύθη, ὅλη πρὸς ἐκείνην ἐπτέρωτο τὴν ζωὴν· «δεινὸν» γὰρ «ἐποιεῖτο» εἰ σώματι μὲν συζῶντες ἀδιαίρετοι ἀλλήλων ὄντες ἐτύγχανον, πνεύματι δὲ συναφθέντες ὕστερον, τὸ διάφορον ἔχοιεν, καὶ ὁ μὲν Θεῷ συνοικοίη, ἡ δὲ τῷ κόσμῳ ἐμβιοτεύοι. ἐζήτει γοῦν αὐτὸς τὴν θειοτέραν συνάφειαν καὶ πολλὰ τῷ δεσμῷ ἐπηρᾶτο ὅτι τούτου κάτοχος ἢ ψυχὴ γένοιτο, τὸ θεῖον χρῆμα τῷ χεῖρονι. Προσετίθει γοῦν τῇ τοῦ δεσμοῦ λύσει ὅποσα εἴωθε λύειν εἰς τὸν σκοπὸν συλλαμβάνουσα, δάκρυον ἀστακτὶ καταρρέον-τὸ γὰρ πολὺ τῆς ὕλης ἤδη κεκένωτο-, ἀποχὴν οὐ τῶν ἡδέων μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν ἀναγκαίων, σώματος στένωσιν, χαμευνίαν καὶ τὴν ἄλλην ἐγκράτειαν. ὅθεν πᾶν μὲν τὸ γεῶδες παραναλώσασα, πᾶν δὲ τὸ ὑγρὸν ἐκκενώσασα, πᾶν δὲ τὸ ἀερῶδες διαφορήσασα, τῷ ἐφ' ἡμῖν στοιχειώδει πυρὶ ἐδεδώκει τὴν ἐξουσίαν· τὸ δὲ μὴ ἀντιπαλαιόμενον μηδὲ ἰσορροπούμενον καυστικώτερον ἑαυτοῦ γίνεται καὶ τὴν φυσικὴν δύναμιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν τροπὴν μεθιστᾶ, εἶτα δὴ καὶ εἰς ἕξιν τῷ περιλελειμμένῳ καθίσταται σώματι. Ἐντεῦθεν ἐφρύσσετό τε καὶ κατανήλωτο καὶ ὑπέρρει κατὰ βραχύ, καὶ ἦν οὐκέτι τῇ ψυχῇ

αντιπίπτον, ἀλλὰ ῥᾶστα δὴ ὑπ' ἐκείνης ὀχούμενον καὶ πτερούμενον πρὸς Θεόν. λέγω δὴ οὐχ ὅτι τὰ μεγέθη τῶν σωμάτων καὶ αἱ βραχυότητες καθέλκουσιν ἢ ἀνάγουσι τὴν ψυχὴν καταγομένην ὑπὸ τούτων ἢ ἐκεῖνα ἀνάγουσαν, ἀλλ' ὡς ὅποι δ' ἂν παραληφθεῖ τὸ χρῆμα τῆς ἐγκρατείας καὶ κενώση τὴν ὕλην καὶ δαπανήση τὸν ὄγκον, ἐπελαφρίζει τὸ σῶμα «τῇ συνδεδεμένη ψυχῇ», οὐχ ὥστε αἵρεσθαι σὺν αὐτῇ φυσικῶς-οὐ γὰρ παρὰ τὴν φυσικὴν λεπτότητα τῆς ὕλης ἢ ἄρσις-, ἀλλ' ὥστε μὴ ἀνθίστασθαι αἰρομένη ταύτη πρὸς οὐρανόν, ἀλλ', ὡς εἰπεῖν, καὶ συμμεθίστασθαι. τοιοῦτον αὐτῇ γέγονε τὸ σῶμα κοῦφον, ὡς ἀληθῶς καὶ μετέωρον. Ἡ δέ, ὡς νῦν ἠργμένη τοῦ σωφρονεῖν, ὡς πρῶτον ἀπτομένη τοῦ ἐγκρατεῦσθαι, ἄλλα ἐπ' ἄλλοις ἐφιλοτιμεῖτο, οἷα καὶ διηγήσασθαι δέον εἰ κάκεινῃ τὰ πλείω τούτων ἀνέκφορα κάμοι ἐποιεῖτο-καὶ οὐκ ἐβούλετο παρὰ τινος ταῦτα γινώσκεισθαι, πλὴν θεραπαίνης μιᾶς. ἔφευγε γὰρ ἐκ παντὸς τὸ φιλότιμον, εἰ καὶ «ἐν τῷ κρυπτῷ» φιλοτίμως εἰργάζετο τὸ καλόν, κἂν εἴ που τις τυχὸν οὕτω περιέβλεψέ τι τῶν γινομένων, ἢ δὲ ἐπέσχε καὶ ἐπεσκίασε καὶ ἄλλο τι ποιεῖν ἐμηχανᾶτό τε καὶ ἐσκήπτετο. ἀλλ' ἐγὼ ἀδικοῖην ἄν, εἰ παντάπασιν ἀποσιωπήσαιμι τὰ τῆς ἀρετῆς αὐτῆς ἐφευρήματα, καὶ μάλιστα μεταστάσης, ὅποτε καὶ ὁ λέγων τοῦ θωπεύειν νομίζεσθαι ἡλευθέρωται καὶ τῇ ἀπελθούσῃ οὐκ ἔχει παρασκίασιν ἀρετῆς τῆς διηγήσεως τὸ φιλότιμον.

22. Πολλοὶ μὲν οὖν καὶ ἄλλοι τὴν ἀκαιρίαν αὐτῇ τῆς ἐγκρατείας ἐμέμφοντο, τῶν τε «τοῦ σώματος θεραπευτῶν» ῥωννύειν βουλομένων τὴν δύναμιν καὶ τῶν ὅσοι τὰ μέτρα καὶ τοὺς ὅρους τῶν ἀρετῶν πεφιλοσοφήκασιν, καὶ μάλιστα τοὺς καιροὺς καθ' οὓς ἢ μεταληπτέον ἡμῖν ἢ ἀφεκτέον τῶν προσαρμάτων, μάλιστα δὲ «ὁ ἀναγεννήσας» ἐκείνην «πατήρ»· οὗτος δὲ καὶ τὸν βίον λαμπρὸς καὶ τὸν λόγον παιδευτικὸς ἐγνωρίζετο. ἐπετίμα γοῦν αὐτῇ πολλάκις τὸ ἄμετρον· καὶ «τὸ» μὲν «τῆς ἀρετῆς» ἤδευτο «ἀξίωμα», ὅμως δ' οὖν ἐμηχανᾶτο ταῖς ὑποκρίσεισι κατενεγκεῖν ταύτην παρὰ τὸ βούλημα καὶ μεταποιῆσαι τὴν δίαίταν. ἢ δ' ἄπαξ ποτὲ κατασεισθεῖσα ταῖς ἐκείνου ἀπειλαῖς τὴν ψυχὴν, τῇ πιστευθείσῃ αὐτῇ θεραπαίνῃ ἰχθῦν τινὰ τῶν εὐτρόφων προστάττει δεξιῶς παρασκευασαμένην προσενεγκεῖν. καὶ δὴ παρεσκευάστο καὶ προσήκτο, καὶ τράπεζά τις τὸ ἰχθύδιον προσεδέξατο τότε πρῶτως ἐκείνη παρατεθειῖσα. ἢ δὲ, ὡς εἶδεν ἐπὶ τῷ τῆς ζωῆς τέλει ἀθρόον τὴν φιλόσοφον αὐτῇ ἐξοικισθεῖσαν ζωὴν καὶ ἀντεισαχθὲν ἐκείνης τὸ τῆς πολυτελείας ἀσύνηθες, κανᾶ καὶ χειρόμακτρα καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν περὶ τράπεζαν, «λιβάδας δακρύων» εἰσβιασαμένη τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ βαρὺ τι στενάξασα καὶ χερσὶ τὸ στήθος ὡς δυνατὸν πλήξασα· «ὦ μοι-φησί-τῶν κακῶν. ἀπώλετό μοι ἀθρόον εἴ τι μοι καὶ πρὸς ἐφόδιον παρεσκευάσται. ὡς ἀκατάλληλα δέ μοι καὶ τῷ βίῳ τὰ δρώμενα, τράπεζα καὶ κρατῆρες καὶ ἰχθύες καὶ κύπελλα, καὶ ἀναμείκταί μοι φιλοσοφοῦση τὰ πολυτελεῖ ταῦτα καὶ περισσά. οὐ γνωρίζω τὰ παρατεθειμένα, οὐκ οἶδα τουτὶ τὸ δρᾶμα, οὐδ' ἐπίσταμαι τὴν σκηνὴν. ἐκκεκύλισμαι τῆς ἐγκρατοῦς ζωῆς, ἀφήρημαι τὰς ἐλπίδας, ἀποσεσύλημαι τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς» καὶ πρὸς οὐρανὸν «ἀνασχοῦσα» τὰς «χεῖρας»· «ἡμάρτηκα-φησί-τῷ Κυρίῳ μου». Ἐπεὶ δὲ ποτὲ ἐπέπαυτο γοερῶς ἀνοιμώζουσα παρακελεύεται τῇ θεραπαίνιδι τὴν θύραν ἐξιούσῃ τοῦ ἀσκητηρίου ὧ ἂν πρῶτῳ ἐντύχη πένητι τοῦτον εἰσενεγκεῖν. ἢ δ' ἐξιούσα καὶ βραχύν τινὰ χρόνον διαλιπούσα εἰσάγει τι γύναιον γεγηρακὸς «ἤδη καὶ ἕξωρον». ἢ δὲ, εὐθύς ὡς ἐνὸν ὑπανάστη καὶ παρ' ἐλπίδας ῥωσθεῖσα ὑπήντησεν, εἶτα δὴ καὶ χειραγωγήσασα ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς εὐνῆς, δεσπότην ἀποκαλοῦσα, εὐεργέτιν, σώτειραν καὶ τᾶλλα τῶν ὀνομάτων τὰ κάλλιστα. ἐπεὶ δὲ ἐκτετρώφεται τῇ γραῖ ὁ ἰχθύς, τῷ οικείῳ ἐκείνην ῥάκει καλυψαμένη ἀφῆκεν. οὕτως ἐκείνη ἀπήλαυσε τῆς δεδομένης τροφῆς, τοσοῦτον τῆς τραπέζης ἀπώνατο, τοσοῦτον τοῦ ἐγκρατοῦς βίου διέφθορεν. Ἐπεὶ δὲ ἅπαν αὐτῇ τὸ σῶμα καταπεπτῶκει καὶ οὐθ' αἱ χεῖρες

κεκίνηντο οὐθ' οἱ πόδες τὴν φυσικὴν ἐδίδουν ἐνέργειαν, μή ποτε ἄρα ἐνταῦθα καθυφῆκε τοῦ ἐπ' ὀρθῶ ψάλλειν τῷ σχήματι; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. ἀλλ' ἀπαιτήσῃ τις «καὶ πῶς ἄρα δεδύνητο ὁ βεβούλητο;». ἐπειδὴ γὰρ ἤκοι ὁ τῆς ὑμνωδίας καιρὸς, δυσι τῶν θεραπαινίδων ἐπερείδουσα ἑαυτήν, ἢ μᾶλλον αὐτὰι ἑκατέραν ὑπιοῦσαι ἀγκάλην καὶ περιπλεξάμεναι, εἶτα δὴ καὶ κούφως διαβαστάσασαι ἐπὶ τοῦ ὀρθοῦ ἴστασαν σχήματος. καὶ οὕτως ἄχρι τῆς λύσεως «ἀπεδίδου τὰς εὐχὰς» τῷ Θεῷ. Τοῦ δὲ θειοτέρου σχήματος ἦρα μὲν ἐκ πολλοῦ, ἐδεδοίκει δὲ τὸ χρῆμα ὡς οὐκ ἔχουσα πρὸς τοῦτο παρασκευὴν· πάλιν δὲ οὐδὲν ἦττον ἐδεδίει ἀποτυχεῖν τούτου δὴ τοῦ μεγίστου καὶ λαμπροῦ ἀξιώματος. ἐνδοιάζουσιν οὖν περὶ τούτου καὶ ἀμφιβάλλουσιν, θειότερα ὄψιν περὶ τὸ πρᾶγμα ἀπηύθυνε· πρεσβύτες γὰρ τις ἐκ σπαργάνων αὐτῶν τῷ ἀκηράτῳ βίῳ καταγῆρασα, ἐν ὑπνοῖς ἀρπάζεται τὴν ψυχὴν, ἢ δὲ ἀρπαγὴ οὐκ εἰς ἀέρα ἐκούφισεν, ἀλλ' εἰς θεάτρου σχῆμα μετήνεγκεν, εἰς τὸ στάδιον μὲν οὐ καταγαοῦσα, ἄνω δὲ τι μετεωρίσασα ἔνθα ἔδει τὸν βασιλέα τὸ βῆμα ποιήσασθαι. περιβλεψαμένη γὰρ χρυσοῦν μὲν ἓνα τεθέαται θρόνον, πολὺ τὸ ἄρρητον ἔχοντα· ἢ γὰρ ἀστραπὴ τῆς ὕλης οὔτε τοῖς ὀφθαλμοῖς ὄραν ξυνεχώρει, οὔτε ταύτῃ ἐδίδου εἰπεῖν τι περὶ ἐκείνου. ἑκατέρωθεν δὲ πολλοὺς παρεσκευασμένους θρόνους, τοὺς μὲν καὶ χρυσοῦς, τοὺς πλείους δὲ ἐξ ἐλέφαντος, ἐν μέσῳ δὲ τούτων ἐκ δεξιᾶς ἓνα παρὰ τοὺς ἄλλους. τὴν μὲν γὰρ ὕλην οὐκ εἶχεν εἰδέναι ἣτις αὐτῷ ὑποβέβλητο, πλὴν ὅσον μέλανι μὲν ἐβέβαπτο χρώματι· ἐδίδου δὲ τι λαμπρότητος ἢ βαφῆ, καὶ οὐδὲ αὕτη ἀκτίνων τινῶν ἀπεστέρητο. περὶ ἧς δὴ καὶ ἔρεσθαι τὴν πρεσβύτιν καὶ εἰπεῖν τὸν ἀπαγαγόντα ὅτι Θεοδότης ὁ θρόνος-τούτο γὰρ ἐκαλεῖτο ἢ μήτηρ-, «ὄνομαστί» δὲ καὶ τᾶλλα εἰρήκει· «ἐκείνη γὰρ ὁ βασιλεὺς φησι τοῦτον παρασκευάσασθαι μελλούση οὐ μετὰ πολὺ ἐνταῦθα ἀφίξεσθαι». ἐπὶ τούτοις ἀφείσα τὸν ὕπνον ἢ θεωρός, δρομαία πρὸς τὴν μητέρα χωρεῖ καὶ ἀπαγγέλλει τὴν ὄψιν. ἢ δὲ γνοῦσα καὶ- ὦ ψυχῆς πᾶν ὕψος καὶ γνώσεως ὑπεραναβάσης καὶ ἀρετῆς- ἐτέρως αὐτῇ διαλύει τὸν ὄνειρον καὶ ἀφῆκε μὴ μέγα περὶ ἐκείνης φρονεῖν.

23. Ἐπεὶ τοίνυν τὴν ἀνάλυσιν ἔγνω, ἵνα μὴ «ἀτέλεστος» ἐκείσε «ἀφίκεται», εἰς ὠρισμένην ἡμέραν παραγγέλλει προβήσεσθαι αὐτῇ τὸ μυστήριον. ὡς δὲ πάντα εὐτρέπιστο, ὁ σταυρός, ἢ ζώνη καὶ πρὸ τούτων ἢ χάρις, ἐτύθη δὲ καὶ «ὁ σιτευτὸς μόσχος» καὶ ἡ τράπεζα προὔκειτο, ἢ τε λαμπὰς ἀνήπτο καὶ «αἱ τῆς Ἱερουσαλήμ θυγατέρες» ἐν τάξει καὶ κόσμῳ ἐτοιμασθεῖσαι δορυφορήσειν τὴν βασιλίδαν, ἡμεῖς μὲν ὠόμεθα «φοράδην ἐκκομισθήσεσθαι»-καὶ τί γὰρ ἦν ἄλλο ὑπνοεῖν; -ἢ δὲ πῶς ἂν διηγησαίμην τὸ θαῦμα, πῶς δὲ πείσαιμι λέγων; οἷς γὰρ αὐτὸς ἐωρακῶς οὐ πάνυ πεπίστευκα, πῶς ἂν ἕτεροι τῷ λόγῳ πεισθεῖν; ἀλλ' οὖν ἴστω Θεὸς καὶ μάρτυρες ἄγγελοι ὡς οὐ ψεύδομαι τὴν διήγησιν. Ἡμῶν τοίνυν οὕτως οἰομένων, ἐκφαίνεται αὕτη ἀθρόον ὥσπερ «ἐκ κοιτῶνος» βασιλικῷ τῷ βασιλεῖ καὶ νυμφίῳ προσάγουσα ἑαυτήν, ὠραία τῷ κάλλει, φαιδρὰ τῷ προσώπῳ, ἀκμαία τὴν δύναμιν, ἔδνα προσάγουσα τῷ νυμφίῳ οἷα οὐκ ἄλλη· «κόμην πιναράν», «τύλους γονάτων», ὅστ᾽ ἀκατεσκληκότα καὶ τὴν τοῦ δέρουσ τραχύτητα. ὁ δὲ ἀντεδίδου φιλοτιμότερον· δακτύλιον ἐπὶ τῆς χειρὸς ἀστράπτου «σφενδόνῃ χρυσῇ», «ὑποδήματα περὶ τοὺς πόδας», ἵνα δὴ ἐπιβαίνοιν «ἐπάνω σκορπίων καὶ ὄφρων», «τὸ τοῦ σταυροῦ τρόπαιον», «τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου», τὴν ὀξείαν «τοῦ πνεύματος μάχαιραν». ὦ δῶρων ἐκείνων. καὶ μου καὶ λέγοντος «δάκνεται ἡ ψυχὴ» ἀποτυχόντος ὧν προτεθύμημαι. τέλος καὶ ἑαυτὸν καταθύσας, ἐδίδου τῇ νύμφῃ φαγεῖν τοῦ θύματος. ὡς δὲ καὶ πάντων δὴ κεκοινώνηκε τῶν νυμφικῶν δωρεῶν, ἐλέλειπτο δὲ μόνον τὸ θῦμα· εἶτα δὴ συμπροϊέναι ἐπετάχθη τοῖς χερουβίμ, καὶ εἶπετό τε καὶ συμπαρίπτατο. καὶ γὰρ τὸ ἄρρητον ἐκεῖνο τεθέαμαι θέαμα, εὐθὺς δὴ

κατενεχθείς καὶ τῷ ἐδάφει ἑμαυτὸν προσαρμόσας καὶ ἐξιώσας, δράττομαί τε τῶν ἐκείνης ποδῶν καὶ λόγου τυχεῖν τῆνικαῦτα ἐκλιπαρῶ καὶ εὐχῶν. ἡ δέ, ἡρεμαία τῇ φωνῇ βραχὺ τι πρὸς ἐμὲ νενευκυῖα· «τύχοις, ὦ τέκνον-φησί-, τούτων τῶν ἀγαθῶν», καὶ εἰποῦσα ἀπέπτη σεραφικῇ πτέρυγι καὶ συνανίπτατο ταῖς δυνάμεσιν. ἐπεὶ δὲ ἔδει καὶ τὸν τυθέντα μόσχον καὶ ἰδεῖν καὶ φαγεῖν, ὅ τι μὲν εἶδεν ἐκείνη ἢ ὁ του γέγευστο, εἶδει ἂν ἡ ταύτης ψυχῇ, ὅτι δὲ μεταλαβοῦσα ἡλλοίωτο καὶ ἀκτῖνας εἶχεν ἢ ὄψις αὐτῆς· οὐκ ἔστιν ὅστις τῶν παραγεγονότων οὐκ εἶδεν ἢ ἰδὼν οὐκ ἐθαύμασεν. ἐντεῦθεν οὐκέτι οὐδὲ τοῦ τῆς ἐκκλησίας ἐδάφους ἀπῆν. Ἐγὼ μὲν οὖν-ἀλλ' ἦν ἄρα καὶ τοῦτο οἰκονομία καὶ τῷ Κρείττονι ἐδέδοκτο ἄνωθεν μὴ ἰδεῖν τῆς μητρὸς τὴν μετάθεσιν μηδὲν τι πρὸς ἐκείνο προκαθηράμενον τὸ μυστήριον -ἐγὼ μὲν οὖν τὴν μητέρα ἀθρόον ἄλλοιωθεῖσαν ἰδὼν καὶ οὐ πάνυ ὑπονοήσας ὅτι αὐτίκα τεθνήσκειται, ἐπέσχον τὸ συνεχὲς τῆς ἀφίξεως. ἡ δέ, ἐπειδὴ ὁ τῆς τελετῆς ἀφώριστο χρόνος καὶ ἔμελλε βραχὺ τι τὸ σῶμα διαναπαῦσαι, ὡς γοῦν διηγοῦντο μοι αἱ θεραπεύουσαι, ἐπὶ τινος χαμαιζήλου θώκου καθίσασα, εἶτα δὴ καὶ πρὸς τὸ εὐώνυμον μέρος «ἀνακλιθεῖσα» καὶ πολλὰ τῷ Λόγῳ εὐχαριστήσασα, ἀθρόον, ὡσπερ τινὸς ἐκ θατέρου μέρους φανέντος, μετεστράφη ἐκπληκτικώτατα. Ἀλλὰ πῶς ἂν καὶ αὐθις ἑμαυτὸν ἀποδύρωμαι, πῶς δέ σου τὴν πρὸς ἐμὲ σχέσιν, ὦ μητερ, ἐνδείξαιμι τοῖς πολλοῖς; ὡς γοῦν ἀτενὲς εἶδεν, ὡσπερ ἐκστάσα, εἶτα δὴ πρὸς ἑαυτὴν ἐγεγόνει· «ὁ φίλατός μοι-φησί-παρίτω υἱός». ὦ τῆς θείας ἐκείνης φωνῆς, ὦ τῆς ἐμῆς ἀτυχοῦς καὶ ζωῆς καὶ ψυχῆς, ὦ, πῶς ἂν καὶ λέγων ἐνέγκω τὴν συμφορὰν; καὶ αὐθις· «ἀλλὰ ποῦ δὴ ἐκεῖνος;». ἐπὶ τούτῳ ἄλλοι ἐπ' ἄλλοις παρήεσαν, ἀλλ' ὅ μοι λόγος ἀναμεινάτω. ὡς δὲ καὶ πάλιν τὴν αὐτὴν ἀφῆκε φωνὴν καὶ οὐθ' ὁ ἀγγέλλων ἐμοὶ τὸν λόγον ἐπτέρωτο, οὔτε μὲ πνεῦμα ἐκείσε ἐκόμιζεν ὡς τὸν Ἀμβακούμ, αὐθις τὸ ὄφθεν ἰδοῦσα καὶ οἶον συμπροθυμηθεῖσα ἐκείνῳ καὶ κουφισθεῖσα τοῦ ἐδάφους ὅσον ἐξῆν, εἶτα δὴ καὶ τὰς χεῖρας συμπλεξαμένη κατὰ τοῦ στήθους, ἡδέως ἅμα καὶ ὁμαλῶς «ἀφῆκε τὴν ψυχὴν» «τοῖς ἀπάγουσι», πληρωθέντος αὐτῆ τοῦ τῆς ζωῆς μέτρου καὶ τοῦ δεσμοῦ χαλασθέντος τῆς φύσεως καὶ τῆς ψυχῆς πρῶως ἀπελθούσης, ἅτε τῷ φανέντι διαχυθείσης φωτὶ, καὶ πρὸς τὸ συγγενὲς ἀναδραμούσης καὶ εἰς Θεὸν ἀποπτάσης.

24. Καὶ τὰ μὲν ἐκείνης οὕτως, ἐγὼ δὲ τὴν ἀγγελίαν ἀκούσας «δρόμω ἦειν» καὶ ἀκαθέκτω φορᾷ ζῶσαν τὴν μητέρα ἰδεῖν καὶ «λόγων ἐξιτηρίων» ἀκοῦσαι καὶ τι καὶ ὄνασθαι ταύτῃ τῆς μεταθέσεως. ὡς δὲ οὐκ ἦν με τυχεῖν πάντως τοῦ ἐφετοῦ, νεκρὰν ἤδη ἑωρακῶς, δακρῶν ἀθρόον ἀμυθῆτων πλησθεὶς καὶ τὴν ψυχὴν ὀδύνη δριμεία κατασχεθεὶς, ὡς εἶχον κορυβαντισμοῦ, ὡς εἶπεῖν, καὶ ἐκβακχεύσεως, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ καὶ θείου σώματος καὶ ζῶντος ὡς ἀληθῶς-»ἀψευδῆς γὰρ ὁ εἰπῶν»-καταπεσῶν ἐκείμην νεκρός, οὐδὲν ὦν ἐπεποιήκειν ἢ ἐπεπόνθειν εἰδῶς, ἕως με οἱ παρόντες οἰκτεῖραντες καὶ διειληφότες, εἶτα δὴ διαναστήσαντες καὶ ψυχρῶ ὕδατι καταρράναντες, εἶτα δὴ καὶ δακτύλοις εὐωδιάζουσι τῶν ῥινῶν ἐπαφώμενοι, συνήγαγόν τέ μοι τὸν νοῦν καὶ τὰς δυνάμεις ἀνεκαλέσαντο. Ὡς δὲ αὐθις συνίην οἱ κακοῦ ἦν, πικρῶς τε ἀπωδυρόμην καὶ μέγα ἀπώμωζον· «ὦ μητερ-λέγων-καὶ τοῦτο τῇ φύσει μόνη, τῷ δὲ τῆς ψυχῆς ἀξιώματι καὶ δεσπότης καὶ εὐεργέτης. ἀλλ', ὦ μητερ, κλῆσις γλυκεῖα-τοῦτο γὰρ βιάζομαι λέγειν εἰ καὶ παρὰ τὴν ἐμὴν ἀξίαν τὸ ὄνομα-, ὦ φύσις μόνη τῶν ἐπὶ γῆς θειοτέρα καὶ πλέον ἐμοί, οὐ σωματικῶς μόνον κυήσασά με καὶ ὠδινήσασα, ἀλλὰ καὶ ψυχικῶς ἀποτεκοῦσα καὶ λόγοις κοσμήσασα καὶ «τρόποις εὐσεβείας» διαποικίλλασα καὶ δοῦσα ἐπὶ σοὶ καὶ σεμνύνεσθαι καὶ καλλύνεσθαι, καὶ μείζονα τῶν ἄλλων ἐντεῦθεν φαίνεσθαι τε καὶ ὀνομάζεσθαι, ὦ πηγὴ ἔμψυχε, ὦ φωστὴρ νοητέ, βλύσασα μὲν μοι τοὺς τῶν σῶν ἀγαθῶν ποταμοὺς καὶ τῷ τῶν σῶν ἀρετῶν φωτὶ καταστράψασα, νῦν δέ μοι

παρ' ἐλπίδας ἐπισχοῦσα τὸ ρεῖθρον καὶ τὴν αὐγὴν ἀποκρύψασα, πῶς δ' ἄρα σου καὶ ὁ θάνατος ἐπεκράτησεν; εἰ δὲ τοῦτο τῆς φύσεως, πῶς οὐχὶ «τοῖς ἀπάγουσιν ἀγγέλοις» βραχύν τινα χρόνον ἀνασχέσθαι ἐπέσκηψας, μέχρις ἂν τὸν υἱὸν ἴδοις καὶ τὰς τελευταίας ἀφήσεις φωνάς; ἀλλ' οὕτως, ἀθρόον, μέμυκέ σοι τὰ ὄμματα, τὰ τῆς αἰδοῦς γέμοντα, κέκλεισται δὲ σου τὸ «θεηγόρον στόμα» καὶ σεσίγηκέ σοι ἡ θεοφόρητος γλῶσσα. ἀλλὰ ποῖόν σου πρῶτον τῶν μελῶν κατασπάσομαι; ἐγὼ δὲ οὐδὲ οἶδα εἰ καὶ τοῦτό σοι θελητόν, ἀλλ' ὁ πόθος καὶ τῶν ἀψαύστων κατατολμᾷ· καταφιλήσω σοι τὴν καρδίαν, τὴν «ζωήρρυτον πηγὴν» τῶν «λογίων τοῦ πνεύματος», περιπτύξομαί σου τὸ στήθος, τὸ δεκτικὸν ὁμοῦ καὶ χωρητικὸν τῆς ἄνωθεν καταπεμπομένης ἐλλάμψεως, κατασπάσομαί σου τὴν κεφαλὴν, τὸ ἱερὸν τέμενος τοῦ Θεοῦ; «προσαρμόσω τὰ χεῖλη» τῷ στόματι, εἴ που ἐκεῖθεν «θείου» σπάσομαι «νάματος»; παντός σοι μέλους ἐμφορηθήσομαι, εἴ πως οὕτως τὸν «πόθον ἀφοσιώσομαι»; ἀλλὰ ποῦ ποτέ μοι ἐκεῖνο τὸ νοοῦν, τὸ λαλοῦν; ποῦ ὁ ἱερὸς νοῦς καὶ ἡ διαυγεστάτη ψυχὴ; πότερον ἀγγέλων σε τάξις ἔχει ἢ ὁ ἀρχαγγελικὸς διάκοσμος εἴληφε; καὶ πότερον αἰθέριον εἴληψας λήξιν, ἢ ὑψηλοτέραν τε καὶ οὐράνιον; ἢ πᾶν σῶμα ὑπερπεπήδηκας καὶ πόρρω χορεύεις τῆς μεγάλης περιοχῆς τοῦ παντός, ἔνθα ἡ ἀκήρατος λαμπηδὼν καὶ «αἱ μακάριαι θέαι» καὶ πᾶν τὸ ἀναφές καὶ ἀόρατον; ἄρα δὲ κάκεῖ συνοῦσα τῷ Κρεῖττονι ἀνθέξῃ καὶ πάλιν ἡμῶν; ἢ σου τὸν πόθον πόθος ὑφείλετο, ὁ περὶ Θεὸν τὸν ἡμέτερον; ὁ μὲν οὖν πατὴρ ἀποπτὰς περὶ ἡμῶν εὐθύς τὸ Θεῖον ἠρώτηκε καὶ τετύχηκεν ἀποκρίσεως· μὴ σύ γε χεῖρον ἐκείνου διατεθῆς, ἀλλὰ τὰς αὐτὰς ἐρωτήσεις προσένεγκαι, ἐξευμένισον δέ μοι καὶ τὸν Θεὸν καὶ νῦν μᾶλλον ἢ πρότερον τοῦ υἱέος ἐπιμελήθητι. ὑφήρηκάς μοι τοὺς σου λόγους ἀπαίρουσα καὶ τοὺς ἐξοδίους οὐκ ἀποδέδωκας· ἀντανίσωσον ἐκεῖσε τὴν ἔλλειψιν, δίδου μοι δὲ καὶ τὴν σὴν ὄψιν ἐν τοῖς ὄνειρασι μετὰ τῶν συμβόλων τῆς σχέσεως. ἀλλ' ὦ καὶ πάλιν γλυκεῖά μοι μήτηρ καὶ τοῦτο πολλάκις καὶ ἔσαεί», καὶ τὴν φωνὴν ἐπικέκομμα. καὶ ταῦτα καὶ πλείω τούτων ἐπιθρηνήσας καὶ κατόπιν μὲν τῶν προπεμπτηρίων ἐληλυθώς, ἀποστολιμαίους δὲ τοὺς λόγους πεποικώς, καιροῦ ἤδη καλοῦντος, αὐτὸς τὸ θεῖον ἐκεῖνο σῶμα καὶ ἱερὸν ἀνελόμενος καὶ ταῖς ἐμαῖς κουφίσας χερσὶν ἐπὶ τοῦ νεῶ κατεθέμην. Εἶτα, τί γίνεται; καὶ τὸ γεγονός θαυμάσιον. οἶον; τῆς γὰρ περὶ αὐτὴν φήμης ῥυείσης ἐκ παντός, ὡς εἰπεῖν, μέρους τῆς πόλεως, ἐξ ἑκατέρων μερῶν «ἄλλος ἐπ' ἄλλω» συνήεσαν ἐπ' αὐτὴν καὶ συνέθεον· προκατειλημμένοι γὰρ τὴν ἀκοὴν περὶ τῆς ἱεῤῃς ἐκείνης ἐτύγχανον. οὐκ ἦν οὖν τὸ πλῆθος ἀπώσασθαι, ἀλλὰ συνεκδραμόντες ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες, πρεσβύται καὶ νέοι, γένος καὶ ἡλικία διάφορος, σὺν προθυμίᾳ μιᾷ παντός αὐτῆς μέρους καθήπτοντο. οἱ μὲν «τὰς χεῖρας ἐτίθουν», οἱ δὲ τὸ πρόσωπον, οἱ δ' ἄλλο τι μέρος τοῦ σώματος· τελευτῶν δέ, καὶ τὸ ῥάκος αὐτὸ περιέσπασαν, ᾧ ἐκείνην κεκαλυμμένην ἤδεισαν, ἐπιμεριζόμενοι ἑαυτοῖς οὐκ ἐξ ἰσονομίας, ἀλλ' ἕκαστος ἐτυράννει περὶ τοῦ πλείονος· καὶ εἶχεν ἐνταῦθα φιλοτιμίαν ἢ τυραννίς. Ἐπὶ τούτοις ἦκε καὶ ὁ μέγας ἐκείνης πατὴρ καὶ τὸ εἰκὸς ἀποδούς, εἶτα δὴ καὶ περιβλεψάμενος πάντας, τοὺς μὲν ἄλλους ἀφῆκε, τὴν δὲ μητέρα τῆς κειμένης ἰδὼν αὐτοῦ που παρὰ τὴν κλίνην ἐστῶσαν—ἔτι γὰρ περιῆν—, ἐπαρρησιάσατο τὴν φωνὴν «εἰς ἐπήκοον» εἰρηκῶς· «ἀλλὰ σύ, γύναι, ἴσθι ὅτι μάρτυρος ἅμα καὶ ὀσίας μήτηρ καθέστηκας. ἐγὼ δὲ ἄμφω καὶ σύνοιδα καὶ τῇ σῇ προσμαρτυρῶ θυγατρί». ὁ μὲν οὖν ταῦτα εἰρήκει, ἐκίνησε δὲ ὁ λόγος τὸν σύλλογον καὶ εἰ μὴ τινες ἀντερείδοντες τοῖς εἰσιούσι κατέθεντο τῇ γῆ τὸν νεκρὸν, οὐδὲ εἰς τρίτην ἂν ἡμέραν ἢ συρρεύσασα διεσκεδάσθη πληθὺς.

25. Οὕτω καὶ ζῶσα ἀσύγκριτος «τὴν θεῖαν ζωὴν» καὶ τελευτήσασα τὴν ἱερὰν ἐκφορὰν ἐγεγόνει καὶ τὰ ἀνόμοια παραπλήσια ταύτη κατέστη καὶ ἡ ἐναντίωσις τῆδε

μόνη ἐσπέισατο, ἢ τὰ ἐναντία ἐπὶ μιᾶς φύσεως ὥφθη-πῶς ἂν εἴποιμι; -ὁμοιότροπα. αὕτη καὶ τῇ προμήτορι ἐκάλυψε τὸ ἀμάρτημα, οὐ μόνον ὅτι σύμβουλος ἐγεγόνει πρὸς τὸ καλὸν τῷ ὁμοζύγῳ, τὴν ὁμιλίαν ἀποκρουσαμένη τοῦ ὄφους, ἀλλ' ὅτι καὶ τὴν ἀθανασίαν ἐπήνεγκε, τρόπον ἕτερον, οὐ συνθάψασα τῷ σώματι τὴν ψυχὴν, οὐδὲ γενομένη τῆς φύσεως, ἀλλὰ τὴν φύσιν ποιήσασα ἑαυτῆς καὶ μόνη τὸ σῶμα τῇ κρείττονι φύσει ἐνθεῖσα. Καὶ τῷ μετὰ ταῦτα δὲ γένει κόσμος κατέστη καὶ παράδειγμα ἀρετῆς· ἐδίκασε δὲ καὶ ἄμφω καὶ τῷ θήλυϊ καὶ τῷ ἄρρενι, οὐ τῷ μὲν δοῦσα τὸ μείζον, τῷ δὲ λοιπῷ γένει τὸ ἕλαττον-τοῦτο γὰρ ἀλογίστου διαιτητοῦ καὶ οὐ δεδοκιμασμένης τῆς διαιτήσεως-, ἀλλὰ τὸ ἴσον ἀμφοῖν ἀπονείμασα· εἰ γὰρ καὶ ὁ τοῦ σώματος τόνος ἀμφοῖν τοῖν γενοῖν διάφορος, ἀλλ' ὁ λόγος ἴσος καὶ ἀπαράλλακτος καὶ οὐχ οὗτος τοῖς χείροσιν ἐξατονεῖ μέρεσιν, ἀλλ' ἐκεῖνα νευροῦται τῷ κρείττονι. Ταύτην ἄν τις λογιζόμενος καὶ ὁσίαις συναριθμήσειε καὶ συγκατατάξειε μάρτυσιν· ἀντηγωνίσασα γὰρ καὶ αὕτη πρὸς δεινότατον τύραννον καὶ βαρὺν τὴν ὄφρυν καὶ οὐ μᾶλλον παρ' ἐκείνου κατεπτόθη ἢ κατεπτόθησεν, ἐγκατερέησασα τοῖς δεινοῖς καὶ τὰς τιμωρίας οὐχ ὑποπτήξασα. καθηγίασε δὲ καὶ τὴν γῆν αἵμασιν οὐκ ἀφ' ὧν ἡ φύσις τὴν προχοὴν οἶδεν, ἀλλ' ἀφ' ὧν τὸ δάκρυον εἴωθε ρεῖν. ἐτμήθη δὲ καὶ τὸ σῶμα οὐ ξίφεσιν, ἀλλὰ κλίσει διαλυθεῖσα τὸ συνεχὲς καὶ ταῖς ἐπ' ἐδάφους τῶν μερῶν συντονίαις καὶ κάμψεσι. «διήλθε καὶ διὰ πυρός», φλεγομένη μὲν ταῖς τῶν ἀναγκαίων ἐπιθυμίαις, οὐ μεταλαμβάνουσα δέ, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν δεδομένων ἐγκατεροῦσα· οὐκ ἕλαττον δὲ καὶ «δι' ὕδατος», τὴν τοῦ οἴνου χρῆσιν ἀπωσαμένη καὶ τῷ ἀρχαίῳ πόματι τὴν χρεῖαν ἀποπληροῦσα τοῦ σώματος, διὰ ταῦτα καὶ «εἰς ἀναψυχὴν» ἐξελήλυθε. Τῆς δὲ γε ὁσιότητος καὶ παρὰ πάσας ἢ καὶ πασῶν τὸ πρεσβεῖον ἠνέγκατο, τήξασα τὰς σάρκας δι' ἐγκρατείας καὶ τὸ σῶμα κενώσασα καὶ τὸν χοῦν τῷ πνεύματι ὑποτάξασα καὶ τὴν φύσιν δουλαγωγήσασα καὶ ταῖς μὲν πρακτικαῖς ὁρμαῖς καλῶς τῇ πρακτικῇ ἐμμελετήσασα ἀρετῇ, τῷ δὲ θεωρητικῷ βίῳ ἀσφαλῶς προβάσασα ταῖς τῆς θεωρίας ἐλλάμψεσι καὶ τοῖν δυοῖν βίοις πᾶσι καὶ πάσαις καταστάσασα παράδειγμα, ὕλη καὶ αὐλία σοφῶς διαιτήσασα καὶ ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσι διελομένη τὸ πρόσφορον, μᾶλλον δὲ τῇ μὲν ὕλη τὴν αὐλίαν κατακεράσασα, ταύτην δὲ τῇ μετουσίᾳ τοῦ Κρείττονος ὑψηλοτέραν καὶ καλλίονα ἀποδείξασα.

26. Ἄλλ' ἐγὼ σε, μῆτερ, θαυμάζειν μὲν ἔχω καὶ καταπλήττεσθαι, μιμεῖσθαι δὲ οὐ πάνυ δεδύνημαι, ἀλλὰ σοι μόνος ἐγὼ καὶ τὴν εὐχὴν ἐπενόθευσα καὶ οὐ κατὰ τὰς σὰς ἐλπίδας προβέβηκα. μᾶλλον δὲ ὁ μὲν σὸς οὐδ' ἐνταῦθα διαπέπτωκε λόγος· τοῦ γὰρ ἐφετοῦ ὅσον ἐν σχήματι τετυχήκαμεν, μέχρι δὲ τοῦ τρίβωνος ἢ φιλοσοφία. καὶ τοῦτο δὲ σὸν ἔργον καὶ μετὰ θάνατον. ὑποκινεῖ με γὰρ τις τοῦτο λέγειν «ὄψις ὄνειρατος». Ἐπεὶ γὰρ σὺ μὲν ἀπηλλάγης ἐντεῦθεν, ἐγὼ δὲ τὸ τῆς εὐχῆς σπέρμα ἐν ταῖς αὐλαξὶ κατέκρυψα τῆς ψυχῆς, ἔδοξά ποτε τῆς «νυκτὸς καθεδῶν» ἱεροφάντας τινὰς λευχειμονοῦντας θεάσασθαι, οἱ δὲ καὶ δὴ ἐληλυθέναι ἔφασαν-οὕτως αὐτοῖς προστεταγμένον-εἰς τοὺς ἀγίους με ἀββάδας ἀπενεγκεῖν. καὶ τῇ λέξει οὕτως εἰρηκότες, ἐγὼ δὲ εὐθὺς ἀναστάς εἰπόμην αὐτοῖς ὥσπερ τισὶ κρείττοσι. προϊοῦσι δὲ ἡμῖν· ἡ ὁδὸς πλατεῖα οὔσα συνηρεῖτο καὶ συνέπιπτε πῶς πρὸς ἑαυτὴν ὡς μικροῦ δεῖν καὶ στενοχωρεῖσθαι ἀπιόντας ἡμᾶς. πρὸς ἐμὲ γοῦν· «ἀλλὰ πολλή τις, ὧ τέκνον, ἢ στένωσις, ὡς ὄραξ, καὶ τοῖς πλείοσιν οὐδὲ βᾶσιμος, ὅθεν δεδίαμεν καὶ περὶ σοί. ἀλλ' οὐδ' ὡς ἀποκνητέον σοι, ἀλλ' ἔπου τεθαρρηκώς». Οἱ μὲν ταῦτα, τέλος δὲ εἶχεν ἡμῖν καὶ ὁ λόγος καὶ ἡ ὁδός· φραγμὸς γὰρ ἡμᾶς ἀπετειχίζεν, ὁ δὲ φραγμὸς «λίθος ξεστός», οὔτε λευκὸς ἄγαν οὔτε τοῦ ἐναντίου χρώματος, ἀλλ' οἷον ὠχρὸς, λεπτὸς μὲν, οὐ πάνυ δὲ διαυγής. κατὰ δὲ τὸ μεσαίτατον οἷον ὁμφαλὸς τις αὐτῷ ἐντετύπωτο καὶ ἀνέωκτο οὐκ εἰς ἀκριβῆ κύκλον οὐδὲ

εὐρύχωρον· οἶονεὶ γὰρ ἀκίδες ἕκασταχόθεν τῆς περιφερείας ἀπηωρημένοι τὸ τοῦ λίθου ἔτι ἀπεστένου τρημάτιον. ταύτην οἱ ἄγοντες τὴν ὀπὴν διαδύναί με ἔφασαν δεῖν—μὴ γὰρ ἄλλως εἶναι ἐκεῖθεν διεληλυθέναι—καὶ ὑπέθεσαν τὴν κεφαλὴν ὑποθεῖναι πρότερον, εἴθ' οὕτω τῷ λοιπῷ διολισθησαί με σώματι. ἐποίησα κατὰ τὰς ὑποθήκας καὶ ὁ λίθος ὑπεδίδου μοι ἐξιώντι καὶ ὡσπερ τι σῶμα μαλακώτατον διελύετο. κἀγὼ καθ' ἕτερον μέρος γενόμενος βαθυτάτη πρῶτως ἐντετύχηκα κλίμακι καὶ κατήειν θαρρούντως καὶ δὴ μοι πρὸς τῷ τέρματι νεῶς ἀνέωκτο καὶ τὸ μὲν λαιὸν μέρος εἰκὼν ἐκόσμηε τῆς Θεομήτορος, τὸ δ' ἄλλο οὐ πάνυ εὐθύς τεθέαμαι. Εἴτα γε τὴν τεκοῦσαν πρὸς τῇ εἰκόνι ἐστηκυῖαν ἰδὼν καὶ οἶον ἐκκρεμαμένην, ὥρμησα μὲν ὡς εἶχον περιβαλεῖν. σὺ δέ μοι τῇ χειρὶ βραχὺ τι στήναι ἐπέταξας· καὶ ὑποπτήξας ἐπάγην ἀθρόον. καὶ οὐδ' ὡς ἐπεστράφης, ἀλλ' οἶον ὑποκλέπτουσα μοι τὴν ὁμιλίαν· «ἐπὶ τὰ δεξιὰ—ἔφησας—τοῦ νεῶ στρέψαι τοὺς ὀφθαλμούς». καὶ τοῦτο πεποιηκῶτι μοναχὸς τις ὦπτο οὐκ ὄρθιος, ἀλλ' ὑποκλάσας τοῖς γόνασι· δέλτος αὐτῷ ἐν χεροῖν, πρὸς ἣν δὴ καὶ ἐπεπήγει τοῖς ὄμμασιν. ἐώκει δὲ ὑπερμεγέθει τινί, στρυφνὸς τὴν ὄψιν καὶ σκυθρωπὸς τὴν ὄφρυν καὶ τὴν «ἀσκητικὴν» ἀκριβῶς ἀποπνέων «ζωήν». «καὶ τίς δὲ οὗτος;» τὴν μητέρα ἠρώτησα. ἡ δὲ ἀμεταστρόφως αὐθις· «ὁ μέγας—ἔφη—, τέκνον, Βασίλειος, ἀλλ' ἄπιθι προσκυνήσων αὐτῷ». ἐπεὶ δὲ προσελήλυθα καὶ προσβλέψας, οὗτος ἀνένευσεν. ὁ μὲν ἀθρόον συμπτύξας τὴν δέλτον καὶ βροντῆς ἤχον πεποιηκῶς «ἀφανῆς ἐγεγόνει». καὶ οὐδὲ τὴν μητέρα ἔτι τεθέαμαι, ἀλλ' ἐτέρωσέ πη διαιτώμενος ἦν καὶ «οἱ ἀπαγαγόντες» ἀφανῶς μοι αὐθις προσεληλύθεσαν καὶ ἐδόκουν τὴν τε στολὴν μοι κατακοσμεῖν καὶ τινὰς λόγους ἐπιψιθυρίζειν, οὓς οὐ κατέσχον τοῦ ὕπνου διαφειμένος.

27. Ὅτι μὲν οὖν, ὦ μήτερ, καὶ θανοῦσα «ἐπιμέλειαν πεποίησαι» τοῦ υἱέος πέπεισμαι, τοῦτο πολλοῖς τεκμηρίοις τὸ πρᾶγμα κατειληφῶς· ἐγὼ δὲ ὡσπερ ἀντιπίπτων σοι ταῖς εὐθύτησι καὶ ἀντικλῶμενος τῷ κανόνι, οὐ πάνυ τὴν σοὶ φίλην «φιλοσοφίαν φιλοσοφῶ», ἀλλ' οὐκ οἶδα ἤτις με μερὶς εἴληφεν ἐξ ἀρχῆς καὶ με τοῖς βιβλίοις προσήλωσε καὶ οὐκ ἔχω τούτων ἀποσπασθήσεσθαι. θέλγει γὰρ με καὶ ἡ τέχνη τῶν λόγων καὶ μετὰ τῆς οἰκονομίας τῶν ὑποθέσεων καὶ τὸ ἐπανθοῦν αὐτῇ ὑπερηγαπήκειν κάλλος καὶ «κατὰ τὰς μελίττας» τοῖς λογικοῖς λειμῶσιν ἐφίπταμαι καὶ τὰ μὲν «ἄνθη κείρω», τὰ δὲ τὸ δροσῶδες ἀναπίνω τῆς λέξεως καὶ ἐν τοῖς ἐμοῖς σίμβλοις μελιτουργῶ. οὐκ ἔᾶ με ἡσυχάζειν ἢ τῆς σφαίρας περιφορά, ἀλλ' ἀναγκάζει με πολυπραγμονεῖν τίς ἢ κίνησις, πόθεν ἐκκεκύλισται, τίς ἢ φύσις, τίνας οἱ κύκλοι, πῶς ἐπιβέβληνται, πῶς διήρηνται, πηλίκᾳ τὰ τῶν εὐθειῶν τμήματα, τίνας αἱ γωνίαι, αἱ συναναφοραὶ, αἱ ἰσότητες, αἱ λοξώσεις, τίνα τὰ μεγέθη, ποδαπῆς φύσεως, πῶς αἱ κινήσεις καὶ πόσαι, εἰ τοῦ πυρὸς ἅπαντα, εἰ φύσεως ἄλλης. κινεῖ με καὶ ἡ στάσιμος ἐπιστήμη καὶ οὐκ ἔχω μὴ συννοεῖν «τὸ συνεχὲς μέγεθος» μὴ τὸ ἀκριβὲς τῆς ἀποδείξεως θεωρεῖν, πῶς ἀπὸ νοῦ μὲν τὰ ἀξιώματα, ἐκ δὲ τῶν ἀξιωμάτων αἱ ἄμεσοι προτάσεις εὐθύς, πῶς ἔστηκε πάντα πῶς ἠκριβῶνται, τί τὸ ἀνάλογον τί τὸ ἄλογον, τί τὸ ῥητόν, τί τὸ ἄμετρον, τί τὸ σύμμετρον, ὅποια δὲ καὶ «τὰ μήκη καὶ αἱ δυνάμεις», καὶ ἡ περὶ τὸ στερεὸν στροφή. τὸ δέ γε πρῶτον μέρος καὶ αὐτὸν οὐδὲ καθεύδειν ἔᾶ· τεθαύμακα γοῦν αὐτοῦ τὸ πρὸς ἅπαντα ἢ τῶν πάντων πρὸς τοῦτο, τὸ τε πέρασ αὐτοῦ καὶ τὸ ἄπειρον, καὶ πῶς ἐκ δυεῖν τούτων τὰ ἄλλα καὶ πῶς καὶ ἡ ἰδέα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ φύσις εἰς ἀριθμοὺς ἀναφέρονται, ἡ μὲν κατὰ τὸν τῷ νῷ σύμφυτον, ἡ δὲ κατὰ τὸν τῷ λόγῳ σύνδρομον, ἡ δὲ κατὰ τὸν τῇ φυσικῇ τάξει ἰσόμετρον, ποδαπὸς τε ὁ λόγος ὁ φυσικός, καὶ τί μὲν τὸ ἐν τούτῳ τέλειον, τί δὲ τὸ σύμμετρον, τὸ τεταγμένον, τὸ κάλλος, τὸ αὐταρκες, τὸ ἴσον, τὸ ταυτόν, τὸ ἀμιγές, τὸ ἀπλοῦν, τὸ παράδειγμα, ἡ ἀρχή, τίς ὁ ζωογονικός, τίς ὁ ψυχικός, τί τὰ τῶν ἀριθμῶν ἄχρι

καὶ δεκάδος φυσικὰ ἰδιώματα, πῶς ἢ τριάς παράγεται, τίς ἢ πρόοδος, πῶς δι' ὄλων διατείνει τῶν θείων γενῶν. Ἡ δέ γε μουσικὴ θελγήτροις ἀρρήτοις πρὸς ἑαυτὴν ἐπισπᾶται καὶ πῶς ἀναπέφυκα πρὸς αὐτὴν καὶ ὤκειώμαι· οὐκ ἐπιπολῆς δὲ ταύτης ἴσταμαι οὐδὲ τοὺς τύπους μόνους τῶν λέξεων, τῶν μέτρων, τῶν ἐντέχνων κινήσεων περιείργασμαι, ἀλλὰ καὶ τὰς δυνάμεις ταύτης ἐζήτηκα καὶ τὰς ἐνεργείας καὶ τὰ αἷτια καὶ τὴν τῶν ῥυθμῶν οὐσίαν, τίνες τε τούτων οἱ ὀρθοὶ καὶ τίνες οἱ μὴ οὕτως ἔχοντες, ποδαπὸν δὲ αὐτῶν τὸ κάλλος καὶ ὅ τι συμφυῆς τῇ ζωῇ τῆς ψυχῆς. Οὐ τὰ γένη δὲ μόνον ζητῶ τῶν ἐπιστημῶν, ἀλλὰ καὶ εἴ τινες ἐκεῖθεν ἐρρύησαν ῥύακες, τὴν δέ γε ὑπερκειμένην σοφίαν, ἣτις ταῖς ἄλλαις πρεσβεύει καὶ «δίδωσι τὰς ἀρχὰς» καὶ ἐρμηνεύει τὰ ἀξιώματα καὶ καθαρῶς ἐστὶν ἄυλος καὶ μετὰ τὴν φυσικὴν τέτακται, οὐ ζητῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τιμῶ καὶ σεβάζομαι, εἴτε διαλεκτικὴν τις ταύτην καλεῖν βούλοιο ἄνωθεν ὀρῶσαν «τὴν λογικὴν πραγματείαν», εἴτε σοφίαν ἀπλῶς· τὸ γὰρ ἕτερον ὄνομα ἐπὶ τὸ μέρος τῆς λογικῆς κατέσπασαν οἱ νεώτεροι τῶν σοφῶν.

28. Ἄγαμαι δὲ καὶ τὴν διὰ τῶν συλλογισμῶν ἀπόδειξιν, οὐ μόνον ὅσοι ἐκ τῶν καθ' αὐτὰ συμπεραίνονται, ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἐπαγωγικὴν καὶ ὑστέραν τὴν προχείρισιν ἔχουσι. τοῖς δὲ σοφίσμασι τοσοῦτον χρῶμαι ὅσον μὴ τούτοις ἀλίσκεσθαι μὴδὲ συντίθεσθαι ὅτι «ταῦτὸν ἐπιστήμη τε καὶ σοφία» ἢ ἐπιστήμη μὲν ἐπιστήμονες οἱ σοφοί, σοφοὶ δὲ σοφία οἱ ἐπιστήμονες, οὐδ' ὅτι μόνος ὁ «ἄνθρωπος» ζῶν εἰ μόνος «γελαστικόν», πᾶν δὲ γελαστικόν ζῶν. ταῦτά με ἔλκει καὶ ἔτι μᾶλλον ἢ τῶν κρυφιωτέρων κατάληψις, τί πρόνοια καὶ εἰμαρμένη καὶ εἰ ὅλως ἐν οὐσίᾳ τὸ δεύτερον, τί τὸ ἀκίνητον, τί δὲ τὸ αὐτοκίνητον καὶ πότερον εἰσδέχεται τι ἀπὸ τῆς γενέσεως εἰς ἑαυτὴν ἢ ψυχὴ, ἢ «οὐδ' ὀπωστιοῦν». Διαπορεῖται δέ μοι καὶ περὶ τοῦ κοινοῦ ζῶου εἰ ἀντιλαμβάνεται ἑσᾶει ταύτης τῶν γνώσεων, καὶ εἴ ἐστὶν οὐσία τῆς ψυχῆς ἢ ἀθανασία ἢ ἄλλως ἐπισυμβέβηκε. περὶ δὲ γε τοῦ ἀθάνατον αὐτὴν εἶναι καὶ πλεῖστά μοι πεφιλοσόφηται ἀπὸ τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἀφομοιώσεως, ἀπὸ τοῦ τάναντία μὴ ἐπιδέχεσθαι, ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς, ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς ὕπνοις κινήσεως καὶ <τῆς> ἐλλάμψεως. ζητῶ δὲ καὶ εἴ τις ἐστὶν αὐτῇ σύνδεσμος πρὸς τὸ σῶμα οὗ δὴ πρῶτον ὡς δευτέρας ζωῆς ἐπιβέβηκε, τίς ἢ μίξις πρὸς αὐτὴν τοῦ ἀλόγου, τί τὸ ἀκρότατον ἐν τῇ ἀποκαταστάσει τέλος, τίς ἢ κρίσις, τίς ἢ λήξις, πόθεν γίνεται, τί ποτέ ἐστι, τί δύναται, πόσα ἐνεργεῖ, τίς ἢ πρὸς τὸν νοῦν αὐτῆς μίξις, τίς ἢ ἐπιστροφή καί, ἵνα μὴ καθέκαστον λέγω περὶ αὐτῆς, ὅλος ὑπὸ τῶν ζητημάτων ὑφήρπασμαι. Ἄλλ' οὐδὲ μέχρι τούτου τὴν πολυπραγμοσύνην ἰστώ, ἀλλὰ τῶν ἀστρολογησάντων ἀκούων τοὺς μὲν τῶν ἀστέρων ὡσπερ ἐξυβριζόντων, τοῖς δὲ μονονουχὶ θυόντων, διαποροῦμαι πόθεν ἑκατέροις τὸ παραλλάττον ἐφήκει ἢ πῶς πρὸς τὸν ἐκείνων σχηματισμὸν μετρεῖται ἢ γένεσις καὶ καθίσταται. ἀπέπτυσται γοῦν μοι ταῦτα, ὡς μῆτε σαφῆ μῆτε ἀληθῆ καὶ τοσοῦτον ἀπὸ τῆς περιεργίας ἐκέρδησα ὅσον ἀπὸ τῆς περὶ αὐτὰ γνώσεως ἐκείνων κατηγορεῖν. ἀπείρηται γοῦν μοι τὸ ἐκεῖθεν τινας πλάττεσθαι τε καὶ μεταπλάττεσθαι, διαβέβληνται δέ μοι καὶ οἱ χαρακτῆρες καὶ τὰ συνθήματα, αἶ τε εἰσ κρίσεις καὶ ἢ τῶν θειοτέρων σωμάτων καταγωγῆ. τὸ δ' ἀληθεύειν περὶ τοῦ μέλλοντος οὔτε σχηματισμοῖς δίδωμι οὔτε πλάσεσιν, οὐ φωναῖς ὀρνίθων, οὐ πτήσεσιν οὐ κλαγγαῖς οὐ κινήσεσιν, οὐκ ἀσημοῖς ἤχοις, οὐ λόγοις θυραίοις, οὐχ ὄσοις ὁ Ἑλληνικὸς λόγος περιπεπλάνηται· εἰ δέ μοι ἢ τῶν κανόνων πολυπραγμονεῖται ἀκρίβεια τῆς ἀστρονομουμένης σφαίρας, ἀλλὰ γε τοῦτο φιλόκαλον ὁμοῦ καὶ φιλόσοφον· κἂν εἰ περὶ ἀρχῶν ζητῶ καὶ πηγῶν, καὶ τοῦτο ψυχαῖς φιλοθεάμοσιν ἐφετόν. Ἰερατικὴν δὲ τέχνην οἶδα μὲν ἣτις ἐστίν, «ἐρίω» δὲ «στέψας» ἐξήλασα. λίθοις δὲ καὶ πόαις δυνάμεις μὲν ἀρρήτους καταμεμάθηκα, τὴν δὲ περιεργον τούτων χρῆσιν μακρὰν ἀπώσαμην.

βδελλύττεται μοι τὰ φυλακτήρια, ὁ ἀδάμας καὶ τὸ κουράλιον, καὶ καταγελῶ τῶν «διοπετῶν ἀγαλμάτων», τερατῶδες ἡγῆμαι τὸ τὴν τῶν ὄλων τάξιν μεταποιεῖν ἐπαγγέλλεσθαι, πάντων τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ τεταγμένων καλῶς. διαλοιδороῦμαι ταῖς ἐξευμενίσεσι, ταῖς καθάρσεσι, τοῖς χαρακτῆρσι, τοῖς ὀνόμασι, ταῖς λεγομέναις θεοφορήτοις κινήσεσι, τῷ αἰθερίῳ συνοχεῖ, τῷ ἔμπυρίῳ, τῇ λεοντούχῳ πηγῇ, τῷ πρώτῳ πατρί, τῷ δευτέρῳ, ταῖς ἴϋγξι, τοῖς κοσμαγοῖς, τῇ Ἐκάτῃ, τοῖς Ἐκατησίοις, τῷ ὑπεζωκῶτι, τοῖς λήροις καὶ μέχρις ὀνόματος. αἰῶνος δὲ πέρι καὶ χρόνου καὶ φύσεως καὶ θεωρίας καὶ τοῦ ἑνός, αἰσθήσεώς τε καὶ μνήμης καὶ τῆς τῶν ἐναντίων μίξεώς τε καὶ κράσεως, καὶ εἰ ἐν τῷ νῶ τὰ νοήματα, ἢ ἕξωθεν ἔστηκεν, εἴ γε ζητοῖην, φιλόσοφον οἶμαι δεῖν πρᾶγμα ποιεῖν.

29. Ἔδει μὲν οὖν μόνῳ σχολάζειν Θεῶ καὶ μάλιστα νῦν ὁπότε μοι ὁ κόσμος ἀπείρηται, ἀλλὰ τὸ ἐπιτήδευμα, ἀλλ' ὁ περὶ πᾶσαν γνῶσιν τῆς ψυχῆς «ἀκάθεκτος ἔρως», ἀλλ' ἢ παρὰ τῶν ὀμιλούντων ἀνάγκη πεπείκασι καὶ τούτοις ἐμφιλοχωρεῖν. πλήν, ὅπερ ἔρειν βούλομαι, σὺ μὲν ἂν εἰδείης, ὦ μήτερ, «ἀκήρατος» οὕσα «ψυχὴ», πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους ὁ λόγος, ὃν οὐ πρὸς ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς Θεὸν καὶ ἀγγέλους ποιοῦμαι· ὅτι πᾶσιν ἐντυχῶν βιβλίοις Ἑλληνικοῖς, εἶπειν δὲ καὶ βαρβαρικοῖς, ὅποσα Ὀρφεὺς ἢ Ζωροάστρης ἢ Ἄμμοῦς συνέγραψεν ὁ Αἰγύπτιος, ὅποσα τε Παρμενίδαι καὶ Ἐμπεδοκλεῖς ἐν ἔπεσι συνεγράψαντο—ἔῶ γὰρ Πλάτωνάς τε καὶ Ἀριστοτέλεις καὶ ὅσοι κατ' ἐκείνους ἢ μετ' ἐκείνους «φιλοσόφοις λόγοις» ἔταλαιπώρησαν—, περὶ τε ῥητῶν καὶ ἀρρήτων συγγεγραφήκασι καὶ πᾶσαν αὐτῶν τὴν τε θεολογίαν καὶ τὰς περὶ τὴν φύσιν πραγματείας καὶ τὰς ἀποδείξεις ἀνεγνωκῶς, τὸ μὲν βαθὺ τῆς γνώμης ἠγάσθην καὶ τὸ περίεργον ἐθαύμασα τῆς συζητήσεως. εἴ τι δὲ παρὰ τὸν ἡμέτερον τεθεώρηκα λόγον, κἂν μετὰ τῆς ἀκριβοῦς ἐξεικόνισται ἀποδείξεως, κἂν πᾶσαν εἶχε περικεχυμένην σοφίαν καὶ χάριν, ὡς λήρου παντὸς ἢ πάντη ἀτόπου καταπεφρόνηκα, ὅς γε οὐδὲ τοῖς κρείττοσιν αὐτῶν προσέχω τὸν νοῦν, ἀλλὰ μοι τὸ φιλότιμον τῆς ψυχῆς μέχρι τῆς τῶν δογμάτων αὐτῶν κεκίνηται γνώσεως. Εἰσὶ γὰρ καὶ παρ' ἡμῖν «θησαυροὶ» σοφίας «ἀνέκλειπτοι» καὶ βᾶθη δογμάτων καὶ νοημάτων κάλλη, εἰ δὲ βούλοιτό τις, καὶ λέξεων «αὐτόματον ἄνθος», ἀλλ' οὐ περίεργον. καὶ ζητήσκειν ἂν τις τί μὲν ἐκφαντορία θεία, τί δὲ νοητὸν καὶ τί νοερόν, τί μὲν τὸ ῥέον ἀπὸ τῆς ὄλης πηγῆς, τί δὲ τὸ ἐξ ἑνός τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων, τί τὸ Θεὸς ὄνομα καὶ τί τὸ ἐκ τούτου δηλούμενον, τί τε τὸ πᾶν καὶ τί τὸ μέρος καὶ πότερον τούτων προσάψομεν τῷ Θεῶ ἢ οὐδέτερον, τίνα τὰ νοητὰ καὶ ποῖα τὰ νοερά, οἷα δὲ καὶ τὰ θεολογούμενα σύμβολα καὶ τί ἕκαστον, τίς ὁ τροχός, τί τὸ ἤλεκτρον, τί τὸ χρυσίον τὸ καθαρὸν, ἢ ἀτμῖς, ἢ τοῦ νέφους ἐπίβασις, ὁ θρόνος, ὁ ποταμός, τί τὸ «πετόμενον δρέπανον», ἢ ἀξίνη, τὸ δένδρον, ἢ τομή, ὁ λίβανος, ὁ δρυς, τίνες αἱ τῶν ἀγγέλων ἐπωνυμῖαι, τίνες αἱ παρ' ἡμῖν τελεταί, τίς ἡ κοινωνία καὶ τὸ μῦρον καὶ ἡ λαμπὰς καὶ ἡ κλίμαξ καὶ οἱ στυλίσκοι καὶ ὁ ἀναγωγὸς ἔρως καὶ ἡ οὐσία τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὸ καλόν, ἀφ' ὧν καὶ τᾶλλα καὶ πρὸς ἃ ἐκείνοις ἢ ἄνοδος, τίς ἡ τεθυμιαμένη νύμφη, ἢ θύρα, τὸ δίκτυον, ὁ καύσων, <ὁ> ἥλιος, ὁ ἀμπελών, ἢ φυλακὴ, ἢ ἐκείθεν ἀπόστασις. Κἂν ἀφείς ταῦτά τις ὡς ὑψηλὰ καὶ μετέωρα προσέλθοι τοῖς παρ' ἡμῖν σκυτοτόμοις ἢ σκηνορράφοις καὶ τοῖς τὰ δίκτυα πλέκουσιν, εἶτα δὴ ἕκαστον τῶν παρ' ἐκείνοις λεγομένων ἐξακριβοῦν ἐθέλησειε, τότε ἂν γνοίη ὅτι τᾶλλα μὲν ὡς περ τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου τὸ προβεβλημένον ἐξέπληττε τοὺς πολλούς, ταῦτα δὲ ὁ ἀχλυώδης ἐστὶ φωστήρ καὶ ἀφώτιστος, ὃν μόνος ὄρα ὁ νοῦς, οὐ δύναται δὲ προσπελάζειν ἢ αἰσθησις· οὐδὲν γὰρ ἐστὶ τούτων ὁ μὴ μυστηρίου γέμει καὶ τελετῆς ἀπορρήτου. Οὐδὲν γὰρ αὐτῶν ἀθεώρητον, ἀλλ' οὐδὲ τὸ βραχύτατον, οὐ τὸ «ἐστρωμμένον ἀνώγειον», οὐ τοῦ «ὑδατος

τὸ κεράμιον», οὐ θυρῶν κλεισίς καὶ ἐπιστάσια τοῦ Λόγου, ἀλλ' ὑποπέπτωκε τῇ θεωρίᾳ καὶ ὁ Δίδυμος μαθητὴς ὡς ἀμφίβολος καὶ ἡ συντρέχουσα συζυγία καὶ οἱ προτρέχοντες· οὐδὲ τὸ ἄγκιστρον λόγου χωρίς, οὐδ' ὁ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀνεσπασμένος ἰχθύς, οὐδὲ ὁ στατήρ, οὐδὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἰχθύων. ἀσύμβολα δὲ οὐδὲ τὰ τῶν ἀποστόλων ὀνόματα οὐδὲ ἡ τοῦ Προδρόμου «ζώνη» οὐδ' αἱ τῆς «καμήλου τρίχες», ἀλλ' ἵνα τὸ πᾶν συντεμῶν εἶπω, ὅτι πᾶς εὐαγγελικὸς λόγος γινώσιν ἔμφυτον ἔλαχε δυσθεώρητον τοῖς πολλοῖς. τούτοις ἐγὼ «λιπαίνων τὴν κεφαλὴν» καὶ τὴν ψυχὴν ῥύπτων Ἑλληνικῶν καθαρῶν οὐ δεηθήσομαι.

30. Ἄλλ' ἐπειδὴ μοι ὁ βίος τοιοῦτος ἀπεκληρώθη ὥστε μὴ ἑαυτῷ μόνῳ ἀρκεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις προκεῖσθαι καὶ διδόναι ἀρύεσθαι οἷα δὴ τις «κρατῆρ» τῶν ναμάτων «ὑπερχειλῆς» διὰ ταῦτα καὶ σοφίας τῆς θύραθεν ἄπτομαι, οὐχ ὄση θεωρητικὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὄση πρὸς ἱστορίαν καταβαίνει καὶ ποιήσιν. καὶ γὰρ καὶ περὶ ποιημάτων πρὸς ἐνίους τῶν ὁμιλητῶν φθέγγομαι καὶ περὶ Ὀμήρου καὶ Μενάνδρου καὶ Ἀρχιλόχου, Ὀρφέως τε καὶ Μουσαίου καὶ ὁπόσα καὶ τὸ θῆλυ ἦσαν, Σιβύλλαι τε καὶ «Σαπφῶ ἡ μουσοποιός», Θεανῶ τε καὶ ἡ Αἰγυπτία σοφῆ. Πολλοὶ δέ με καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ὀνομάτων κατελιπάρησαν, ὥστ' εἰδέναι τί τὸ ἀκράτισμα, τί τὸ ἄριστον τί δὲ τὸ ἐσπέρισμα καὶ τίς ἡ δορπίς καὶ ἡ ἐν τοῖς δεῖπνοις ἰσαία καὶ τίνες μὲν ἐν ἔπει συνεγράψαντο, τίνες δὲ τῇ καταλογάδην λέξει ἐχρήσαντο καὶ τίς ἡ παρ' Ὀμήρῳ ὄρχησις καὶ ὅλως τίς ὁ παρὰ τῷ ποιητῇ ἠρωϊκὸς βίος, τί τε «ὀψοφαγία καὶ» τί «πολυτέλεια» καὶ τίς ἡ τῶν ἀκροδρῶν χρῆσις καὶ ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν Τρωϊκῶν, τί τε τὸ νέκταρ καὶ ἡ ἀμβροσία καὶ τὸ πρόπομα καὶ τὸ ὑπὸ γῆν γεράνιον καὶ ἡ ἐγγεοτόκος γένεσις. ἐγὼ λέγειν ὁπόσα μοι παρέχουσι πράγματα, τίς ὁ Ἄλεξις καὶ ὁ Μένανδρος καὶ ὁ «αὐτόσιτος» Κρώβυλος καὶ ὁ Κλήσαφος καὶ εἴ τις ἕτερος ποιήσει λεγόμενος χρήσασθαι. Πολλοὶ δέ με καὶ εἰς θεραπείαν σωμάτων καταναγκάζουσι καὶ χρῆσιν ἀπαιτοῦσι καὶ τὴν πρὸ τούτων διάγνωσιν· διὰ ταῦτα ἡ πᾶσά μοι περὶ τοῦτο τέχνη πεφιλοσόφηται, ἵνα μὴ τοῖς καθ' ἕκαστον ἐπεξέρχωμαι. πολλοὶ δέ με οὐ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ χερσὶν αὐταῖς πρὸς τὴν Ἱταλικὴν σοφίαν κατήγαγον, οὐ τὴν Πυθαγόρειον ἐκείνην φημί τὴν φιλόσοφον, ἀλλὰ τὴν φιλόκοινον ταύτην καὶ φιλόυλον ἀτεχνῶς, ὥστε περὶ ἀγωγῶν τι λέγειν ἰδιωτικῶν τε καὶ δημοσίων περὶ τε πραγματωδῶν ἀποδείξεων, δουλείας τε καὶ ἐλευθερίας καὶ γάμων νομίμων καὶ οὐ νομίμων καὶ τῶν ἐν τούτοις δωρεῶν καὶ κερδῶν καὶ συγγενείας βαθμῶν καὶ διαθηκῶν, ὁπόσαι στρατιωτικαὶ καὶ ὁπόσαι πολιτικά, τί τε ἡ ἐγγύη καὶ τί παρὰ τοῖς πράγμασιν ἡ ἐγγυος δύνатаι, καὶ τί μὲν «ἵππος λακτίζων» ἢ βοῦς κερατίζων ἢ δάκνων κύων τῷ δεσπότη τῆς ἑαυτῶν κακίας προσαπομόργνυνται, τίς τε ὁ νόμιμος κανὼν καὶ διὰ τί ψεύδεται τοῦνομα, ἢ τε κληροδοσία καὶ ὁ ἀνίων καὶ ὁ κατιών, ὃ τε φυσικὸς παῖς καὶ ὁ νόθος, καὶ τί ἕκαστον τῶν ῥημάτων δεδύνηται, καὶ τίς ἡ ὕβρις καὶ εἰς πόσα διήρηται, πόσος τε ἐκάστη τῶν ἀγωγῶν χρόνος ἀφώρισται. εἰτά με τούτοις προστρίβοντες ὥσπερ ἐν φιλοσοφίᾳ τοὺς λόγους τῶν νενομοθετημένων εἰσπράττουσιν. Οὐκ ἀφιάσι δὲ καὶ περὶ σταδίων τῆς οἰκουμένης ἀνερωτῶντες καὶ πόσον μὲν τῶν ἀοικητῶν τὸ μέτρον, πόσον δὲ τοῦ πέμπτου μέρους καὶ οἰκουμένου. ἀνάγκη γοῦν ἔχω τὸ ξύμπαν τούτοις γεωγραφεῖν καὶ διορθοῦν αὐτοῖς ἢ ἀναπληροῦν τὸ ἐλλελειμμένον τῆς γεωγραφίας πινάκιον καὶ ὁπόσα Ἀπελλῆ τε καὶ Βίωνι καὶ Ἐρατοσθένει περὶ τούτων ἐς τὸ ἀκριβὲς πεπραγμάτευται· τοὺς δὲ παρ' Ἑλληνιστῶν μύθους οὐδ' ἐπαυσάμην τούτοις ἀλληγορῶν, οἱ δέ με καὶ οὕτως ἀνθέλκουσι καὶ σπαράττουσι τῆς ἐμῆς γλώττης μόνης ἐρῶντες καὶ τῆς ψυχῆς ὡς «περιττότερον τι τῶν ἄλλων» εἰδυίας. 31. Ἐμοὶ δέ, ὦ μῆτερ, ἀφωσίωται οὗτος ὁ βίος, ὁ δ' ἕτερος τεθησαύριται πρὸς ὃν ἐκ πολλοῦ δραμεῖν

ἐπέιγομαι. εἰ καὶ πολλοῖς ἔτι ἀγκίστροις τεθήραμαι, βασιλεῖ ἀπρίξ ἡμῶν δραττομένω καὶ πρὸς τοὺς προηγησαμένους περὶ ἡμῶν ἀντερίσαντι καὶ νικήσαντι τῇ τε ἄλλῃ τιμῇ καὶ λαμπρότητι καὶ τῷ «προκεκρίσθαι τῶν ἄλλων» ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, ὅσοι καὶ νῦν καὶ πρώην τῶν αὐτῶν λόγων συμμετελήφασιν ἢ τὴν κοινωνίαν αὐτῶν προσειλήφασιν. εἰ γάρ τοι καὶ τὸ σχῆμα καὶ ὁ τρίβων ἄμικτά πως καὶ βασιλεῖ καὶ τοῖς περὶ βασιλέα δοκεῖ, ἀλλ' <οὐχ> ἡμῖν ταῦτα μόνοις κεκαινοτόμηται, καὶ ἥδιστα πως δοκεῖ οὐ τοῖς κοινωνικοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀκοινωνήτων τοῖς πλείοσιν. εἰ δέ μοι τὸ ἦθος προσήρμοσε τοῖς διαφόροις καιροῖς, ἄλλοι περὶ τούτου φιλοσοφεῖτῶσαν, ἐμοὶ γοῦν ἠὺτομάτισται. καὶ ἴλαθι ἄνωθεν ταύταις δὴ μοι ταῖς ἐκτροπαῖς, μᾶλλον δὲ πρὸς τὴν ἀνάγουσαν πρὸς Θεὸν μετάκλινον καὶ ἀπεύθυνον, καὶ δίδου καθαρώς «τοῦ εὐαγγελικοῦ βίου» κατατρυφᾶν, τῆς κεκρυμμένης ζωῆς ἐν Θεῷ. εἶτα δὴ καὶ τοῦ τῆς ἀρετῆς νάματος παρασχοῦσα πιεῖν ὀπόσον ἡμῖν τοῦ ρείθρου ἐνδόσιμόν τε καὶ χωρητόν, μετὰ ταῦτα δέξαιο μεταστάντας καὶ πλήρωσον ταῖς πρὸς τὸ Θεῖον παρρησίαις σου καὶ δεήσεσι τῆς πρώτης καὶ θείας τῶν νοουμένων πηγῆς.